

1. 2004: babyboom of omhuizing van de neerwaartse lijn?

1. Aantal geboorten
2. Aantal geboorten bij vrouwen ingeschreven in het wachtregister
3. Nieuwkomers en vertrekkers: immigranten, emigranten, adoptiekinderen, asielzoekers
  - 3.1 Immigranten en emigranten
  - 3.2 Adoptie
  - 3.3 Minderjarige asielzoekers
4. Aantal jonge kinderen
5. Wat brengt de toekomst?
  - 5.1 Vooruitzichten inzake het aantal geboorten
  - 5.2 Vooruitzichten inzake het aantal kinderen
6. Ter verklaring
  - 6.1 Vrouwen in vruchtbare leeftijd
  - 6.2 Vruchtbaarheidscijfer
  - 6.3 Leeftijd bij bevalling
  - 6.4 Abortus
  - 6.5 Zwangerschappen bij tieners
  - 6.6 Geboorten en huwelijk
  - 6.7 Kinderwens
7. De Europese context
  - 7.1 Geboorten
  - 7.2 Aantal jonge kinderen
  - 7.3 Interlandelijke adoptie

7. Jonge kinderen en grootouders
8. De gezinstijl in het gezin van jonge kinderen
9. Ter verklaring
  - 9.1 Huwelijken
  - 9.2 Relatieontbindingen
10. De Europese context

3. Welvaart en kansarmoede

1. Tewerkstelling van ouders van jonge kinderen
  - 1.1 Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen
  - 1.2 De omvang van de tewerkstelling van ouders van jonge kinderen
  - 1.3 Gezinsvriendelijke regeling van de arbeidstijd?
2. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen vanuit de invalshoek van de vrouwen
3. Het inkomensniveau van het gezin
4. Kinderen in een gezin dat het bestaansminimum trekt
5. Kinderen in kansarme gezinnen
6. Kinderen voor wie gewaarborgde kinderbijslag wordt uitbetaald
7. De woonsituatie
8. Comfortgoederen in het gezin
9. De Europese context
  - 9.1 Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen
  - 9.2 Armoede
  - 9.3 Problemen op het vlak van huisvesting

4. Sociale ontwikkeling

1. Gebruik van kinderopvang
  - 1.1 Kinderen onder de 3 jaar
  - 1.2 Kinderen van 3 tot 12 jaar
  - 1.3 Zieke kinderen
2. Welbevinden en opvang

2. Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

1. Twee- of eenoudergezin?
2. Gezinstype
3. Kind alleen?
4. Kinderen, de hele tijd thuis wonen of niet
5. Diversiteit in de gezinnen
6. Grijzende ouders?

Inhoud

3. Schoolgaan
4. Tv/video-kijken
5. De jaarlijkse vakantie
6. Vrijtijdsbesteding van schoolgaande kinderen
7. Kinderen in begeleiding via de bijzondere hulpverlening
  - 7.1 Begeleiding via de bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin
  - 7.2 Begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand
8. De Europese context
  - 8.1 Kinderopvang
  - 8.2 Schoolgaan

5. Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

1. Gegevens over zwangerschap en bevalling
  - 1.1 Zwangerschapsbegeleiding
  - 1.2 Gegevens over de bevalling
2. Levensverwachting
3. Sterfte
  - 3.1 Aantal sterfgevallen bij kinderen van 0 tot 15 jaar in het Vlaams Gewest
  - 3.2 Doodsoorzaken bij overlijden van kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest
4. Morbiditeit
  - 4.1 Aangeboren afwijkingen
  - 4.2 Gehoorverlies
  - 4.3 Ziekten en aandoeningen
  - 4.4 Tandbederf
  - 4.5 Overgewicht bij kinderen van 2 tot 12 jaar
  - 4.6 Kinderen met psychosociale en/of emotionele problemen
  - 4.7 Ziekenhuisopnamen
5. Ongevallen bij kinderen
  - 5.1 Medisch behandelde ongevallen
  - 5.2 Ongevallen in het verkeer

6. Kindermishandeling
7. De Europese context
  - 7.1 Levensverwachting bij de geboorte
  - 7.2 Keizersneden
  - 7.3 Geboortegewicht
  - 7.4 Aangeboren afwijkingen
  - 7.5 Sterfte
  - 7.6 Wiegendood
  - 7.7 Sterfgevallen door een ongeval
  - 7.8 Sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling
  - 7.9 De pedagogische tik
  - 7.10 Overgewicht bij kinderen van 6 tot 12 jaar

6. Gezond en veilig leven?

1. De voeding van het jonge kind in het eerste levensjaar
  - 1.1 Startvoeding
  - 1.2 Verloop van de borstvoeding
  - 1.3 Flesvoeding: de eerste flesvoeding en de flesvoeding op 6 en op 12 maanden
  - 1.4 Lepelvoeding
  - 1.5 De consumptie van vet
  - 1.6 Toevoeging van vitamines aan de voeding
  - 1.7 Bijvoeding en tussendoortjes
2. Voeding na het eerste levensjaar
3. Veilig slapen
4. Slaap
5. Geneesmiddelengebruik
6. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?
  - 6.1 Roken in aanwezigheid van kinderen onder de 10 maanden
  - 6.2 Rookgedrag van ouders van kinderen tot 12 jaar
7. De Europese context
  - 7.1 Borstvoeding
  - 7.2 Vaccinatiegraad

Feiten en cijfers over jonge kinderen, heel wat mensen zijn ernaar op zoek. Getuige hiervan het grote aantal vragen dat Kind en Gezin jaar in jaar uit ontvangt. En de vragen komen uit zeer uiteenlopende hoeken: journalisten, studenten, politici, Europese en internationale instanties, werknemers uit de overheids-administraties, uit de onderwijswereld, uit de bedrijfswereld, ... Een topper onder de vragen is zeker het geboortecijfer. Maar ook kinderopvang, kindermishandeling en adoptie scores zeer hoog.

Met onze publicatie “Het kind in Vlaanderen” trachten we mensen in hun zoektocht behulpzaam te zijn. De editie 2004* van “Het kind in Vlaanderen” is het achtste rapport op rij.

De rapportering neemt heel bewust de kinderen als uitgangspunt. In de voorbije decennia drongen de pleitbezorgers voor de rechten van het kind er steeds sterker op aan om kinderen te zien als een afzonderlijke bevolkingsgroep met eigen kenmerken en een eigen sociale positie. Concreet betekent dit voor het opmaken van statistieken dat de teleenheid het kind is, en bijvoorbeeld niet het gezin, de moeder of de vader.

“Het kind in Vlaanderen” omvat een ruim palet van gegevens. Demografische gegevens zoals het geboortecijfer, het aantal jonge kinderen, het aandeel allochtone kinderen, adoptiekinderen, minderjarige asielzoekers. Gegevens over de gezinssituatie zoals de gezinssamenstelling, het verblijfsco-ouderschap, de etniciteit, de leeftijd van de ouders, de grootouders, de rollen in het gezin, welvaart en kansarmoede in het gezin, de arbeidsparticipatie van de ouders. Gegevens over kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, over het schoolgaan en over kinderen in begeleiding. Gegevens over de gezondheid en de fysieke ontwikkeling van jonge kinderen. Gegevens die te maken hebben met de vraag of kinderen gezond leven.

Kind en Gezin spant zich in om de beschikbare gegevens over jonge kinderen te verruimen. Soms volstaat het om bij de bevoegde instanties aan te dringen op een bijkomende verwerking vanuit de invalshoek van het kind. De basistoepassing 11 met de gezinsposities in het datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid is hier een mooi voorbeeld van. Soms draagt Kind en Gezin ook bij in de kosten van onderzoek.

We maken er ook werk van om op de verschillende domeinen op zoek te gaan naar de laatste cijfers, zodat we u een rapport met zeer recente gegevens kunnen aanbieden. En we baseren ons alleen op officiële statistieken of op statistieken die op een wetenschappelijk verantwoorde wijze zijn opgemaakt, wat blijkt uit de bronvermeldingen bij de tabellen en grafieken. Steeds meer kunnen we ook gegevens verstrekken die slaan op de hele kinderbevolking in plaats van op een steekproef van kinderen, wat de nauwkeurigheid van de cijfers zeker ten goede komt.

Wij hopen dat dit rapport over de leefsituatie en het welzijn van jonge kinderen de maatschappelijke aandacht voor het reilen en zeilen van kinderen in Vlaanderen zal stimuleren. Veel leesgenot!

Bea Buysse
wetenschappelijk adviseur
Kind en Gezin

** Wie dit rapport digitaal wenst, kan terecht op de website van Kind en Gezin:
http://www.kindengezin.be/Algemeen/Over_Kind_En_Gezin/Jaarverslagen/default.jsp*

2004: babyboom of ombuiging van de neerwaartse lijn?

In 2004 waren er opmerkelijk meer geboorten dan in 2003: 62 374 geboorten of een stijging met 4%. Ondanks de verdere krimp van het aantal potentiële moeders, is het geboortecijfer toegenomen. Naast de geboorten bij de 'de jure'-bevolking - Belgische en buitenlandse bevolking - zijn er ook nog de geboorten bij de asielzoekers. In dit hoofdstuk presenteren we ook de geboorten bij vrouwen ingeschreven in het wachtregister.

De bevolking in het Vlaams Gewest ontgroent verder. Het lage geboortecijfer van de voorbije jaren vertaalt zich in een verdere afname van de groep jonge kinderen.

In dit hoofdstuk stellen we niet alleen een aantal basisbevolkingscijfers voor, maar geven we ook duiding bij deze cijfers en bij de evoluties, en plaatsen we de cijfers in een Europese context. We vergelijken met de landen van de EU-15.

1. Aantal geboorten*

In 2004 waren er meer geboorten dan in 2003; het geboortecijfer ligt weer flink boven de 60 000

In 2004 werden in het Vlaams Gewest 62 374 kinderen levend geboren. Tegenover 2003 is het geboortecijfer gestegen met 2410 of met 4% (zie tabel 1.1 en grafiek 1.2).

51,3% van de levendgeborenen zijn jongens; 48,7% zijn meisjes (2003; 2004 nog niet beschikbaar) (zie tabel 1.3).

In tabel 1.4 geven we het aantal geboorten per provincie weer.

In alle provincies is het geboortecijfer gestegen tegenover 2003. De stijging is het grootst in de provincie Oost-Vlaanderen, met 6,8%. In de provincie Limburg is er ook een vrij forse stijging, met 4,4%. In de provincie Antwerpen (+3,0%), West-Vlaanderen (+2,9%) en Vlaams-Brabant (+2,9%) was de stijging iets minder groot (zie ook grafiek 1.5).

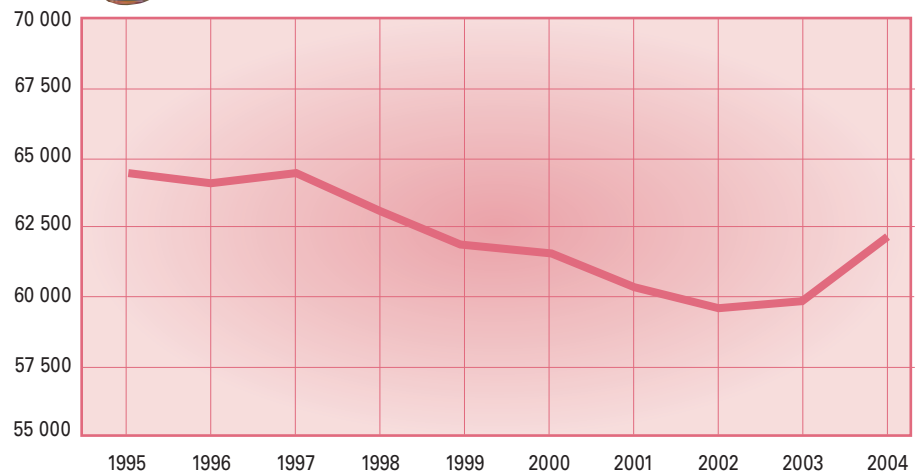
Geboorten

2003	59 964
2004	62 374

1.1 Aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest
Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Evolutie geboorten

1.2 Evolutie van het aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest sinds 1995
Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Een aantal kinderen worden geboren samen met een broertje of een zusje. Het gaat om 3,8% van de kinderen (2003). Het aantal kinderen dat tot een meerling behoort daalde licht. Het aantal drielingen is gehalveerd: in 2003 waren er nog slechts 12 drielingen tegenover 24 in 2002 (zie tabel 1.6).

* Betreft de geboorten bij de Belgische vrouwen en bij de buitenlandse vrouwen die worden geregistreerd in het Vreemdelingenregister (bij de 'de jure'-bevolking). Sinds 1 februari 1995 maken kandidaat-vluchtelingen geen deel meer uit van de 'de jure'-bevolking

Aantal geboorten naar geslacht

	Aantal	%
Jongens	30 740	51,3
Meisjes	29 224	48,7

1.3 Aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest naar geslacht – 2003
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

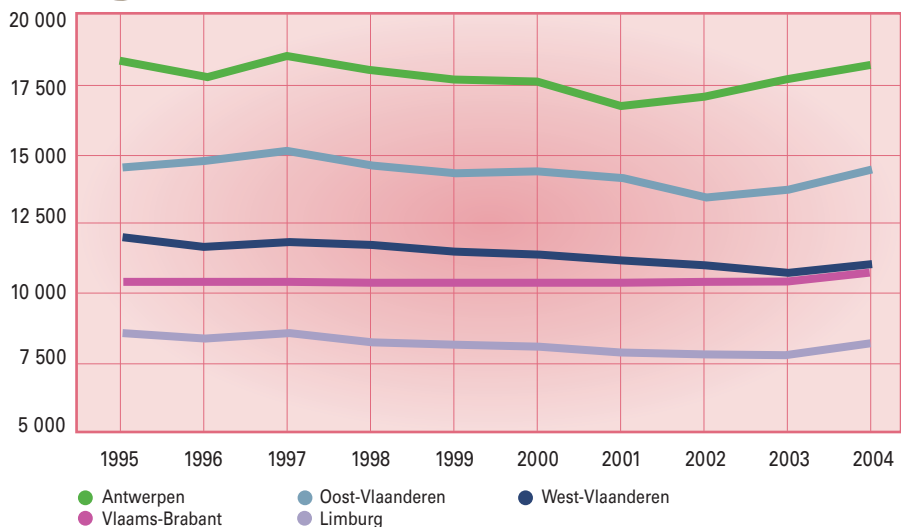
Geboorten per provincie

	2003	2004
Antwerpen	17 583	18 108
Vlaams-Brabant	10 425	10 726
West-Vlaanderen	10 470	10 776
Oost-Vlaanderen	13 848	14 790
Limburg	7 638	7 974

1.4 Aantal levendgeborenen per provincie
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Evolutie geboorten per provincie

1.5 Evolutie van het aantal levendgeborenen per provincie sinds 1995
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Aantal meerlingen

	2002	2003
Aantal tweelingen	1 167	1 131
Aantal drielingen	24	12
Aantal vierlingen	0	0
Percentage kinderen dat deel uitmaakt van een meerling	4,0	3,7

1.6 Aantal meerlingen en percentage kinderen dat deel uitmaakt van een meerling – Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel
Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

2004: babyboom of ombuiging van de neerwaartse lijn?

Kind en Gezin • Het kind in Vlaanderen 2004

2. Aantal geboorten bij vrouwen ingeschreven in het wachtregister*

Jaarlijks worden er in het Vlaams Gewest een aantal kinderen geboren die niet vervat zijn in het gewone geboortecijfer. Het gaat om kinderen van asielzoeksters, zowel vrouwen die asiel aangevraagd hebben als vrouwen van wie de aanvraag ontvankelijk werd verklaard. In 2004 werden er 703 geboorten geregistreerd in het wachtregister. Dit is een daling met 13,1% tegenover 2003. In tabel 1.7 geven we dit aantal geboorten ook per provincie.

* In dit register worden de asielzoekers ingeschreven vanaf de eerste aanmelding. Dit register omvat dus zowel de asielzoekers in de ontvankelijkheidsfase als de ontvankelijk verklaarde asielzoekers. De verplichting om kandidaatvluchtelingen in een afzonderlijk wachtregister in te schrijven trad in werking op 1 februari 1995

Geboorten wachtregister

	2002	2003	2004
Antwerpen	351	335	284
Vlaams-Brabant	98	83	70
West-Vlaanderen	133	141	130
Oost-Vlaanderen	193	173	159
Limburg	89	77	60
Vlaams Gewest	864	809	703

1.7 Aantal geboorten bij vrouwen ingeschreven in het wachtregister per provincie
Bron: Rijksregister

3. Nieuwkomers en vertrekkers: immigranten, emigranten, adoptiekinderen, asielzoekers

Naast de kinderen die in Vlaanderen worden geboren, zijn er de kinderen die in Vlaanderen immigreren, hetzij vanuit het Waals of het Brussels Gewest, hetzij vanuit het buitenland. Een aantal kinderen vertrekken naar een ander gewest of naar het buitenland. Aansluitend hierbij presenteren we ook cijfers over adoptie – adoptie in Vlaanderen is in hoofdzaak interlandelijke adoptie – en cijfers over minderjarige asielzoekers.

3.1 Immigranten en emigranten

In 2003 migreerden 5731 kinderen onder de 12 jaar *vanuit het buitenland* naar het Vlaams Gewest. Dit cijfer ligt 1,8% hoger dan in 2002. *Vanuit het Brussels of het Waals Gewest* waren er 4192 migraties. Ook het aantal migraties vanuit een ander gewest ligt hoger dan in 2002 (+5,5%) (zie tabel 1.8). 3935 kinderen (+5,3%) migreerden naar het buitenland en nog eens 2493 kinderen (-6,5%) migreerden naar een ander gewest (zie tabel 1.9).

3.2 Adoptie

Zeer beperkt aantal adopties via de erkende adoptiediensten. Adoptiekinderen komen vooral uit het buitenland

In de loop van 2004 hebben de door Kind en Gezin *erkende adoptiediensten*** in totaal 168 kinderen *geplaatst voor adoptie*. Dit waren er 18 minder dan in 2003. Het ging meestal om plaatsingen van kinderen afkomstig uit het buitenland (85,1%) (zie tabel 1.10 en grafiek 1.11).

De uit het buitenland afkomstige kinderen kwamen vooral uit China, Ethiopië, de Filipijnen, India, Rusland en Zuid-Afrika (zie tabel 1.10).

Op het moment van de plaatsing in het gezin waren 39,9% van de kinderen jonger dan 1 jaar, 35,7% tussen 1 en 2 jaar oud. Ruim 24% van de kinderen was 2 jaar of ouder (zie tabel 1.12). De gemiddelde leeftijd bedroeg 1,1 jaar; dit is niet gewijzigd tegenover 2003.

Immigratie

	Vanuit een ander gewest		Buitenlandse migratie	
	2002	2003	2002	2003
Kinderen onder de 3 jaar	1 232	1 239	1 394	1 382
Kinderen van 3 tot 6 jaar	1 118	1 235	1 578	1 720
Kinderen van 6 tot 12 jaar	1 624	1 718	2 656	2 629
Totaal	3 974	4 192	5 628	5 731

1.8 Aantal kinderen onder de 12 jaar dat migreert naar het Vlaams Gewest vanuit een ander gewest en vanuit het buitenland

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Emigratie

	Naar een ander gewest		Buitenlandse migratie	
	2002	2003	2002	2003
Kinderen onder de 3 jaar	787	775	961	951
Kinderen van 3 tot 6 jaar	772	719	1 054	1 118
Kinderen van 6 tot 12 jaar	1 106	999	1 722	1 866
Totaal	2 665	2 493	3 737	3 935

1.9 Aantal kinderen onder de 12 jaar dat migreert naar een ander gewest of naar het buitenland

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Bij ruim 55% van de adopties werd het kind opgenomen in een kinderloos gezin, in een beperkt aantal gevallen samen met een ander adoptiekind. Bij plaatsing in een gezin met kinderen was het adoptiekind, op één kind na, altijd jonger dan de al in het gezin aanwezige kinderen (zie tabel 1.13).

De adoptieouders waren meestal tussen 30 en 49 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptievader was 38,4 jaar, die van de adoptiemoeder 36,9 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptiemoeder lag lager dan in 2003; in 2003 was de gemiddelde leeftijd 37,2 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptievader bleef nagenoeg ongewijzigd. 8 kinderen werden geadopteerd door een alleenstaande vader en 3 kinderen door een alleenstaande moeder.

** Over het aantal vrije adopties, m.a.w. adopties die niet worden gerealiseerd via een erkende adoptiedienst, zijn geen gegevens bekend

Geadopteerde kinderen

	2003		2004	
	Aantal	%	Aantal	%
<i>In België geboren</i>	21	11,3	25	14,9
China	49	26,3	64	38,1
Ethiopië	29	15,6	17	10,1
de Filipijnen	9	4,8	17	10,1
India	12	6,5	13	7,7
Rusland	13	7,0	10	6,0
Zuid-Afrika	7	3,8	10	6,0
Thailand	5	2,7	6	3,6
Sri Lanka	7	3,8	3	1,8
Ecuador	2	1,1	2	1,2
Colombia	3	1,6	1	0,6
Cambodja	20	10,8	0	0,0
Haïti	5	2,7	0	0,0
Vietnam	4	2,2	0	0,0
<i>Totaal uit het buitenland afkomstig</i>	165	88,7	143	85,1
Totaal	186	100,0	168	100,0

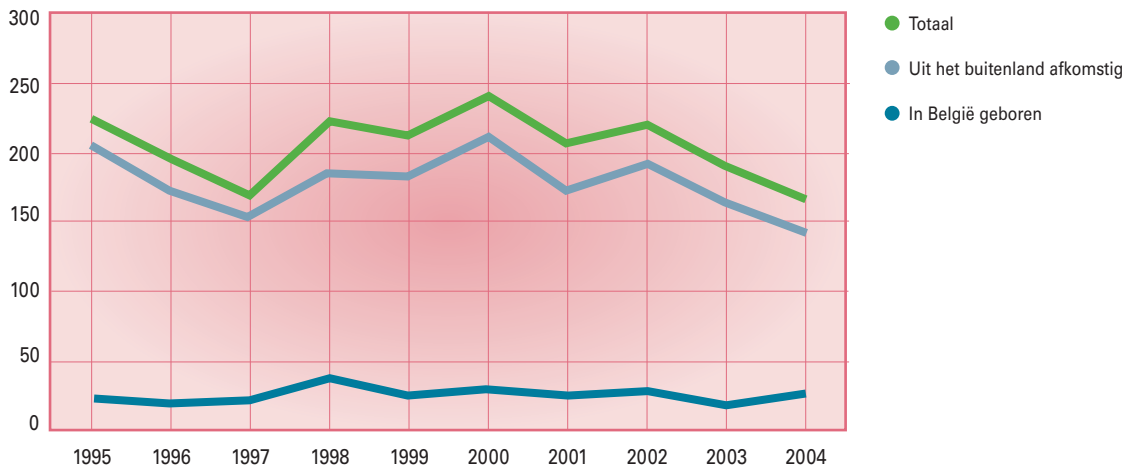
1.10 Voor adoptie geplaatste kinderen: aantal volgens land van herkomst
Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

Evolutie adoptie

1.11 Evolutie van het aantal voor adoptie geplaatste kinderen sinds 1995

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

Leeftijd adoptie

	2003		2004	
	Aantal	%	Aantal	%
Minder dan 1 jaar	79	42,5	67	39,9
1 tot 2 jaar	59	31,7	60	35,7
2 tot 3 jaar	24	12,9	23	13,7
3 tot 4 jaar	8	4,3	4	2,4
4 tot 5 jaar	5	2,7	9	5,4
5 tot 10 jaar	9	4,8	4	2,4
10 tot 15 jaar	2	1,1	1	0,6
Totaal	186	100,0	168	100,0

1.12 Leeftijd van de kinderen bij plaatsing voor adoptie

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

2004: babyboom of ombuiging van de neerwaartse lijn?

Kind en Gezin • Het kind in Vlaanderen 2004

Plaats in de kinderrij

	Aantal	%
Kinderloos gezin, plaatsing van 1 kind	83	49,4
Kinderloos gezin, plaatsing van meerdere kinderen	8	4,8
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als bovenste in de kinderrij	1	0,6
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als onderste in de kinderrij	76	45,2
Totaal	168	100,0

1.13 Voor adoptie geplaatste kinderen volgens aantal geplaatste kinderen en plaats in de kinderrij in het adoptiegezin – 2004

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

Minderjarige asielzoekers (1)

2003	588
2004	599

1.14 Aantal minderjarige asielzoekers in België naar leeftijd

Bron: Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Statelozen, Bureau Niet-Begeleide Minderjarigen (1) Deze cijfers hebben betrekking op het aantal minderjarigen dat een individueel dossier heeft. Het betreft dus minderjarigen die na of voor hun ouders zijn aangekomen, en niet de minderjarigen die in de bijlage van de asielaanvraag van hun ouders zijn opgenomen. Classificatie als minderjarige na een botscan

3.3 Minderjarige asielzoekers

Jonge asielzoekers komen in België binnen, met of zonder ouders. In 2004 dienden 679 minderjarigen zelf een asielaanvraag in, van wie er 599 na een botscan ook als minderjarige werden geclassificeerd. Het betreft dus minderjarigen met een eigen individueel dossier of m.a.w. minderjarigen die na of voor hun ouders zijn aangekomen, en niet de minderjarigen die in de bijlage van de asielaanvraag van hun ouders zijn opgenomen. Met 64,9% mannelijke minderjarige asielzoekers was er een duidelijk overwicht van de mannen. 47% werd in het Nederlands ingeschreven.

Het aantal minderjarige asielaanvragers was nagenoeg hetzelfde als in 2003; toen waren er 588 minderjarige asielaanvragers (zie tabel 1.14).

4. Aantal jonge kinderen

Lichte daling van het aantal jonge kinderen

Als gevolg van de daling van het geboortecijfer in de voorbije jaren, daalde het aantal jonge kinderen in Vlaanderen verder.

Op 1 januari 2004 telde het *Vlaams Gewest* 181 574 kinderen onder de 3 jaar; van 3 tot 6 jaar waren er 190 875 kinderen en van 6 tot 12 jaar waren er 409 596 kinderen. Tegenover 2003 is het aantal kinderen onder de 3 jaar in het Vlaams Gewest gedaald met 1529 (-0,8%), het aantal kinderen van 3 tot 6 jaar is gedaald met 1957 (-1,0%) en het aantal kinderen van 6 tot 12 jaar met 5287 (-1,3%) (zie tabel 1.15 en grafiek 1.16).

Het aandeel van kinderen onder de 3 jaar in de bevolking bedraagt 3,02%, het aandeel van kinderen onder de 12 jaar 13,0%. Dit aandeel is licht gedaald tegenover 2003 (zie tabel 1.15).

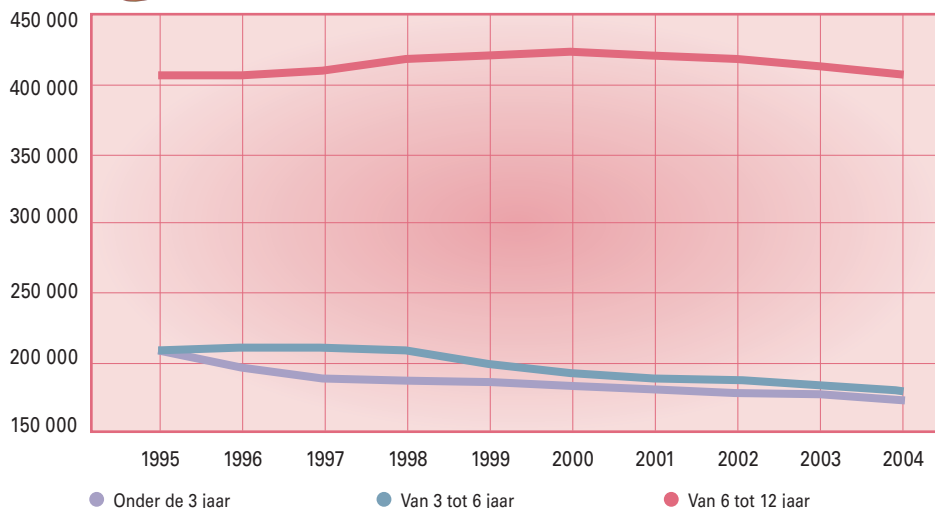
Jonge kinderen

	Aantal		Aandeel in bevolking	
	2003	2004	2003	2004
Onder de 3 jaar	183 103	181 574	3,05	3,02
Van 3 tot 6 jaar	192 832	190 875	3,22	3,17
Van 6 tot 12 jaar	414 883	409 596	6,92	6,81
Totaal onder de 12 jaar	790 818	782 045	13,19	13,00

1.15 Aantal jonge kinderen in het Vlaams Gewest en procentueel aandeel in de bevolking (op 1 januari)
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Evolutie aantal kinderen

1.16 Evolutie van het aantal kinderen onder de 12 jaar in het Vlaams Gewest sinds 1995 (op 1 januari)
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Slechts een beperkt aantal kinderen onder de 12 jaar in het Vlaams Gewest heeft *niet de Belgische nationaliteit*: 4,4%. Het aandeel is met 0,2% gestegen tegenover 2003. Hierbij moet worden opgemerkt dat het nationaliteitscriterium niet erg geschikt is om de personen van vreemde herkomst zichtbaar te maken, gezien de mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Een beter criterium is de origine van de moeder van het kind. Van 17,9% van de kinderen geboren in 2004 is de moeder niet van Belgische origine. Dat wil zeggen dat de moeder bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit had. Dit percentage ligt iets hoger dan in 2003 (+0,5%) (zie tabel 1.17).

Naar gelang de provincie zijn er grote verschillen. Antwerpen en Limburg hebben het hoogste percentage kinderen van niet-Belgische origine, respectievelijk 25,1% en 25,0%. In de provincie Vlaams-Brabant bedraagt het 15,1% en in Oost-Vlaanderen 14,5%. West-Vlaanderen heeft het laagste percentage kinderen van niet-Belgische origine, nl. 8,1% (zie tabel 1.17). In alle provincies, behalve Limburg, was er een toename van het aantal kinderen van niet-Belgische origine.

De belangrijkste *herkomstlanden* zijn Marokko, Turkije en Nederland. 4,1% van de kinderen geboren in 2004 is van Marokkaanse origine, 3,0% van Turkse origine en 1,6% van Nederlandse origine. Bij de toptien komen verder nog voor: Russische origine (0,5%), Italiaanse (0,4%), Congolese (0,4%), Poolse (0,4%), Franse (0,4%), ex-Joegoslavische (0,4%) en Britse (0,3%).

Allochtone kinderen

	2003	2004
Antwerpen	23,5	25,1
Vlaams-Brabant	14,8	15,1
West-Vlaanderen	7,9	8,1
Oost-Vlaanderen	14,1	14,5
Limburg	25,7	25,0
Vlaams Gewest	17,4	17,9

1.17 Percentage levend geboren kinderen van wie de moeder niet van Belgische origine is (d.w.z. niet de Belgische nationaliteit had bij haar geboorte) naar gelang de provincie per geboortjaar – Vlaams Gewest
Bron: Kind en Gezin – Ikaros

5. Wat brengt de toekomst?

5.1 Vooruitzichten inzake het aantal geboorten

Een lichte daling van het geboortecijfer in de komende jaren of een stabilisatie?

Eind 2001 publiceerde het NIS bevolkingsvooruitzichten voor de periode 2000-2050. Volgens deze vooruitzichten zou het aantal geboorten in de jaren 2005 tot 2010 ongeveer 59 000 bedragen.

Tegenover het geboortecijfer van 2004 is dit een daling met ruim 5% (zie grafiek 1.18). In tabel 1.19 zijn naast de geboortevoruitzichten voor het Vlaams Gewest en de provincies ook de geboortecijfers van 2004 opgenomen.

5.2 Vooruitzichten inzake het aantal kinderen

Het aantal kinderen zal in 2010 wellicht heel wat lager liggen dan vandaag. In de Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

wordt geraamd dat er in 2010 nog slechts 178 454 kinderen jonger dan 3 jaar zullen zijn tegenover 181 574 op 1 januari 2004 (-1,7%). Voor de kinderen van 3 tot 6 jaar wordt een daling van 190 875 naar 182 864 (-4,2%) verwacht en voor de kinderen van 6 tot 12 jaar een daling van 409 596 naar 379 879 (-7,3%) (zie tabel 1.20 en grafiek 1.21).

1.18 Evolutie van het aantal geboorten sinds 1995 en vooruitzichten tot 2010 – Vlaams Gewest

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

2004: babyboom of ombuiging van de neerwaartse lijn?

Kind en Gezin • Het kind in Vlaanderen 2004

Geboorten en vooruitzichten per provincie en voor het Vlaams Gewest

	Geboorten in 2004	Vooruitzichten voor 2010
Antwerpen	18 108	16 757
Vlaams-Brabant	10 726	10 108
West-Vlaanderen	10 776	10 906
Oost-Vlaanderen	14 790	12 962
Limburg	7 974	8 046
Vlaams Gewest	62 374	58 779

1.19 Aantal geboorten in 2004 en vooruitzichten voor 2010 per provincie en voor het Vlaams Gewest

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

Vooruitzichten aantal kinderen

	Aantal kinderen op 01.01.2004	Vooruitzichten voor 31.12.2010
Onder de 3 jaar	181 574	178 454
Van 3 tot 6 jaar	190 875	182 864
Van 6 tot 12 jaar	409 596	379 879

1.20 Vooruitzichten inzake het aantal kinderen in het Vlaams Gewest in 2010 naar gelang de leeftijd en aantal kinderen op 1 januari 2004

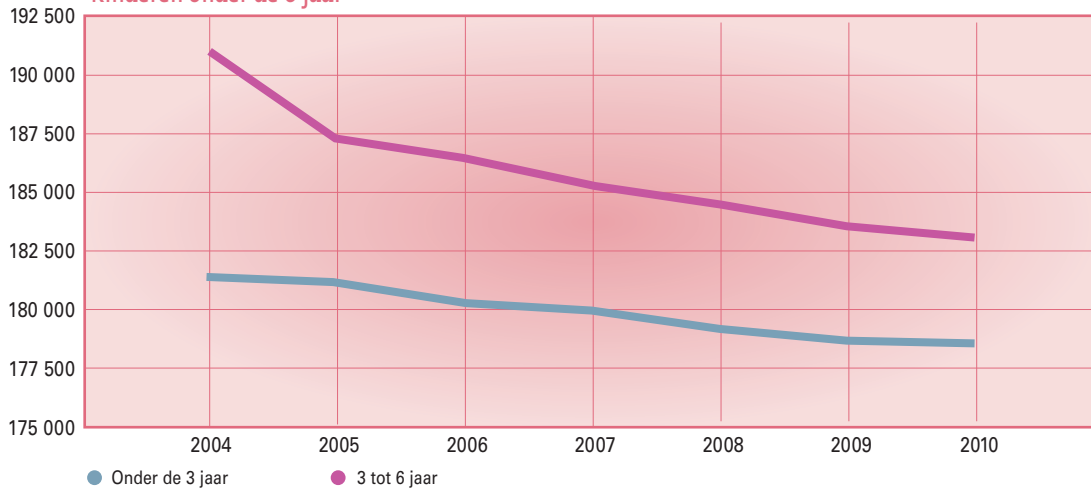
Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

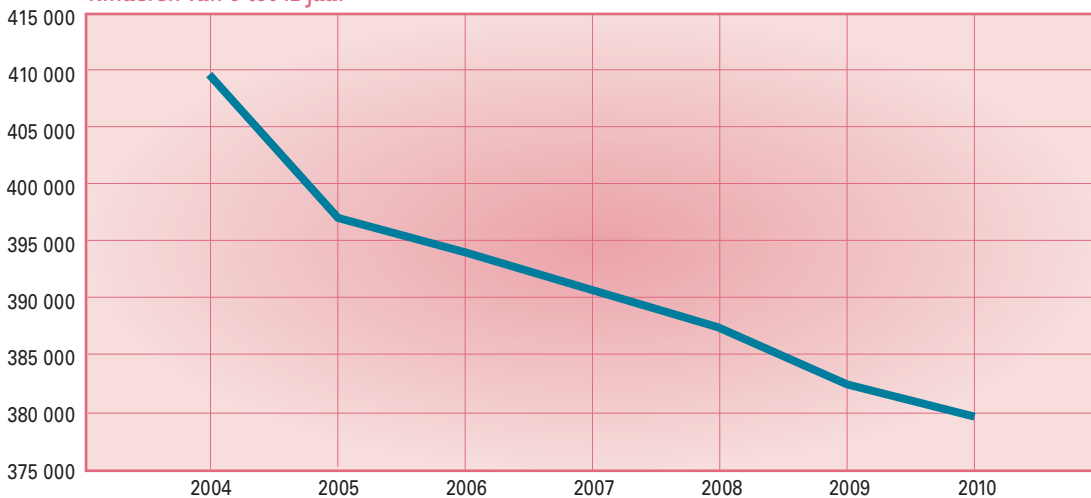

Kinderen onder de 6 jaar

Kinderen van 6 tot 12 jaar

1.21 Vooruitzichten inzake aantal kinderen in het Vlaams Gewest tot 2010 (op 31/12) naar gelang de leeftijd –
Vergelijking met het aantal kinderen op 1 januari 2004
Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistiek
NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

6. Ter verklaring

Een aantal maatschappelijke factoren zijn van invloed op het geboortecijfer. Hierna gaan we in op het aantal potentiële moeders, het vruchtbaarheidscijfer, de leeftijd waarop vrouwen zwanger worden, abortus, tienermoeders en abortussen bij tieners, geboorten binnen of buiten een huwelijksrelatie en de kinderwens.

6.1 Vrouwen in vruchtbare leeftijd

Het aantal potentiële moeders daalt verder; de daling situeert zich in de leeftijdsgroep 25 tot 35 jaar

Een belangrijke bepalende factor voor de evolutie van het aantal geboorten is de *evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar*, de leeftijd waartoe ruim 96% van de bevallen vrouwen behoort.

De daling van het aantal vrouwen in de leeftijd van 20 tot 40 jaar zet zich voort. Begin 2004 waren er 1,1% minder vrouwen van 20 tot 40 jaar dan begin 2003.

Bekijkt men de evolutie van deze groep vrouwen meer in detail, dan blijkt een uiteenlopende evolutie. Het aantal vrouwen van 30 tot 35 jaar is sinds 1995 voortdurend gedaald en het aantal vrouwen van 25 tot 30 jaar is eveneens voortdurend gedaald, uitgezonderd in 2004. Het aantal vrouwen van 20 tot 25 jaar daalde tot 1999, nam licht toe vanaf 2000 en kende in 2004 opnieuw een lichte daling. Het aantal vrouwen van 35 tot 40 jaar steeg tot 2001 en daalde nadien licht (zie grafiek 1.22).

6.2 Vruchtbaarheidscijfer

In 1997 (meest recente cijfer) bedroeg het *gemiddelde aantal kinderen per vrouw* in het Vlaams Gewest 1,5418 (zie tabel 1.23). De vruchtbaarheid ligt dus ver onder de vervangingsfactor. Er wordt van uitgegaan dat een vruchtbaarheidscijfer van 2,1 noodzakelijk is voor de vervanging van de generatie.

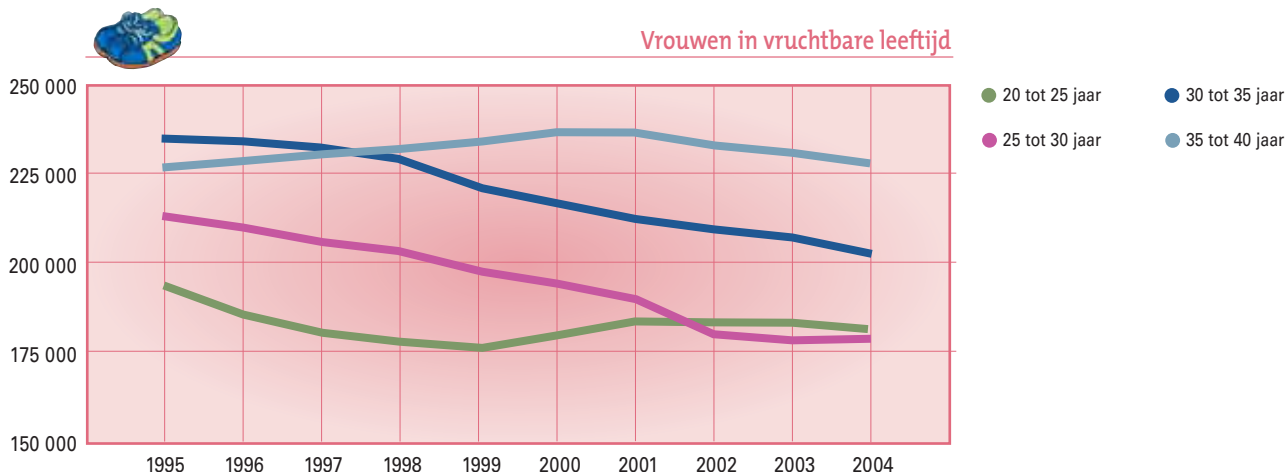

Vruchtbaarheidscijfer

1995	1,5020
1996	1,5183
1997	1,5418

1.23 Totaal vruchtbaarheidscijfer – Vlaams Gewest
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

Vrouwen in vruchtbare leeftijd

1.22 Evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar in het Vlaams Gewest sinds 1995 (op 1 januari)
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

6.3 Leeftijd bij bevalling

Einde van het verder uitstellen van het krijgen van kinderen?

In 2003 bedroeg de gemiddelde leeftijd van de vrouwen 27,7 jaar bij het eerste kind en 30,9 jaar bij een volgend kind. In grafiek 1.24 wordt de evolutie voorgesteld sinds 1995. De gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling kan stilaan status-quo worden genoemd (zie grafiek 1.24).

6.4 Abortus

Een beperkt maar stijgend aantal zwangerschappen wordt vrijwillig afgebroken

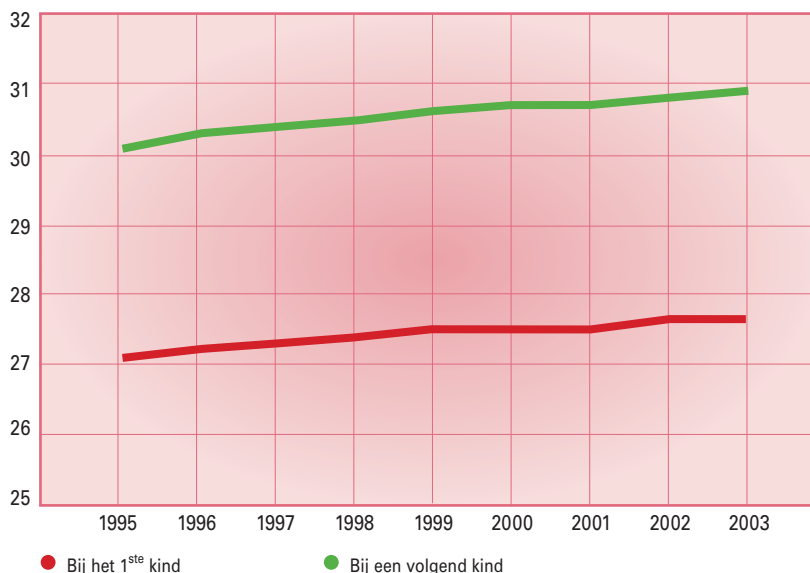
Een aantal zwangerschappen worden niet uitgedragen, maar vrijwillig afgebroken. In Vlaanderen kunnen zwangere vrouwen daarvoor terecht in abortuscentra of in ziekenhuizen. Het aantal legale abortussen in deze centra en in ziekenhuizen bedroeg in 2003 6732. Dit aantal ligt 27,4% hoger dan in 1996, het eerste jaar waarvoor de Nationale Evaluatiecommissie over gegevens beschikt. Tegenover 2002 is er een toename met 4,7% (zie tabel 1.25 en grafiek 1.26; zie ook punt 6.5).

Per 1000 geboorten waren er in 2003 112 abortussen, tegenover 108 in 2002 (zie tabel 1.25).

In grafiek 1.27 is het aantal abortussen naar gelang de leeftijd van de vrouw opgenomen.

Leeftijd bij bevalling

1.24 Gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling (in jaren)

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie – Perinatale activiteiten in Vlaanderen

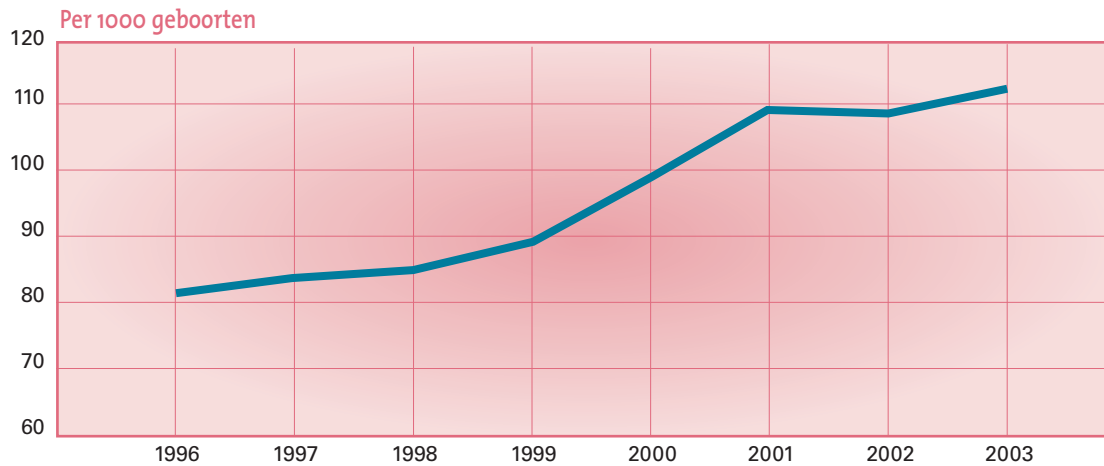
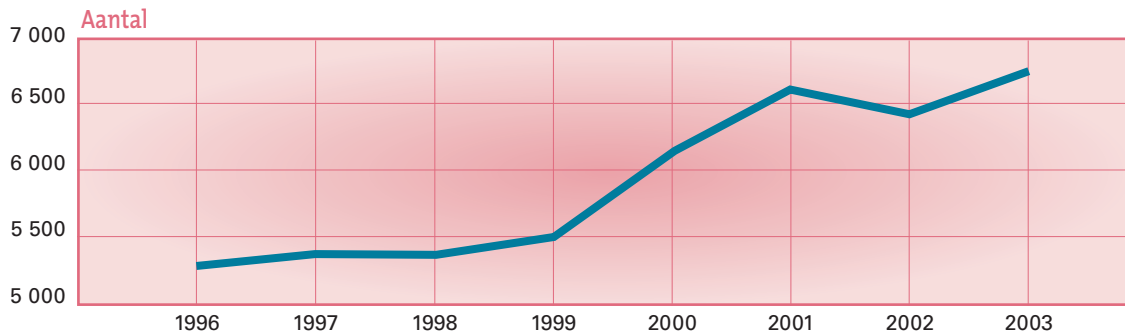
Abortussen

	2002	2003
Aantal abortussen	6 432	6 732
Aantal abortussen per 1000 geboorten	108	112

1.25 Abortussen bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest: aantal en aantal per 1000 geboorten

Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

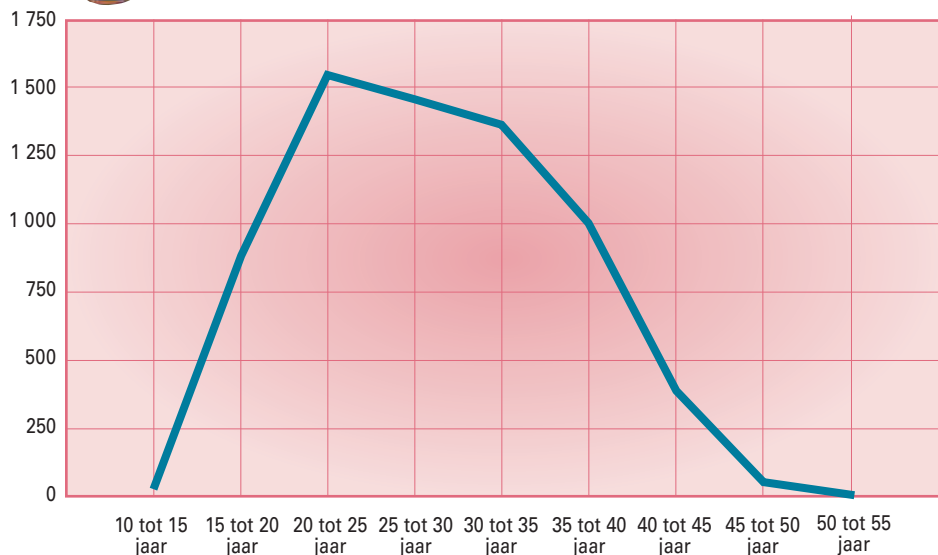

1.26 Evolutie van het aantal abortussen en het aantal abortussen per 1000 geboorten bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest
Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Abortussen naar leeftijd

1.27 Aantal abortussen bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest naar leeftijd – 2003
Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Tienermoeders

	2002	2003
14 jaar of jonger	10	14
15 jaar	29	28
16 jaar	71	68
17 jaar	181	183
18 jaar	362	379
19 jaar	660	696
Totaal jonger dan 20 jaar	1 313	1 368

1.28 Aantal tienermoeders in Vlaanderen (Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel)
Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

6.5 Zwangerschappen bij tieners

Tienermoederschap is vrij uitzonderlijk; nogal wat zwangerschappen bij tieners worden afgebroken

Er bestaat een samenhang tussen tienermoederschap en een risicovolle situatie voor moeder en kind. *Tienermoeders* verlaten vroegtijdig de school, hebben meer kans op armoede en meer kans om alleenstaande moeder te zijn. Kinderen van tienermoeders hebben meer kans op een laag geboortegewicht, op sterfte binnen het eerste levensjaar, en meer kans om zelf een tienermoeder te worden.

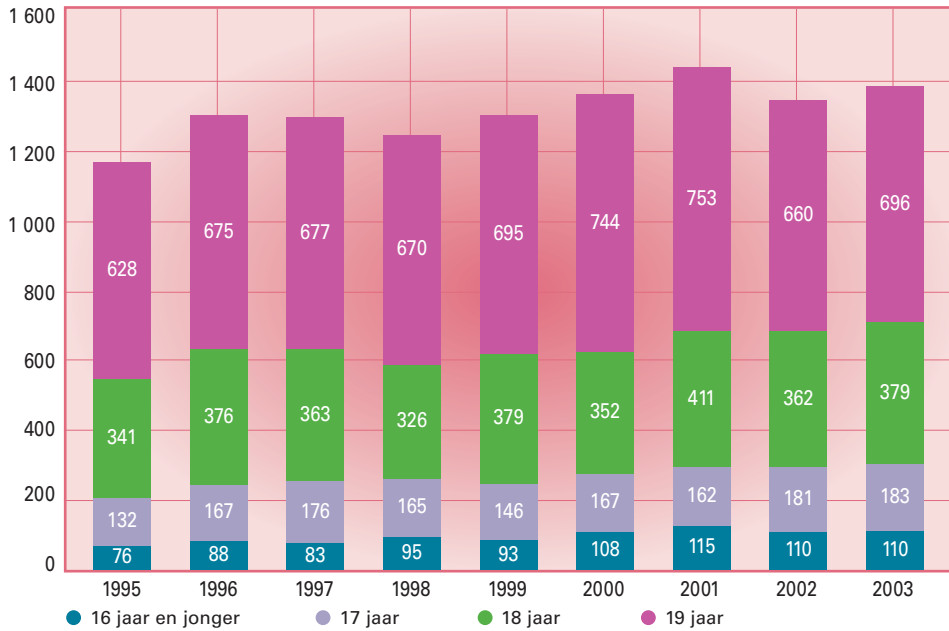
Tienermoederschap is in Vlaanderen vrij uitzonderlijk. In 2003 waren maar 1368 of 2,3% van de bevallen vrouwen jonger dan 20 jaar. Dit cijfer lag iets hoger dan in 2002. Toen waren 1313 bevallen vrouwen jonger dan 20 jaar. De helft van de tienermoeders was 19 jaar en nog eens bijna 28% was 18 jaar (zie tabel 1.28 en grafiek 1.29).

Het aantal tienerzwangerschappen ligt evenwel heel wat hoger dan het aantal bevallingen van vrouwen jonger dan 20 jaar. In 2003 (recentst beschikbaar cijfer) bedroeg het aantal tienerzwangerschappen – bevallingen en abortussen samen – 2205, waarvan 1368 bevallingen en 837 abortussen. Op de 100 zwangere tieners zijn er 61 die moeder worden en 39 die een abortus ondergaan. Het ging evenwel vooral om vrouwen in de leeftijdsklasse 15 tot 19 jaar. Beneden de 15 jaar waren er in 2003 maar 23 abortussen en 14 bevallingen.

Evolutie tienermoeders

1.29 Evolutie van het aantal tienermoeders in Vlaanderen (Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel)

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

Abortussen bij tieners

	2002	2003
Aantal abortussen		
bij vrouwen van 10 tot 15 jaar	25	23
bij vrouwen van 15 tot 20 jaar	814	814
Totaal bij vrouwen van 10 tot 20 jaar	839	837
Per 100 bevallingen		
bij vrouwen van 10 tot 20 jaar	63,9	61,2

1.30 Aantal abortussen en aantal abortussen per 100 bevallingen bij vrouwen jonger dan 20 jaar

Bronnen: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking
Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

Zwangere vrouwen beneden de 15 jaar ondergaan frequenter een abortus dan zwangere vrouwen van 15 tot 19 jaar (zie tabel 1.30 en grafiek 1.31 – zie ook 6.4).

6.6 Geboorten en huwelijk

In het Vlaams Gewest wordt het overgrote deel van de kinderen *geboren binnen een huwelijksrelatie*. In 1997 (meest recente cijfer) werd 84,9% van de kinderen geboren binnen een huwelijksrelatie. Het aantal kinderen dat geboren wordt buiten een huwelijksrelatie neemt licht maar voortdurend toe: van 7% in 1990 tot 15,1% in 1997.

6.7 Kinderwens

Als ideaal kinderaantal wordt het vaakst "twee kinderen" vernoemd, maar nogal wat mannen en vrouwen wensen momenteel minder kinderen dan wat zij als ideaal naar voren schuiven

In de in het najaar 2003 door het CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie) gehouden postenquête "Bevolking en Beleid in Vlaanderen" werden een aantal vragen gesteld omtrent het krijgen van kinderen. Deze enquête werd uitgevoerd bij een representatieve steekproef van mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar in het Vlaams Gewest.

Op de vraag naar het *ideale aantal kinderen* in een gezin komt twee kinderen duidelijk als het ideaal naar voren. 63% van de respondenten schoof 2 kinderen als ideaal naar voren. Voor 23,8% is 3 kinderen het ideale aantal. Een kinderloos gezin wordt slechts

uitzonderlijk als ideaal naar voren geschoven (1,2%). De vrouwen vernoemen als het ideale aantal kinderen iets frequenter 2, 3 of 4 kinderen dan de mannen. Mannen vernoemen iets frequenter 0 of vooral 1 kind (zie grafiek 1.32). In grafiek 1.33 is het ideale kinderaantal naar gelang de leeftijd van de ondervraagden opgenomen. Gemiddeld bedraagt het ideale kinderaantal 2,27. Bij de mannelijke respondenten bedraagt het gemiddelde 2,23 en bij de vrouwelijke respondenten 2,31. Dat dit cijfer hoger ligt dan twee is niet onbelangrijk.

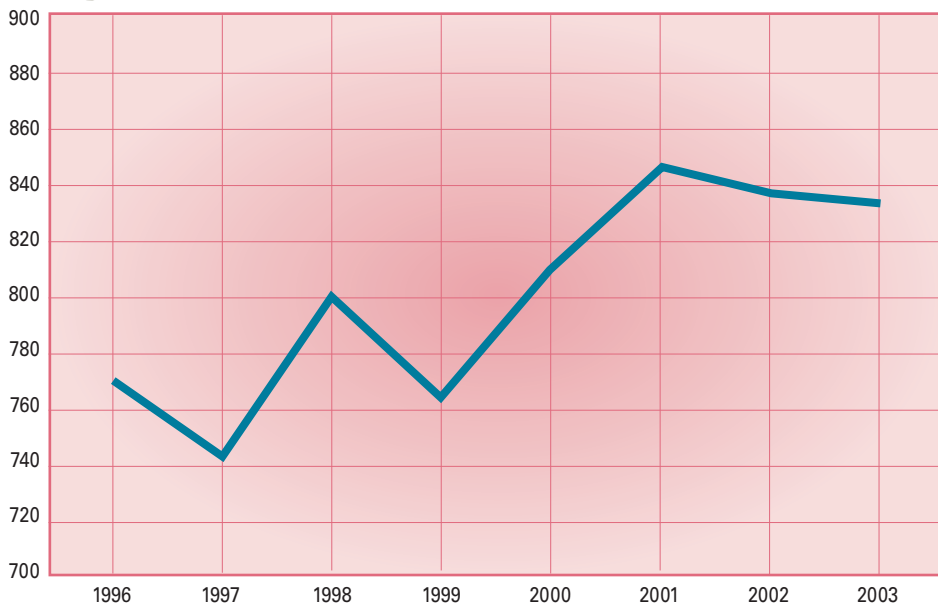
Naast het ideale kinderaantal werd in de enquête ook gevraagd naar het *aantal kinderen dat men momenteel voor zichzelf wenst*. Uit grafiek 1.34 blijkt dat het aantal kinderen dat mannen en vrouwen momenteel voor henzelf wensen lager ligt dan het ideale aantal. Gemiddeld wenst men 1,94 kinderen: mannen wensen gemiddeld 1,87 kinderen en vrouwen precies 2 kinderen. Minder mannen en vrouwen wensen voor henzelf momenteel 2 of 3 kinderen dan dat er 2 of 3 als ideaal kinderaantal wordt gegeven. Slechts ongeveer 48% van de mannen en van de vrouwen wenst momenteel 2 kinderen, terwijl er

ongeveer 63% 2 kinderen als ideaal kinderaantal opgaf. 17% van de mannen en bijna 20% van de vrouwen zeggen dat zij momenteel 3 kinderen wensen, terwijl het ideale kinderaantal van 3 door 22,5% mannen en door 24,8% vrouwen wordt vooropgesteld.

Nogal wat mannen en vrouwen geven aan momenteel geen kinderen te wensen (respectievelijk 13,6% en 9,4%), terwijl er nagenoeg geen mannen of vrouwen dit als het ideale kinderaantal vernoemen. Wellicht gaat het hier deels om een uitstel.

Evolutie abortussen bij tieners

1.31 Aantal abortussen en aantal abortussen per 100 bevallingen bij vrouwen jonger dan 20 jaar
Bronnen: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking
Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

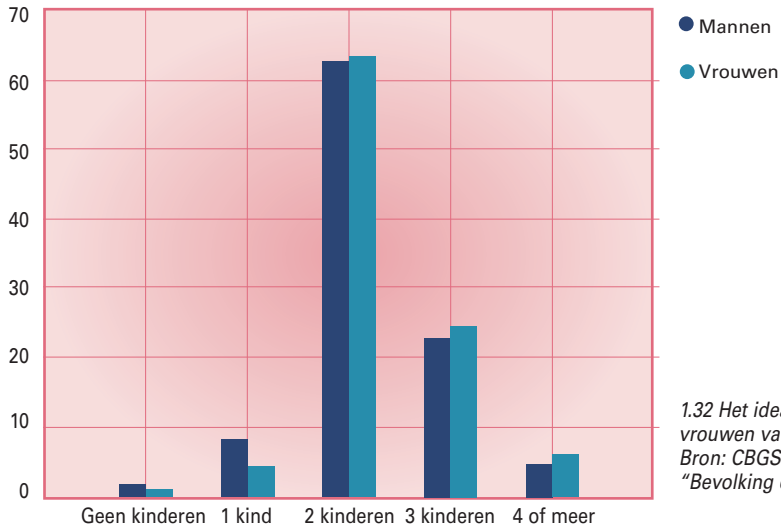
2004: babyboom of ombuiging van de neerwaartse lijn?

Kind en Gezin • Het kind in Vlaanderen 2004

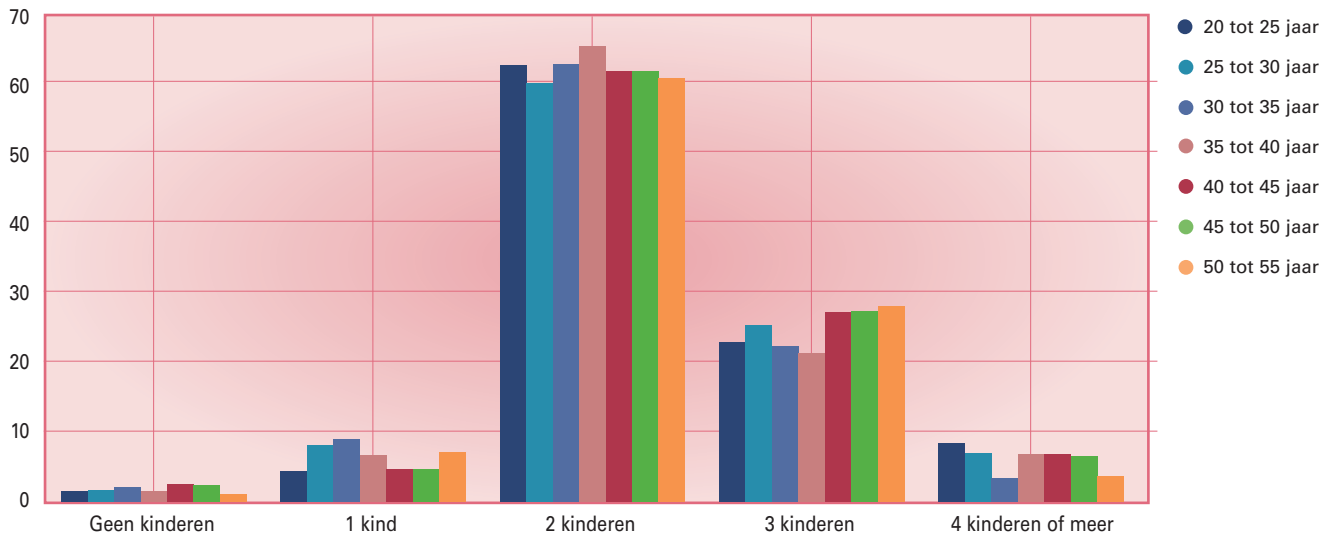
Ideaal kinderaantal

1.32 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar – Vlaams Gewest – 2003 (percentage)
Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

Ideaal kinderaantal naar leeftijd

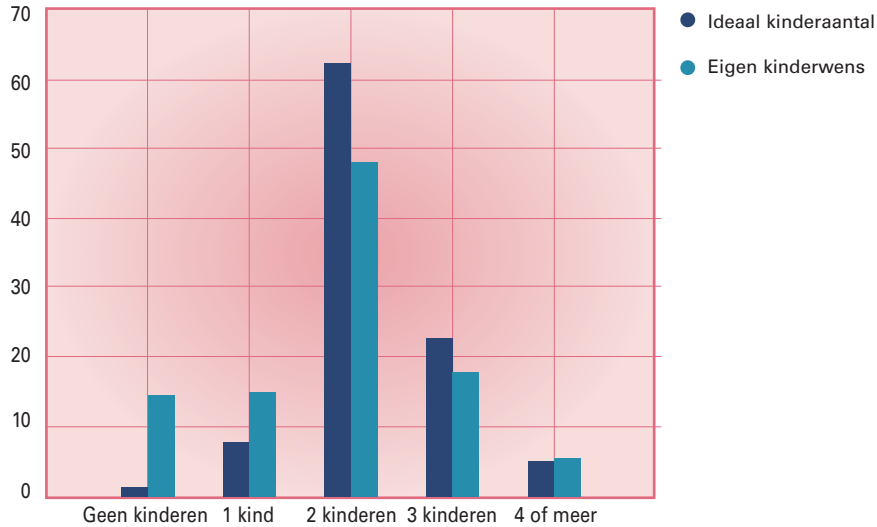
1.33 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen naar gelang hun leeftijd – Vlaams Gewest – 2003 (percentage)
Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

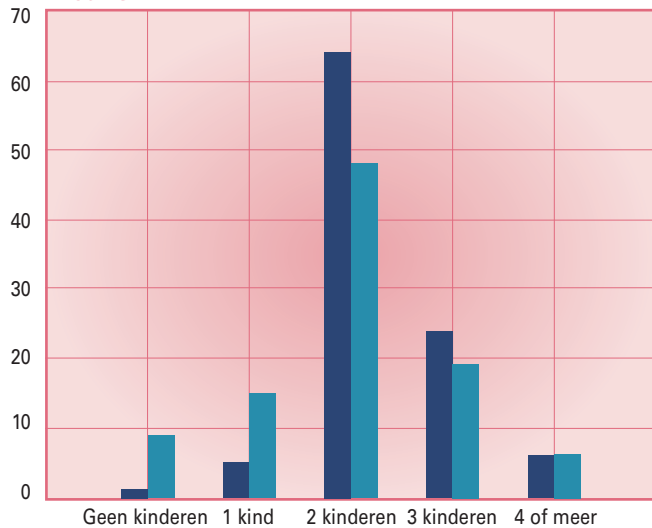

Ideaal kinderaantal en kinderwens

Mannen

Vrouwen

1.34 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar en het momenteel door hen gewenste aantal kinderen – Vlaams Gewest – 2003 (percentage)
Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

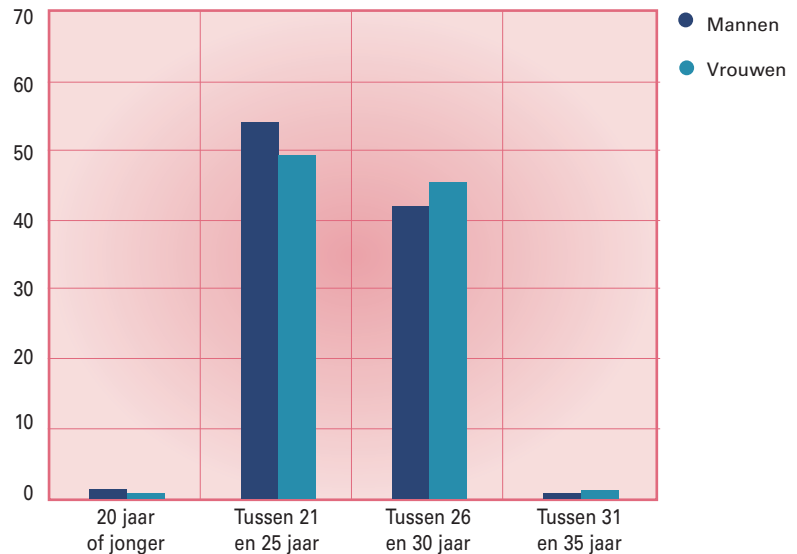

In de enquête werd ook gepeild naar de beste leeftijd voor een vrouw om een eerste kind te krijgen.

Iets meer dan de helft van de ondervraagden (52%) zegt dat de leeftijd van 21 tot en met 25 jaar de beste leeftijd is om een eerste kind te krijgen. 45% vindt dat dit 26 tot en met 30 jaar is. Opmerkelijk is dat vrouwen iets meer neigen naar de leeftijd van 26 tot en met 30 jaar dan de mannen (47,4% tegenover 42,2%) (zie grafiek 1.35)

Beste leeftijd voor eerste kind

1.35 Beste leeftijd voor de vrouw om een eerste kind te krijgen volgens mannen en vrouwen van 20 tot 50 jaar – Vlaams Gewest – 2003 (percentage)

Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête "Bevolking en Beleid in Vlaanderen"

7. De Europese context

Hoe moeten we het geboortecijfer en de evoluties inzake geboorten in Vlaanderen situeren in Europa? Daalt ook in andere Europese landen het aantal jonge kinderen? De gegevens over Vlaanderen worden vergeleken met de gegevens van de landen van de EU-15 en waar mogelijk ook met het totale cijfer van de EU-15.

7.1 Geboorten

In de tabellen 1.36, 1.37 en 1.38 worden een aantal cijfers over de geboorten vanaf 1995 weergegeven: het aantal geboorten, de procentuele evolutie van het geboortecijfer en het aantal geboorten per 1000 inwoners. De cijfers van de EU-15-landen voor 2004 zijn nog niet beschikbaar.

In vergelijking met 1995 is het geboortecijfer in de EU-15 nagenoeg ongewijzigd. Maar de evolutie in de EU-15-landen is uiteenlopend. In een aantal landen was er een daling: met meer dan 10% in Oostenrijk en Finland; met 5 tot 10% in Duitsland, Denemarken en Zweden; met minder dan 5% in België, Luxemburg, Griekenland en het Verenigd Koninkrijk. In een aantal landen was er een stijging: met meer dan 10% in Spanje en Ierland; met 5 tot 10% in Nederland en Portugal en met minder dan 5% in Frankrijk en Italië. België bereikt in 2004 een niveau van geboorten dat vergelijkbaar is met dat van 1995. In het Vlaams Gewest lag in 2004 het aantal geboorten nog 3% lager dan in 1995 (zie tabel 1.37).

Het *totale vruchtbaarheidscijfer* ligt overal beneden het vervangingsniveau, waarvoor een cijfer van 2,10 kinderen per vrouw wordt vooropgesteld (zie tabel 1.39). Duitsland, Oostenrijk en de mediterrane landen scoren nog lager dan het Vlaams Gewest en België. Frankrijk ligt het dichtst bij het vervangingsniveau. Tabel 1.40 geeft de evolutie van het *uiteindelijke nakomelingschap* aan het eind van de vruchtbare periode, zijnde 49 jaar. Met 1,9 nakomelingen bij de vrouwen geboren in 1960 bevindt België zich in de middenmoot. Bijna in alle EU-15-landen realiseert de generatie vrouwen van 1965 en 1967 een lager aantal kinderen dan de generatie vrouwen van 1955 en van 1960. Alleen in Luxemburg en Denemarken lag het uiteindelijke aantal kinderen bij vrouwen van 1967 hoger.

De leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen, is de laatste jaren nagenoeg constant of licht stijgend. De *gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling* ligt volgens de recentst beschikbare cijfers in alle bestudeerde landen boven de 28 jaar. In Nederland, de noordse landen, Italië, Spanje en Ierland ligt de gemiddelde leeftijd zelfs boven de 30 jaar. De gemiddelde leeftijd bij een eerste kind ligt in de meeste EU-15-landen boven de 27 jaar, uitgezonderd in Denemarken, Portugal, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk (zie tabellen 1.41 en 1.42).

De *tienvruchtbaarheid* (geboorten per 1000 vrouwen onder de 20 jaar) ligt in België laag, net als in Frankrijk. In Denemarken, Zweden, Italië en Nederland ligt ze evenwel nog lager. Het Verenigd Koninkrijk, maar ook Portugal en Ierland kennen een hoog aantal

geboorten bij vrouwen onder de 20 jaar. In het Verenigd Koninkrijk en in Portugal kennen ook de 15- tot 17-jarigen een hoog aantal geboorten (zie tabellen 1.43 en 1.44).

Over procreatie bij samenwonenden in België zijn geen recente gegevens beschikbaar. In 1995 was België zeker niet bij de koplopers. Frankrijk en de noordse landen en het Verenigd Koninkrijk kennen een hoog percentage geboorten buiten een huwelijk. In Zweden wordt 56% van de kinderen geboren buiten een huwelijksrelatie. In Italië en Griekenland ligt het percentage geboorten buiten een huwelijk laag (zie tabel 1.45).

In tabel 1.46 wordt een overzicht gegeven van het aantal *abortussen* per 1000 geboorten. Het Vlaams Gewest, België, Nederland en vooral Oostenrijk kennen een laag aantal abortussen. Zweden kent een veel hoger aantal abortussen per 1000 geboorten.

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	64 300	61 877	60 364	59 725	59 964	62 374
België	114 226	114 883	113 484	111 225	112 149	115 618
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	765 221	766 969	730 046	719 250	706 721	
Frankrijk	729 609	774 782	770 945	761 630	760 300	
Luxemburg	5 421	5 723	5 459	5 345	5 303	
Nederland	190 513	206 619	202 603	202 083	200 297	
<i>Noordse landen</i>						
Finland	63 067	56 742	56 189	55 555	56 630	
Denemarken	69 771	67 084	65 458	64 149	64 682	
Zweden	103 422	90 441	91 466	95 815	99 157	
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	101 495	103 267	102 282	103 569	99 000*	
Italië	525 609	543 039	531 800	535 538	539 503	
Portugal	107 184	120 008	112 774	114 383	112 515	
Spanje	363 469	397 632	406 380	418 846	439 863	
Oostenrijk	88 669	78 268	75 458	78 399	76 944	
Verenigd Koninkrijk	732 049	679 029	669 123	668 777	695 549	
Ierland	48 787	54 789	57 854	60 521	57 000*	
EU-15	4 008 512	4 059 275	3 988 828	3 986 683	4 025 613*	

1.36 Aantal levendgeborenen in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

<http://www.unicef.org/infobycountry>

* Voorlopige cijfers

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	100,0	96,2	93,9	92,9	93,2	97,0
België	100,0	100,6	99,4	97,4	98,2	100,8
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	100,0	100,2	95,4	100,0	92,4	
Frankrijk	100,0	106,2	105,7	104,4	104,2	
Luxemburg	100,0	105,6	100,7	98,6	97,8	
Nederland	100,0	108,5	106,4	106,1	105,1	
<i>Noordse landen</i>						
Finland	100,0	90,0	89,1	89,1	89,8	
Denemarken	100,0	96,2	93,8	91,9	92,7	
Zweden	100,0	87,5	88,4	92,6	95,9	
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	100,0	101,8	100,8	101,0	97,5*	
Italië	100,0	103,3	101,2	101,9	102,6	
Portugal	100,0	112,0	105,2	106,7	105,0	
Spanje	100,0	109,4	111,1	113,2	121,0	
Oostenrijk	100,0	88,3	85,1	88,4	86,8	
Verenigd Koninkrijk	100,0	92,8	91,4	91,4	95,0	
Ierland	100,0	112,3	118,6	124,1	116,8*	
EU-15	100,0	101,3	99,5	99,5	100,4	

1.37 Evolutie van het aantal levendgeborenen sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

<http://www.unicef.org/infobycountry>

(eigen berekeningen)

* Voorlopige cijfers

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	11,0	10,4	10,1	10,0	10,0	10,4
België	11,3	11,2	11,0	10,8	10,8	11,1
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	9,4	9,3	8,9	8,7	8,6	
Frankrijk	12,6	13,2	13,1	12,8	12,8	
Luxemburg	13,3	13,1	12,4	12,0	11,8	
Nederland	12,4	13,0	12,7	12,5	12,4	
<i>Noordse landen</i>						
Finland	12,4	11,0	10,8	10,7	10,9	
Denemarken	13,4	12,6	12,2	11,9	12,0	
Zweden	11,7	10,2	10,3	10,8	11,1	
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	9,7	9,8	9,7	9,4	9,0*	
Italië	9,2	9,4	9,2	9,5	9,4	
Portugal	10,8	11,7	10,9	11,0	10,8	
Spanje	9,3	10,1	10,1	10,2	10,8	
Oostenrijk	11,0	9,7	9,4	9,8	9,5	
Verenigd Koninkrijk	12,5	11,4	11,2	11,3	11,7	
Ierland	13,6	14,5	15,1	15,6	14,4*	
EU-15	10,8	10,8	10,6	10,6	10,6*	

1.38 Geboortecijfer: aantal geboorten per 1000 inwoners sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

<http://www.unicef.org/infobycountry>

(eigen berekeningen)

* Voorlopige cijfers

Vruchtbaarheidscijfer

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	1,50				
België	1,56	1,66	1,64	1,62	
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	1,25	1,38	1,35	1,31	
Frankrijk	1,71	1,88	1,89	1,89	1,89
Luxemburg	1,69	1,76	1,66	1,63	1,63
Nederland	1,53	1,72	1,71	1,73	1,75
<i>Noordse landen</i>					
Finland	1,81	1,73	1,73	1,72	1,76
Denemarken	1,80	1,77	1,74	1,72	1,76
Zweden	1,73	1,54	1,57	1,65	1,71
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	1,32	1,29	1,25	1,30	
Italië	1,20	1,24	1,23	1,20	1,29
Portugal	1,41	1,55	1,45	1,47	1,44
Spanje	1,18	1,24	1,26	1,25	1,30
Oostenrijk	1,42	1,36	1,33	1,39	1,38
Verenigd Koninkrijk	1,71	1,64	1,63	1,64	1,71
Ierland	1,84	1,90	1,96	2,00	1,98

1.39 Totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) per vrouw sinds 1995 in EU-15-landen

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

NIS – Bevolkingsstatistieken

Vrouwen geboren in				
	1955	1960	1965	1967
België	1,83	1,86		
<i>Aangrenzende landen</i>				
Duitsland	1,82	1,60	1,48	1,46
Frankrijk	2,13	2,11	2,02	1,99
Luxemburg	1,69	1,76	1,82	1,82
Nederland	1,87	1,85	1,77	1,75
<i>Noordse landen</i>				
Finland	1,90	1,96	1,91	1,87
Denemarken	1,84	1,90	1,92	1,92
Zweden	2,03	2,04	1,98	1,94
<i>Mediterrane landen</i>				
Griekenland	2,01	1,93	1,75	1,72
Italië	1,80	1,67	1,49	
Portugal	2,04	1,89	1,82	1,78
Spanje	1,90	1,76	1,59	1,56
Oostenrijk	1,77	1,70	1,64	1,60
Verenigd Koninkrijk	2,03	1,98	1,90	1,88
Ierland	2,67	2,41	2,18	

1.40 Gemiddeld aantal kinderen per vrouw bij het bereiken van het einde van de vruchtbare periode (leeftijd van 49 jaar) voor de generaties vrouwen geboren in 1955, 1960, 1965 en 1967

Bron: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

(1) Als een cohort de leeftijd van 49 jaar nog niet heeft bereikt, dan wordt het uiteindelijke nakomelingschap geschat aan de hand van de geobserveerde vruchtbaarheid van de vorige generaties

Leeftijd bij bevalling

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	28,7	29,2	29,2	29,3	29,4
België	28,4				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	28,3	28,7	28,8		
Frankrijk	29,0	29,4	29,4	29,5	29,5
Luxemburg	29,0	29,3	29,3	29,5	29,6
Nederland	30,0	30,3	30,3	30,4	
<i>Noordse landen</i>					
Finland	29,3	29,6	29,7	29,7	30,0
Denemarken	29,2	29,7	29,7	29,9	30,1
Zweden	29,2	29,9	30,0	30,1	30,3
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	28,2	29,1	NB	29,4	
Italië	29,7	30,3	30,3		
Portugal	28,0	28,6	28,7	28,8	
Spanje	30,0	30,7	NB	30,8	
Oostenrijk	27,7	28,2	28,4	28,6	28,8
Verenigd Koninkrijk	28,2	28,3	NB	28,7	28,8
Ierland	30,2	30,6	30,7	30,6	

1.41 Gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

NB: niet beschikbaar

Leeftijd bij bevalling eerste kind

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	27,1	27,5	27,5	27,7	27,7
België	27,3				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	27,5	28,2	28,4		
Frankrijk	28,1	27,9	28,0		
Luxemburg	27,4	28,4	28,3	28,8	28,7
Nederland	28,4	28,6	28,6	28,7	
<i>Noordse landen</i>					
Finland	27,2	27,4	27,5	27,6	27,9
Denemarken	27,5	27,7			
Zweden	27,2	27,9	28,2	28,3	28,5
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	26,6	27,5	NB	27,9	
Italië	28,0				
Portugal	25,7	26,5	26,6	26,8	
Spanje	28,4	29,1	NB	29,2	
Oostenrijk	25,7	26,4	NB	26,8	26,9
Verenigd Koninkrijk	26,1	26,5	NB	26,7	26,9
Ierland	27,3	27,8	28,0	27,8	28,2

1.42 Gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling van een eerste kind sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

NB: niet beschikbaar

	1995	2000	2001	2002	2003
België	50				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	64	66	66		
Frankrijk	48	54	57	55	
Luxemburg	51	62	60	63	56
Nederland	29	36	39	38	
<i>Noordse landen</i>					
Finland	49	51	53	54	50
Denemarken	41	39	38	33	31
Zweden	42	35	33	35	30
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	65	53	54	53	
Italië	32	35	34		
Portugal	99	107	100	102	
Spanje	38	43	47	48	
Oostenrijk	86	68	67	68	65
Verenigd Koninkrijk	144	147	141	137	134
Ierland	79	96	97	97	

1.43 Aantal geboorten per 1000 vrouwen onder de 20 jaar

Bron: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2004

	15- tot 17-jarigen	18- tot 19-jarigen
België	3,4	19,6
<i>Aangrenzende landen</i>		
Duitsland	5,3	25,2
Frankrijk	3,4	18,6
Luxemburg	3,0	19,7
Nederland	2,2	12,0
<i>Noordse landen</i>		
Finland	2,6	19,4
Denemarken	2,5	15,6
Zweden	2,2	13,0
<i>Mediterrane landen</i>		
Griekenland	5,3	20,4
Italië	2,9	11,6
Portugal	11,8	33,5
Spanje	4,2	12,8
Oostenrijk	5,1	28,2
Verenigd Koninkrijk	16,6	51,8
Ierland	8,2	34,4

1.44 Aantal geboorten per 1000 vrouwen van 15 tot 17 jaar en van 18 tot 19 jaar in 1998

Bron: UNICEF – A league table of Teenage Births in Rich Nations, 2001

Geboorten buiten een huwelijk per 100

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	11,7				
België	17,3				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	16,1	23,4	23,6	26,1	27,0
Frankrijk	37,6	42,6	43,7	44,3	
Luxemburg	13,1	21,9	22,3	23,2	25,0
Nederland	15,5	24,9	27,2	29,0	30,7
<i>Noordse landen</i>					
Finland	33,1	39,2	39,6	39,9	40,0
Denemarken	46,5	44,6	44,6	44,6	44,9
Zweden	53,0	55,3	55,5	56,0	56,0
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	3,0	4,0	4,3	4,4	
Italië	8,1	9,7	NB	12,2	13,6
Portugal	18,7	22,2	23,8	25,5	26,9
Spanje	11,1	17,7	19,7	21,8	
Oostenrijk	27,4	31,3	33,1	33,8	35,3
Verenigd Koninkrijk	33,6	39,5	NB	40,6	41,5
Ierland	22,3	31,5	31,2	31,1	31,4
EU-15	35,6				

1.45 Aantal geboorten buiten een huwelijk in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistiek

Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004

NB: niet beschikbaar

Aantal abortussen per 100 geboorten

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	NB	9,9	10,9	10,8	11,2
België	NB	12,0	13,0	13,3	13,9
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	12,8	17,6	18,4	18,1	
Frankrijk	24,6	NB	25,8	27,0	
Luxemburg	NB				
Nederland	11,0				
<i>Noordse landen</i>					
Finland	15,7	19,3	19,0	19,6	18,9
Denemarken	25,4	23,4	23,4	23,4	23,4
Zweden	30,4	34,3	34,7	34,8	34,8
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	NB				
Italië	26,0	25,5	24,7	24,5	
Portugal	NB				
Spanje	13,6	16,0			
Oostenrijk	2,8	3,0	3,1		
Verenigd Koninkrijk	NB				
Ierland	NB				

1.46 Aantal abortussen per 100 geboorten sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004

NB: niet beschikbaar

7.2 Aantal jonge kinderen

Het Vlaams Gewest is een *kleine regio* binnen Europa. Met 307 914 kinderen onder de 5 jaar maken de Vlaamse kinderen slechts een zeer kleine fractie uit van het aantal jonge kinderen in de Europese Unie. De Europese Unie telde op 1 januari 2004 in totaal ongeveer 20,2 miljoen kinderen onder de 5 jaar (raming).

Een opvallend aspect van de demografische evolutie in de Europese landen is de *ontgroening*, als complement van het vaker vernoemde vergrijzingsproces. Over de jaren heen is het *aantal* jonge kinderen in de meeste EU-15-landen gedaald. In 2004 waren er in het Vlaams Gewest 11,2% minder kinderen onder de 5 jaar dan in 1995. Het Vlaams Gewest is wel bij de sterkste dalers. In Zweden (-20,3%) is de daling het grootst. In Frankrijk, Luxemburg, Nederland en Spanje lag het aantal jonge kinderen in 2004 hoger dan in 1995. In tabel 1.47 is het aantal kinderen onder de 5 jaar opgenomen vanaf 1995. Tabel 1.48 geeft de procentuele evolutie weer, met 1995 als basis. Tabel 1.49 schetst de evolutie van het aandeel jonge kinderen in de totale bevolking.

In de periode vanaf 1995 daalde in de EU-15-landen het *aandeel van jonge kinderen in de totale bevolking*, uitgezonderd in Frankrijk en Spanje waar het aandeel in 2004 iets hoger lag. Zweden kende de scherpste daling, van 6,9 naar 5,4 (zie tabel 1.49).

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	346 902	320 682	317 748	314 061	310 073	307 914
België	615 100	577 217	577 249	575 795	572 656	571 374
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	4 190 500	3 947 634	3 943 844	3 892 984	3 804 521	3 724 320
Frankrijk	3 623 500	3 598 700	3 657 400	3 705 200	3 751 000	3 786 648
Luxemburg	27 230	28 598	28 320	28 214	27 936	27 880
Nederland	988 700	983 500	1 001 100	1 014 600	1 022 600	1 021 216
<i>Noordse landen</i>						
Finland	327 700	297 522	291 275	286 792	283 195	283 137
Denemarken	335 100	340 593	337 437	335 358	332 056	330 377
Zweden	605 700	468 716	457 850	455 767	462 499	472 886
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	518 900	502 636	NB	506 210	504 864	
Italië	2 769 500	2 658 974	2 683 051	2 616 503	2 644 633	2 701 151
Portugal	557 300	556 690	534 286	541 541	551 086	557 395
Spanje	1 935 200	1 926 936	1 879 425	1 926 290	2 008 390	2 088 216
Oostenrijk	472 700	422 562	414 486	401 200	397 972	395 329
Verenigd Koninkrijk	3 858 800	3 607 588	3 589 588			
Ierland	259 200	263 643	269 379	276 539	283 075	
EU-15	21 085 130	20 181 572				

1.47 Aantal kinderen onder de 5 jaar sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004

NIS – Bevolkingsstatistieken

NB: niet beschikbaar

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	100	92,4	91,6	90,5	89,4	88,8
België	100	93,8	93,8	93,6	93,1	92,9
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	100	94,2	94,1	92,9	90,8	88,9
Frankrijk	100	99,3	100,9	102,3	103,5	104,5
Luxemburg	100	105,0	104,0	103,6	102,6	102,4
Nederland	100	99,5	101,3	102,6	103,4	103,3
<i>Noordse landen</i>						
Finland	100	90,8	88,9	87,5	86,4	86,4
Denemarken	100	101,6	100,7	100,1	99,1	98,6
Zweden	100	77,4	75,6	75,2	76,4	79,7
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	100	96,9	NB	97,6	97,3	
Italië	100	96,0	96,9	94,5	95,5	97,5
Portugal	100	99,9	95,9	97,2	98,9	
Spanje	100	99,6	97,1	99,5	103,8	107,9
Oostenrijk	100	89,4	87,7	84,9	84,2	83,6
Verenigd Koninkrijk	100	93,5	93,0			
Ierland	100	101,7	103,9	106,6	109,2	
EU-15	100	95,7				

1.48 Evolutie van het aantal kinderen onder de 5 jaar sinds 1995 in de EU-15-landen (1995 = 100)

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004 (eigen berekeningen)

NIS – Bevolkingsstatistieken

NB: niet beschikbaar

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	5,9	5,4	5,3	5,3	5,2	5,1
België	6,1	5,6	5,6	5,6	5,5	5,5
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	5,1	4,8	4,8	4,7	4,6	4,5
Frankrijk	6,2	6,1	6,2	6,2	6,3	6,3
Luxemburg	6,7	6,6	6,4	6,4	6,2	6,2
Nederland	6,4	6,2	6,3	6,3	6,3	6,3
<i>Noordse landen</i>						
Finland	6,4	5,8	5,6	5,5	5,4	5,4
Denemarken	6,4	6,4	6,3	6,2	6,2	6,1
Zweden	6,9	5,3	5,2	5,1	5,2	5,4
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	5,2	4,8	NB	4,6	4,6	
Italië	4,8	4,6	4,6	4,6	4,6	4,7
Portugal	5,6	5,4	5,2	5,2	5,3	5,3
Spanje	4,9	4,9	4,7	4,8	4,9	5,1
Oostenrijk	5,9	5,2	5,2	5,0	4,9	4,9
Verenigd Koninkrijk	6,6	6,1	6,0			
Ierland	7,2	7,0	7,0	7,1	7,1	
EU-15	5,7	5,4				

1.49 Leeftijdsstructuur: aandeel van de kinderen onder de 5 jaar in de totale bevolking sinds 1995 in de EU-15-landen

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004

NIS – Bevolkingsstatistieken

NB: niet beschikbaar

7.3 Interlandelijke adoptie

Van alle landen van de EU-15 ligt het relatieve aantal *interlandelijke* adopties het laagst in het Verenigd Koninkrijk; het bedraagt 0,48 per 100 000 inwoners. Ook

in Duitsland, Vlaanderen en de Franse Gemeenschap is het aantal interlandelijke adopties zeer beperkt. Het bedraagt 2,08 per 100 000 inwoners in Duitsland, 2,38 in Vlaanderen en 3,15 in

de Franse Gemeenschap. Spanje, Denemarken, Luxemburg en Zweden kennen een veel hogere frequentie van interlandelijke adopties dan Vlaanderen (zie tabellen 1.50 en 1.51).

Adoptie

Ontvangend land	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaamse Gemeenschap (1)	202	210	173	187	165	143
Franse Gemeenschap (1)	228	290	246	257	366	
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	1 643	1 891	1 789	1 919	1 720	
Frankrijk	3 034	2 971	3 094	3 551	3 995	3 769
Luxemburg (1)	74	59	61	49	53	61
Nederland	661	1 193	1 122	1 130	1 154	1 307
<i>Noordse landen</i>						
Finland	102	198	218	246	238	289
Denemarken	541	716	631	609	522	527
Zweden	895	981	1 044	1 107	1 046	1 109
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	NB					
Italië	NB	NB	1 797	2 225	2 772	3 398
Portugal	NB					
Spanje	NB	3 062	3 428	3 625	3 951	
Oostenrijk	NB					
Verenigd Koninkrijk	NB	312	326	329	286	
Ierland	NB					

1.50 Evolutie van het aantal interlandelijke adopties in de EU-15-landen sinds 1995

Bron: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

(1) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

NB: niet beschikbaar

Ontvangend land	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaamse Gemeenschap (1)(2)	3,44	3,54	2,91	3,13	2,75	2,38
Frans Gemeenschap (2)(3)	2,25	2,83	2,39	2,50	2,56	3,15
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	2,02	2,30	2,17	2,33	2,08	
Frankrijk	5,23	5,06	5,24	5,98	6,70	6,29
Luxemburg (2)	18,20	13,54	13,88	11,03	11,82	11,53
Nederland	4,31	7,52	7,02	7,02	7,13	8,04
<i>Noordse landen</i>						
Finland	2,00	3,83	4,21	4,74	4,57	5,54
Denemarken	10,37	13,43	11,80	11,34	9,70	9,76
Zweden	10,15	11,07	11,75	12,43	10,70	12,36
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	NB					
Italië	NB	NB	3,11	3,95	4,84	5,91
Portugal	NB					
Spanje	NB	7,76	8,54	8,97	9,71	
Oostenrijk	NB					
Verenigd Koninkrijk	NB	0,52	0,54	0,56	0,48	
Ierland	NB					

1.51 Evolutie van het aantal interlandelijke adopties per 100 000 inwoners in de EU-15-landen sinds 1995

Bron: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

(1) per 100 000 inwoners in het Vlaams Gewest

(2) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

(3) per 100 000 inwoners in het Waals Gewest

NB: niet beschikbaar

In dit hoofdstuk gaan we in op de gezinscontext van jonge kinderen in Vlaanderen. We hebben aandacht voor de gezinsvorm waarin kinderen opgroeien (tweeouder- of eenoudergezin, gehuwd paar of samenwonend paar), het opgroeien samen met broers of zussen, diversiteit in de gezinnen, grijzende ouders en de grootouders. Ook het rollenpatroon in het gezin waarin kinderen opgroeien, wordt beschreven. Als achtergrond bij deze gezinscontext besteden we aandacht aan huwelijken en echtscheidingen in Vlaanderen. Ten slotte plaatsen we een aantal Vlaamse cijfers in een Europese context. We vergelijken met de landen van de EU-15.

Een aantal gegevens komen niet langer uit enquêtes maar uit het Rijksregister en zijn dus populatiegegevens. Het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie zorgt voor de ontsluiting van deze gegevens.

1. Twee- of eenoudergezin?

Jonge kinderen in een eenoudergezin blijven uitzonderlijk

De meeste jonge kinderen leven in een tweeoudergezin. Het aantal kinderen onder de 3 jaar dat in een eenoudergezin leeft, bedraagt 7,3%; bij kinderen van 3 tot 6 jaar bedraagt het 10,4% en bij kinderen op lagereschoolleeftijd 13,5% (zie tabel 2.1 en grafiek 2.2). Het aantal kinderen onder de 12 jaar dat leeft in een eenoudergezin neemt toe, met 0,4% van 2003 naar 2004. De toename is iets groter bij kinderen van 6 tot 12 jaar (+0,6%) dan bij de jongere kinderen (zie tabel 2.1).

Twee- of eenoudergezin

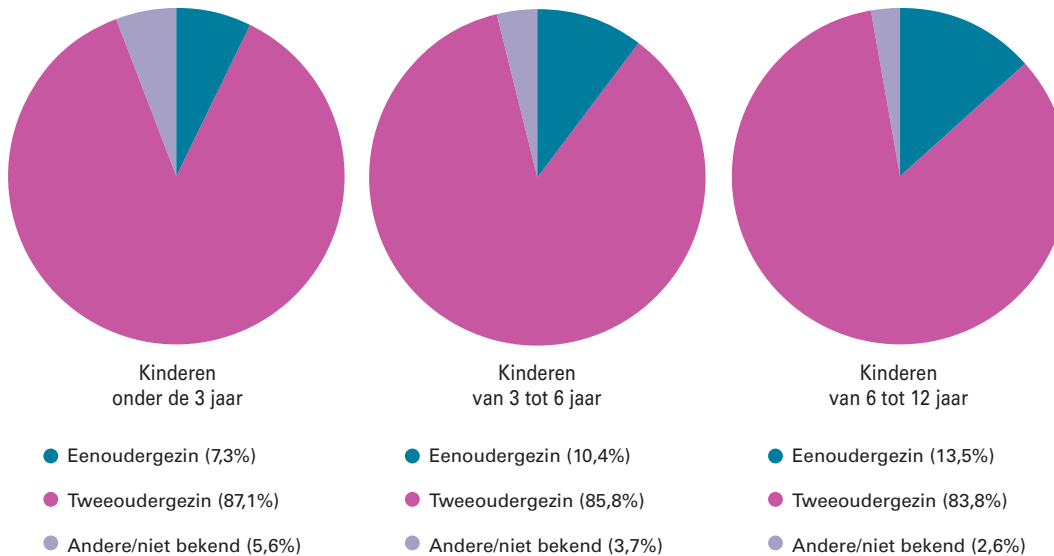
	2003*	2004*
Kinderen onder de 3 jaar		
Eenoudergezin	7,1	7,3
Tweeoudergezin	87,4	87,1
Andere/niet bekend	5,5	5,6
Totaal	100,0	100,0
Kinderen van 3 tot 6 jaar		
Eenoudergezin	10,0	10,4
Tweeoudergezin	86,3	85,8
Andere/niet bekend	3,6	3,7
Totaal	100,0	100,0
Kinderen van 6 tot 12 jaar		
Eenoudergezin	12,9	13,5
Tweeoudergezin	84,5	83,8
Andere/niet bekend	2,5	2,6
Totaal	100,0	100,0
Kinderen onder de 12 jaar		
Eenoudergezin	10,9	11,3
Tweeoudergezin	85,6	85,1
Andere/niet bekend	3,5	3,6
Totaal	100,0	100,0

2.1 Kinderen onder de 12 jaar naar twee- of eenoudergezin – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: gegevens uit het Rijksregister – bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)

* Situatie op 1/1

2.2 Kinderen onder de 12 jaar naar twee- en eenoudergezin – Vlaams Gewest – 2004

Bron: gegevens uit het Rijksregister – bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)

2. Gezinstype

Het klassieke kerngezin loopt terug; bijna 20% van de zeer jonge kinderen woont bij een samenwonend paar. Een beperkt aantal kinderen woont bij een stiefouder

De aandacht wordt geregeld gevestigd op de terugloop van het klassieke kerngezin. Maar uit de gegevens over het gezin waarin jonge kinderen leven, blijkt dat voor hen de realiteit nog steeds in hoofdzaak het klassieke kerngezin is. Van de kinderen onder de 12 jaar leeft ruim 71% bij de *natuurlijke vader en moeder* die tevens een *echtpaar* vormen (zie tabel 2.3). Wel is

er een verschil tussen de zeer jonge en de wat oudere kinderen.

Van de kinderen onder de 3 jaar woont 19,3% bij een ongehuwd paar. Bij kinderen van 3 tot 6 jaar bedraagt dit 11,5% en bij kinderen van 6 tot 12 jaar 7,1%. Tegenover 2003 is er een toename van het aantal kinderen jonger dan 12 jaar dat leeft bij een samenwonend paar, van 9,7% naar 11%.

Kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen, wonen vooral bij een alleenstaande moeder. 10,1% van de kinderen jonger dan 12 jaar woont bij een alleenstaande moeder en slechts

1,2% bij een alleenstaande vader. Het aantal kinderen dat woont bij een alleenstaande moeder nam licht toe van 2003 naar 2004 (+0,4%); het aantal kinderen dat woont bij een alleenstaande vader bleef ongewijzigd (zie tabel 2.3).

Bij 3,4% van de kinderen onder de 12 jaar is het duidelijk dat zij bij een ouder en een stiefouder wonen (zie tabel 2.3).

	2003*		2004*		
	Totaal	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Kind bij gehuwd paar	75,9	67,9	74,3	76,7	74,1
<i>Bij beide ouders</i>	73,2	67,5	71,9	72,5	71,2
<i>Bij een ouder en een stiefouder</i>	1,0	0,1	0,5	1,6	1,0
<i>Bij een ouder en een ?stiefouder? (1)</i>	1,8	0,3	1,9	2,5	1,9
Kind bij ongehuwd paar	9,7	19,3	11,5	7,1	11,0
<i>Bij beide ouders</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Bij een ouder en een stiefouder</i>	2,3	0,9	1,8	3,3	2,4
<i>Bij een ouder en een ?stiefouder? (1)</i>	7,4	18,4	9,7	3,8	8,6
Kind bij alleenstaande moeder	9,7	6,5	9,4	12,0	10,1
Kind bij alleenstaande vader	1,2	0,7	1,0	1,6	1,2
Kind geklasseerd als non-family related person (2)	2,9	4,7	3,1	2,1	2,9
Kind niet geklasseerd	0,6	0,9	0,6	0,5	0,6
Kind in collectief huishouden	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2.3 Type van gezin waarin kinderen onder de 12 jaar leven – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: gegevens uit het Rijksregister – bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)

* Situatie op 1/1

(1) ?stiefmoeder?/?stiefvader?: mogelijk de stiefmoeder/-vader van het kind, maar het kan ook de moeder/vader zijn

(2) Kinderen die inwonen bij een ander kerngezin (bijvoorbeeld bij de grootouders)

3. Kind alleen?

De meeste jonge kinderen groeien niet alleen op

Bijna 70% van de kinderen jonger dan 12 jaar leeft in een gezin met *nog 1 of 2 broers of zussen*. 21,5% van de kinderen is enig kind en 9,2% leeft met 3 of meer broers of zussen. In tabel 2.4 is dit opgenomen per leeftijdsklasse.

4. Kinderen, de hele tijd thuis wonen of niet

Verblijfsco-ouderschap zeer beperkt

Een aantal kinderen leven niet dag in dag uit in het gezin waarvan ze deel uitmaken. Van het onderzoek van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck naar de zorg voor jonge kinderen in Vlaanderen dat hierop inging, zijn momenteel de eerste voorlopige resultaten beschikbaar. De enquêtes

werden afgenomen in de periode december 2004 – februari 2005. Uit dit onderzoek blijkt dat in totaal 3,4% van de kinderen onder de 16 jaar niet de hele tijd thuis woont. Ruim de helft van deze kinderen woont deels bij de ex-echtgenoot of ex-partner (57%). Ruim twee op tien van deze kinderen verblijven in een internaat en ruim een op tien van deze kinderen verblijft in het kader van verblijfsco-ouderschap deels in het gezin en deels in een ander gezin.

Broers en zussen (1) (2)

Kinderen in het huishouden	2003*		2004*		
	Totaal	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Enig kind	21,4	38,4	18,8	15,4	21,5
Een ander kind	47,8	41,1	51,8	48,9	47,8
Twee andere kinderen	21,6	14,3	20,9	24,9	21,6
Drie andere kinderen	6,4	4,2	5,9	7,6	6,4
Vier of meer andere kinderen	2,8	2,0	2,5	3,2	2,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2.4 Aantal andere kinderen waarmee kinderen onder de 12 jaar samenwonen – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: gegevens uit het Rijksregister – bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)

(1) Betreft de kinderen die wonen bij een gehuwd of ongehuwd paar of bij een alleenstaande ouder

(2) Broers en zussen: andere kinderen in het gezin jonger dan 18 jaar

* Situatie op 1/1

Thuis wonend

Hele tijd	96,6
Niet hele tijd	3,4
Totaal	100,0

Situatie van de niet de hele tijd thuis wonende kinderen

Woont bij ex-echtgenoot of ex-partner	57,0
Verblijft in internaat van een school	22,3
Verblijfsco-ouderschap	12,3
Andere situatie	8,4
Totaal	100,0

2.5 Kinderen onder de 16 jaar naargelang zij al of niet de hele tijd thuis wonen – voorjaar 2005 (voorlopige cijfers)
Bron: Universiteit Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck

5. Diversiteit in de gezinnen

De diversiteit of multiculturaliteit kan op verschillende manieren in kaart worden gebracht. Men kan de *nationaliteit van de ouders* bekijken. Een andere mogelijkheid bestaat erin te kijken naar de *origine van de ouders*. De Ikaros-toepassing van Kind en Gezin registreert de origine van

de moeder (= nationaliteit van de moeder bij haar geboorte). Een laatste mogelijkheid waarover Kind en Gezin beschikt, is het bekijken van de *taal* die de moeder spreekt met het kind. Vanaf april 2003 wordt dit geregistreerd in Ikaros. We behandelen de drie sporen om de diversiteit in de gezinnen te schetsen.

Diversiteit gemeten aan nationaliteit van de ouders

	2003	2004
Beide ouders zijn Belg	82,7	82,5
Moeder is Belgische en vader is niet-Belg	5,0	5,1
Moeder is niet-Belgische en vader is Belg	5,1	5,1
Beide ouders zijn niet-Belg	7,2	7,3
Totaal	100,0	100,0

2.6 Levend geboren kinderen naar nationaliteit van de ouders – Vlaams Gewest (percentage)
Bron: Kind en Gezin – Ikaros

Een beperkt aantal jonge kinderen groeit op in een gezin waarvan een of beide ouders niet de *Belgische nationaliteit* hebben (zie tabel 2.6).

Van 7,3% van de kinderen geboren in 2004 hadden beide ouders niet de Belgische nationaliteit en van 10,2% had een van beide ouders niet de Belgische nationaliteit.

Bekijken we de diversiteit vanuit de *origine van de moeder* in plaats van vanuit haar huidige nationaliteit, dan blijkt dat ruim 81% van de kinderen geboren in 2004 een moeder heeft die van origine Belgische is en bijna 18% een moeder die van origine geen Belgische is (zie tabel 2.7).

De verscheidenheid in gezinnen van jonge kinderen blijkt ook wanneer we de *taal* bekijken waarin de *moeder* met het *kind* praat. Bij bijna 18% van de kinderen geboren in 2004 was dit niet het Nederlands. Frans is de meest gebruikte andere taal (4,3%). Turks en Arabisch komen op twee en drie (zie tabel 2.8).

Diversiteit gemeten aan origine moeder (1)

	2003	2004
Moeder Belgische van origine	81,7	81,3
Moeder niet-Belgische van origine	17,4	17,9
Niet bekend	0,9	0,8
Totaal	100,0	100,0

2.7 *Levend geboren kinderen naar origine van de moeder – Vlaams Gewest (percentage)*

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

(1) *Nationaliteit van de moeder bij haar geboorte*

Diversiteit gemeten aan taal moeder – kind

	2003*	2004
Nederlands	82,7	82,3
Frans	4,2	4,3
Turks	2,7	2,9
Arabisch	2,3	2,5
Berbers	1,4	1,5
Engels	1,0	1,0
Russisch	0,7	0,6
Spaans	0,4	0,4
Pools	0,3	0,3
Albanees	0,3	0,3
Andere talen	4,0	3,9

2.8 *Levendgeboren kinderen naar de taal die de moeder spreekt met het kind – Vlaams Gewest (percentage)*

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

* *Betreft kinderen geboren in de periode 1/4/2003 – 31/12/2003. Voordien werd dit gegeven niet geregistreerd.*

2 6. Grijzende ouders?

Belangrijk aantal grijzende vaders: bijna 12% van de zeer jonge kinderen heeft een plus-40-jarige vader

Uit de gegevens van het Rijksregister kennen we nu ook de leeftijd van de moeder en de vader van de jonge kinderen.

40% van de kinderen van 0 tot 3 jaar heeft een moeder van 30 tot 35 jaar en ruim 30% een moeder van 25 tot 30 jaar. De leeftijd van de vader ligt hoger. De leeftijdsgroep 35 tot 40 jaar en 40 jaar en meer maken samen bijna 37% uit. Bij de kinderen van 3 tot 6 jaar zijn de moeders ook vooral (42,7%) 30 tot 35 jaar oud. Bij de vaders is ruim 58% 35 jaar of ouder.

Wanneer de leeftijdsverdeling van de ouders van de totale groep kinderen onder de 12 jaar wordt vergeleken met 2003, dan blijkt er een toename in de leeftijdsklasse 40 jaar en ouder, zowel bij de moeders als bij de vaders (zie tabel 2.9).

Grijzende ouders (1)

	2003*		2004*		
	Totaal	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Huidige leeftijd van de moeder					
- 20 jaar	0,1	0,4	0,0	0,0	0,1
20 tot 25 jaar	2,7	8,7	2,5	0,2	2,7
25 tot 30 jaar	13,2	30,9	16,2	3,9	13,1
30 tot 35 jaar	32,5	40,3	42,7	23,0	31,8
35 tot 40 jaar	34,1	16,2	29,4	43,5	33,8
40 jaar en ouder	17,5	3,4	9,1	29,4	18,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Huidige leeftijd van de vader					
- 20 jaar	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
20 tot 25 jaar	3,9	2,8	0,6	0,1	0,9
25 tot 30 jaar	6,8	19,2	7,0	1,4	7,0
30 tot 35 jaar	24,6	41,3	34,2	12,3	24,5
35 tot 40 jaar	35,9	25,0	37,3	39,3	35,4
40 jaar en ouder	31,8	11,6	20,9	46,9	32,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2.9 Kinderen onder de 12 jaar: huidige leeftijd van de moeder en de vader – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: gegevens uit het Rijksregister - bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)

(1) Betreft de personen waarmee het kind samenwoont, de ouder(s) of de stiefouder(s)

* Situatie op 1/1

7. Jonge kinderen en grootouders

Bijna 40% van de kinderen jonger dan 12 jaar heeft nog vier grootouders; een beperkt aantal (4,8%) heeft zelfs meer dan 4 grootouders. Het percentage kinderen met 4 grootouders ligt hoger bij de kinderen onder de drie jaar (zie tabel 2.10).

In tabel 2.11 bekijken we de afstand tot de woning van de grootouders. Ongeveer 40% woont op minder dan 5 km van de grootmoeder van moederszijde. Voor de grootmoeders van vaderszijde is dit nagenoeg hetzelfde.

Grootouders

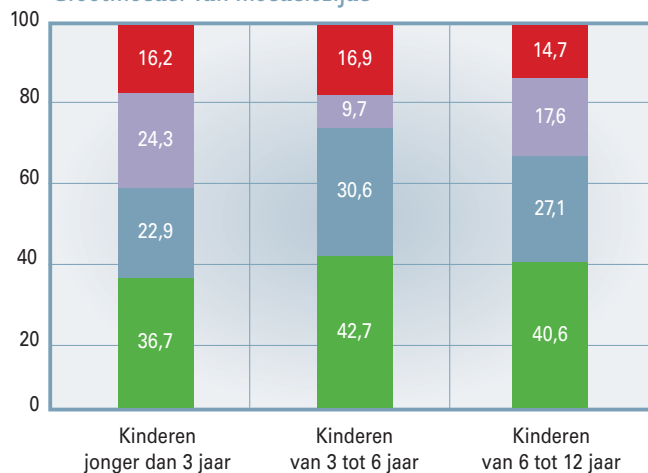
	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Meer dan 4 grootouders	4,6	7,3	3,5	4,8
4 grootouders	49,0	35,1	36,6	39,0
3 grootouders	28,0	34,4	28,1	29,8
2 grootouders	12,1	13,5	17,0	14,9
1 grootouder	5,4	8,7	12,1	9,6
Geen grootouders	0,8	1,0	2,7	1,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.10 Kinderen onder de 12 jaar: aantal in leven zijnde grootouders in voorjaar 2005 (percentage – voorlopige cijfers)
Bron: Universiteit Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck

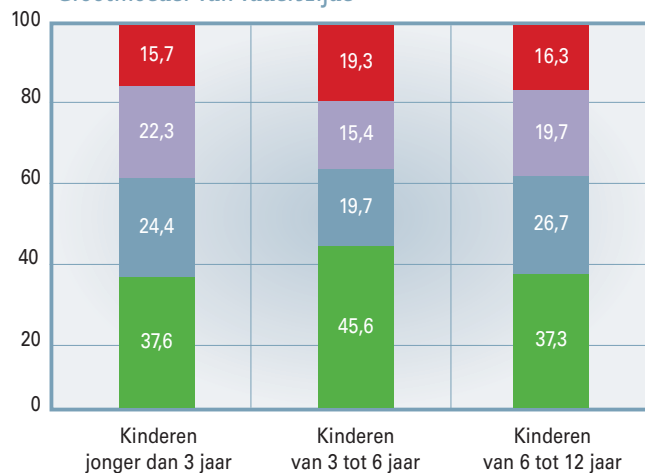

Grootmoeder van moederszijde

- Minder dan 5 km
- 5 km tot 15 km
- 15 tot 50 km
- 50 km of meer

Grootmoeder van vaderszijde

2.11 Kinderen onder de 12 jaar: afstand tot de grootmoeder van moederszijde en van vaderszijde - voorjaar 2005 (percentage - voorlopige cijfers)
Bron: Universiteit Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleek

8. De gezinsstijl in het gezin van jonge kinderen

We geven een zicht op de gezinsstijl in de gezinnen van jonge kinderen aan de hand van de verdeling van de huishoudelijke taken, aan de hand van de verdeling van de beslissingsbevoegdheden en aan de hand van de openheid van gezinnen. Hierbij aansluitend gaan we ook in op de hulp bij huishoudelijke taken in de gezinnen van jonge kinderen.

De meeste jonge kinderen onder de 12 jaar leven in een gezin waarvan de moeder zegt dat ze meer dan de helft van

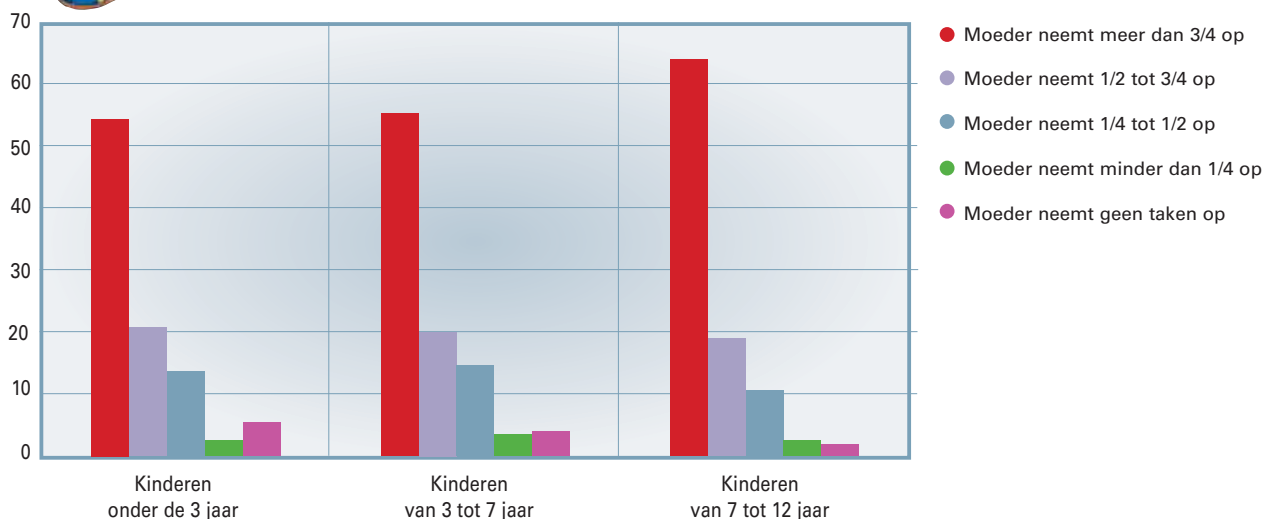
de *huishoudelijke taken* voor haar rekening neemt. 60% van de kinderen onder de 12 jaar leeft in een gezin waar de moeder meer dan driekwart van de huishoudelijke taken op zich neemt. Bij 20% van de kinderen onder de 12 jaar neemt de moeder de helft tot driekwart van de taken op. Bij de kinderen onder de 3 jaar zien we een iets meer evenwichtige verdeling van de huishoudelijke taken: "slechts" 55,9% heeft een moeder die zegt dat zij meer dan driekwart van de huishoudelijke taken opneemt. Tegenover 2001 is er wel een minder evenwichtige taakverdeling: het aantal kinderen onder de 3 jaar met een moeder die meer dan

driekwart van de huishoudelijke taken op zich neemt, steeg van 51,5% naar 55,9% (zie grafiek 2.12).

Nogal wat kinderen leven in een gezin dat een *beroep* doet op *anderen* voor *huishoudelijke taken*. Dit is het frequentst voor het schoonmaken (20%) en voor deze hulp wordt in hoofdzaak betaald. Voor het strijken wordt veel minder een beroep gedaan op andere personen; meestal gaat het dan om niet-betaalde hulp (zie tabel 2.13).

Huishoudelijke taken

2.12 Kinderen onder de 12 jaar volgens het aandeel dat de moeder zegt op te nemen in de huishoudelijke taken (alleen kinderen in tweeoudergezinnen – percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Bij het schoonmaken				
Betaalde hulp	24,4	20,0	18,8	20,0
Niet-betaalde hulp	4,7	1,8	1,0	1,8
Geen hulp	70,9	78,2	80,3	78,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Bij het strijken				
Betaalde hulp	8,1	1,2	3,3	3,4
Niet-betaalde hulp	3,5	5,9	4,3	4,7
Geen hulp	88,4	92,9	92,4	92,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.13 Kinderen onder de 12 jaar: frequentie van huishoudelijke hulp in hun gezin bij het schoonmaken en het strijken (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Een ander bepalend element voor de gezinsstijl is de verdeling van de *beslissingsbevoegdheid* tussen moeder en vader. Bijna 6 op de 10 jonge kinderen leven in een gezin waar meer dan de helft van de beslissingen door beide ouders samen wordt genomen. 16% van de kinderen leeft in een gezin waar meer dan de helft van de beslissingen alleen door de vader wordt genomen.

De meeste jonge kinderen worden gesocialiseerd in een gezin waar de stem van de moeder en die van de vader even zwaar doorwegen, waarin een overlegcultuur heerst (zie tabel 2.14).

Het merendeel van de kinderen leeft in een gezin dat in hoge mate openstaat voor *contacten met vrienden en familieleden* (zie tabel 2.15). Open gezinnen beamen dat zij vaak in het gezelschap zijn van vrienden (wederzijdse bezoeken) en zeggen dat zij veel contact hebben met de familie.

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Meer dan de helft van de beslissingen wordt samen genomen	59,8	54,9	59,5	58,2
Meer dan de helft van de beslissingen wordt alleen door de vader genomen	17,7	21,3	12,8	16,2
De partners zijn het voor de helft van de beslissingen oneens over wie de beslissingen neemt	15,7	12,2	14,5	14,1
Andere situatie	6,8	11,6	13,2	11,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.14 Kinderen onder de 12 jaar volgens de verdeling van de beslissingsbevoegdheid in het gezin (alleen kinderen in tweoudergezinnen – percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Gesloten, weinig open gezin	11,8	7,9	12,2	10,9
Tamelijk open gezin	24,5	25,6	21,6	23,3
Zeer open gezin	63,7	66,5	66,2	65,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.15 Kinderen onder de 12 jaar naar de mate van openheid/geslotenheid van het gezin waartoe zij behoren (alleen kinderen in tweoudergezinnen – percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

9. Ter verklaring

9.1 Huwelijken

In 2004 werden er in het *Vlaams Gewest* 24 172 *huwelijken* gesloten; tegenover 2003 is het aantal huwelijken gestegen met 881 (+3,8%). Het bruto-huwelijkscijfer bedraagt 4,02 per 1000 inwoners (voorlopige cijfers) (zie tabel 2.16 en grafiek 2.17).

De *gemiddelde leeftijd* bij huwelijk (2003; 2004 is nog niet beschikbaar) is in het *Vlaams Gewest* 33 jaar en 10 maanden bij de mannen en 31 jaar en 0 maanden bij de vrouwen. De mediaanleeftijd ligt ongeveer 3 jaar lager: 30 jaar en 8 maanden bij de mannen en 28 jaar en 2 maanden bij de vrouwen (2003). Tegenover 2002 nam zowel de gemiddelde leeftijd als de mediaanleeftijd toe met ongeveer een halfjaar. Er is een opmerkelijk verschil tussen de gemid-

delde leeftijd bij een eerste huwelijk en die bij een volgend huwelijk. Bij nog nooit eerder gehuwde mannen en vrouwen bedraagt de gemiddelde leeftijd bij huwelijk respectievelijk 29 jaar en 11 maanden en 27 jaar en 8 maanden. De gemiddelde leeftijd bij een eerste huwelijk lag zowel voor de mannen als voor de vrouwen iets hoger dan in 2002 (toename met respectievelijk 6 en 7 maanden). Bij huwelijken van gescheiden mannen met gescheiden vrouwen

Huwelijken

	Aantal	Per 1000 inwoners
2003	23 291	3,88
2004	24 172*	4,02*

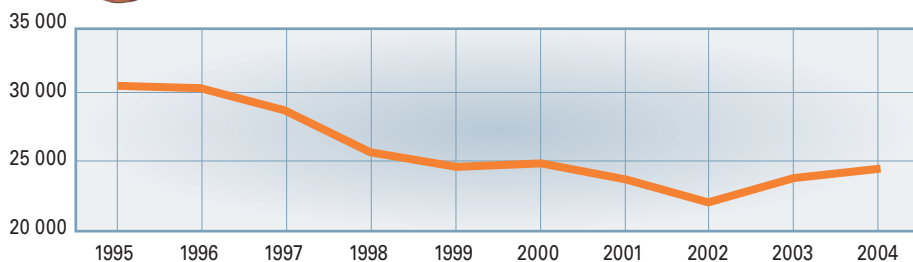
2.16 Aantal huwelijken in het *Vlaams Gewest*

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

* Voorlopige cijfers

Evolutie huwelijken

2.17 Evolutie van het aantal huwelijken in het *Vlaams Gewest* sinds 1995

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

bedraagt de gemiddelde leeftijd respectievelijk 44 jaar en 1 maand en 40 jaar en 5 maanden (2003). De gemiddelde leeftijd bij huwelijken van uit de echt gescheiden mannen en vrouwen nam tegenover 2002 enkel toe bij de mannen (met 3 maanden).

Huwelijken op jonge leeftijd zijn vrij uitzonderlijk: in het Vlaams Gewest waren in 2003 2,3% van de vrouwen en 0,3% van de mannen jonger dan 20 jaar. Deze

cijfers zijn nagenoeg niet gewijzigd tegenover 2002.

9.2 Relatieontbindingen

In 2004 waren er in het *Vlaams Gewest* 16 171 *echtscheidingen*; het aantal echtscheidingen is licht gedaald (-1,3%). Per 1000 inwoners waren er in 2004 2,69 echtscheidingen (voorlopige cijfers) (tabel 2.18 en grafiek 2.19). Het aantal echtscheidingen geeft evenwel

geen volledig beeld van het aantal cohabitatiebreuken. Naast officiële echtscheidingen zijn er immers ook feitelijke echtscheidingen en ontbindingen van andere relatievormen.

Echtscheidingen

	Aantal	Per 1000 inwoners
2003	16 382	2,73
2004	16 171*	2,69*

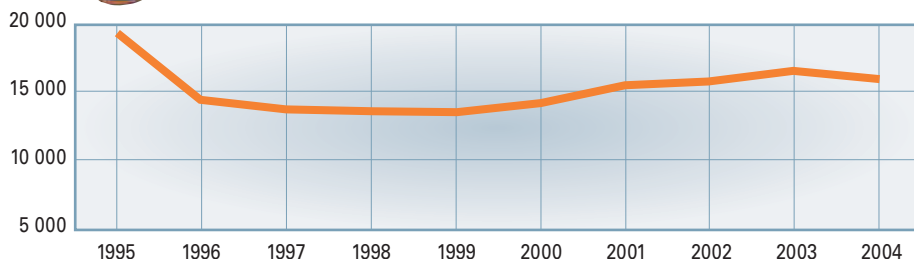
2.18 Aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

* Voorlopige cijfers

Evolutie echtscheidingen

2.19 Evolutie van het aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest sinds 1995

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

10. De Europese context

2 Nogal wat kinderen leven in een *eenoudergezin*, maar het gaat nog altijd om een minderheid. De stijging van het aantal kinderen in een eenoudergezin is een van de meest opvallende sociodemografische evoluties in Europa in de voorbije jaren. Opgemerkt wordt dat er een parallellisme is met de toename van de twee belangrijkste fenomenen die leiden tot eenoudergezinnen, nl. verbreking van de partnerrelatie en geboorten buiten een huwelijk.

In België bedraagt het aandeel kinderen jonger dan 18 jaar in een eenoudergezin 10,7%, een cijfer dat vergelijkbaar is met de cijfers in de aangrenzende landen. Het Verenigd Koninkrijk en Zweden kennen een veel hoger percentage: 20% of meer van de kinderen leeft er in een eenoudergezin (zie tabel 2.20). We vestigen er wel de aandacht op dat deze cijfers niet recent zijn.

Het *huwelijkscijfer* (= aantal huwelijken per 1000 inwoners) in het Vlaams Gewest is zeer laag (zie tabel 2.21). Het cijfer voor het Vlaams Gewest ligt lager dan dat van alle EU-15-landen. Het huwelijkscijfer ligt het hoogst in Denemarken.

In het voorbije decennium is het aantal huwelijken per 1000 inwoners in de meeste bestudeerde landen afgenomen. Deze dalende tendens gaat gepaard met het huwen op steeds latere leeftijd en met een toename van andere samenlevingsvormen.

Kinderen in een eenoudergezin (1)

	1991	2000
België	5,3*	10,7**
<i>Aangrenzende landen</i>		
Duitsland	10,4***	12,4
Frankrijk	NB	NB
Luxemburg	5,8	7,1
Nederland	9,5	8,6****
<i>Noordse landen</i>		
Finland	11,5	15,0
Denemarken	NB	NB
Zweden	17,9	20,9
<i>Mediterrane landen</i>		
Griekenland	NB	NB
Italië	6,1	5,7
Portugal	NB	NB
Spanje	NB	NB
Oostenrijk	NB	NB
Verenigd Koninkrijk	17,8	23,8****
Ierland	NB	NB

2.20 Kinderen in een eenoudergezin in de EU-15-landen: percentage kinderen onder de 18 jaar dat leeft in een eenoudergezin omstreeks 1995

Bron: UNICEF, *A league table of Child Poverty in Rich Countries, 2005, reportcard nr. 6*

(1) kinderen onder de 18 jaar

* 1988

** 1997

*** 1989

**** 1999

NB: niet beschikbaar

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	5,2	4,2	3,9	3,7	3,9	4,0
België	5,1	4,4	4,1	3,9	4,0	4,2
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	5,3	5,1	4,7	4,8	4,6	
Frankrijk	4,4	5,1	4,9	4,7	4,6	
Luxemburg	5,1	4,9	4,5	4,5	4,4	
Nederland	5,3	5,5	5,1	5,3	5,0	
<i>Noordse landen</i>						
Finland	4,6	5,1	4,8	5,2	5,0	
Denemarken	6,6	7,2	6,8	6,9	6,5	
Zweden	3,8	4,5	4,0	4,3	4,4	
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	6,1	4,6				
Italië	5,1	4,9	4,5	4,6	4,5	
Portugal	6,6	6,2	5,7	5,4	5,1	
Spanje	5,1	5,4	5,1	5,1	5,0	
Oostenrijk	5,4	4,9	4,3	4,5	4,6	
Verenigd Koninkrijk	5,5	5,2	4,8			
Ierland	4,3	5,0	5,0	5,1	5,1	

2.21 Aantal huwelijken per 1000 inwoners (bruto-huwelijkscijfer) in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe, 2004

NIS – Bevolkingsstatistieken

In de meeste landen van de EU-15 zijn er ongeveer 2 tot 3 *echtscheidingen* per 1000 inwoners. De mediterrane EU-landen, met uitzondering van

Portugal, kennen een lager aantal echtscheidingen per 1000 inwoners (zie tabel 2.22).

Echtscheidingen per 1000 inwoners

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest	3,3	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7
België	3,5	2,6	2,8	3,0	3,0	3,0
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	2,1	2,4	NB	2,5	2,6	
Frankrijk	2,1	1,9	1,9	2,2		
Luxemburg	1,8	2,4	NB	2,4	2,3	
Nederland	2,2	2,2	2,3	2,1	1,9	
<i>Noordse landen</i>						
Finland	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	
Denemarken	2,5	2,7	2,7	2,8	2,9	
Zweden	2,6	2,4	2,4	2,4	2,4	
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	1,0	1,0	NB	1,0		
Italië	0,5	0,7	NB	0,7		
Portugal	1,2	1,9	1,8	2,7	2,2	
Spanje	0,8	1,0	0,9	1,0	1,1	
Oostenrijk	2,3	2,4	2,6	2,4	2,3	
Verenigd Koninkrijk	2,9	2,6	2,6	2,7		
Ierland	NB	0,7	0,7	0,7	0,7	

2.22 Aantal echtscheidingen per 1000 inwoners in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe, 2004*

NIS – Bevolkingsstatistieken

NB: niet beschikbaar

3

Het welzijn van kinderen hangt in hoge mate af van de welvaart van hun gezin. De arbeidsparticipatie van de ouders is een belangrijke bepalende factor voor de welvaart van het gezin. Werk hebben biedt nog steeds de voornaamste bescherming tegen armoede. In dit hoofdstuk staan we om te beginnen stil bij de arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen. Voor het eerst beschikken we over populatiegegevens omtrent de arbeidsparticipatie van ouders van jonge kinderen. Recentelijk werd aan het Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid de gezinspositie toegevoegd. We gaan ook in op bepaalde aspecten van de tewerkstelling, zoals de omvang van de tewerkstelling, het werken op speciale momenten en het werken met een vast of een variabel dienstrooster. Deze aspecten beïnvloeden de beschikbaarheid van ouders voor zorgarbeid. Vervolgens bekijken we het inkomensniveau van de gezinnen van jonge kinderen. Daarna wordt stilgestaan bij de kansarmoede in gezinnen met jonge kinderen in Vlaanderen. Ook gaan we in op de woonsituatie van jonge kinderen, een indicator voor het comfort in het gezin, maar ook voor de stabiliteit of instabiliteit van de leefomgeving, en op de aanwezigheid van een aantal comfortgoederen in de gezinnen met jonge kinderen. Als laatste punt wordt de situatie in Vlaanderen getoetst aan de situatie in de landen van de EU-15.

1. Tewerkstelling van ouders van jonge kinderen

In de lijn van de opzet van "Het kind in Vlaanderen" stellen we in dit punt een aantal cijfers voor over de tewerkstelling van de ouders van jonge kinderen met als teleenheid het kind. Deze gegevens komen uit het Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, populatiegegevens, en uit de Panelstudie Belgische Huishoudens, een bevraging van een beperkte steekproef van huishoudens.

1.1 Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen

De meeste kinderen leven bij ouders die tewerkgesteld zijn; slechts een beperkt aantal kinderen leeft in een gezin zonder werkende volwassenen

Negen op de tien kinderen jonger dan 12 hebben minstens een ouder* die aan het werk is. Ruim 56% woont zelfs bij beide ouders* die allebei aan het werk zijn. Tabel 3.1 geeft ook de situatie naar gelang de leeftijd van het kind.

Naar gelang het gezinstype zijn er verschillen in de arbeidsparticipatie van de ouder(s). Kinderen wonend bij een alleenstaande moeder leven frequenter in een gezin zonder werkende persoon. Bij kinderen jonger dan 3 jaar wonend bij een alleenstaande moeder is slechts 47,5% van de moeders werkzaam. Bij kinderen van 3 tot 6 jaar is dit 58,5%, en bij kinderen van 6 tot 12 jaar 64%. Hun moeders zijn frequenter werkzoekend met werkloos-

heidsuitkering. Ook bij kinderen wonend bij een alleenstaande vader zijn er nogal wat met een vader die niet werkt. Van bijna 21% van de kinderen die bij een alleenstaande vader wonen, is de vader niet aan het werk (zie tabel 3.2 en grafiek 3.3).

* Bedoeld wordt: ouder(s), als het kind verblijft in het gezin van zijn ouder(s). Als het kind in een ander type van gezin verblijft, dan gaat het om de referentiepersoon van dit gezin en zijn/haar partner.

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Twee werkenden	57,8	57,6	55,0	56,3
Een werkende en een werkzoekende met uitkering RVA	4,5	3,9	3,2	3,6
Een werkende en een niet-beroepsactieve met uitkering RVA (1)	7,1	5,0	2,3	4,1
Een werkende en een niet-beroepsactieve	16,4	18,0	22,0	19,7
Twee, enkel werkzoekend met uitkering RVA en/of niet-beroepsactief (1)	5,3	4,5	4,2	4,5
Een werkende	4,1	6,2	8,4	6,9
Een werkzoekende met uitkering RVA	2,0	2,2	2,2	2,1
Een niet-beroepsactieve met uitkering RVA (1)	0,3	0,3	0,3	0,3
Een niet-beroepsactieve	2,2	2,3	2,5	2,4
Niet bekend	0,2	0,1	0,1	0,1
<i>Totaal met minstens een werkende in het gezin</i>	<i>90,0</i>	<i>90,7</i>	<i>90,8</i>	<i>90,6</i>
<i>Totaal enkel niet-werkende(n) in het gezin</i>	<i>9,8</i>	<i>9,2</i>	<i>9,2</i>	<i>9,3</i>
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.1 Kinderen onder de 12 jaar naar arbeidsparticipatie van de ouders, of naar arbeidsparticipatie van de referentiepersoon en zijn/haar partner als het kind niet in het gezin van zijn/haar ouders verblijft – Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

(1) Niet-beroepsactieve met uitkering RVA: omvat voltijds brugpensioen, voltijdse loopbaanonderbreking en vrijgestelden van inschrijving als werkzoekende

3

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Kind bij een gehuwd paar				
Beide ouders werkend	65,2	65,8	64,1	64,8
Een ouder werkend, andere ouder werkzoekend met uitkering RVA	3,9	4,0	3,4	3,7
Een ouder werkend, andere ouder niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	8,2	5,8	2,6	4,6
Een ouder werkend, andere ouder niet-beroepsactief	18,3	20,6	25,9	23,0
<i>Totaal met werkende ouder(s)</i>	<i>95,7</i>	<i>96,2</i>	<i>96,0</i>	<i>96,0</i>
Andere	4,3	3,8	4,0	4,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Kind bij een samenwonend paar				
Beide ouders werkend	65,8	66,5	66,8	66,3
Een ouder werkend, andere ouder werkzoekend met uitkering RVA	7,8	7,9	7,3	7,7
Een ouder werkend, andere ouder niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	6,9	5,1	2,9	5,1
Een ouder werkend, andere ouder niet-beroepsactief	13,7	14,2	16,7	14,9
<i>Totaal met werkende ouder(s)</i>	<i>94,2</i>	<i>93,7</i>	<i>93,7</i>	<i>93,9</i>
Andere	5,8	6,3	6,3	6,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Kind bij een alleenstaande moeder				
Moeder werkend	47,5	58,5	64,0	60,2
Moeder werkzoekend met uitkering RVA	29,2	23,2	18,7	21,3
Moeder niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	3,4	2,6	1,8	2,2
Moeder niet-beroepsactief	19,9	15,8	15,5	16,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Vervolg op de volgende bladzijde

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Kind bij een alleenstaande vader				
Vader werkend	75,5	77,7	80,6	79,2
Vader werkzoekend met uitkering RVA	11,6	10,2	7,7	8,8
Vader niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	1,6	1,8	2,0	1,9
Vader niet-beroepsactief	11,3	10,3	9,7	10,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

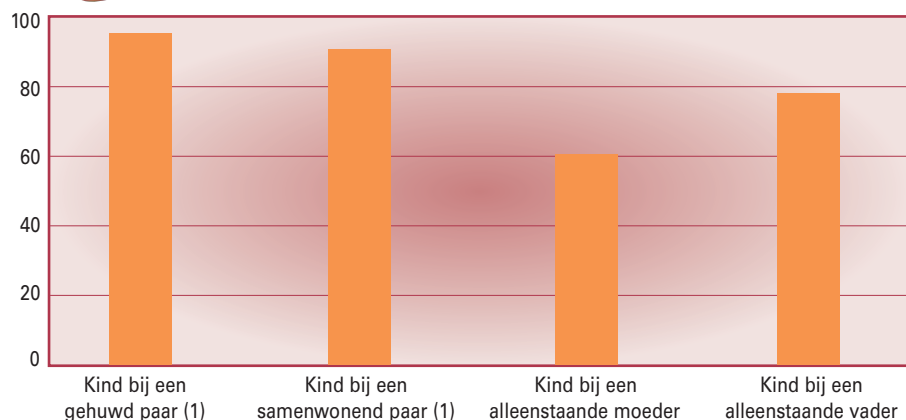
3.2 Kinderen onder de 12 jaar naar arbeidsparticipatie van de ouders, of naar arbeidsparticipatie van de referentiepersoon en zijn/haar partner als het kind niet in het gezin van zijn/haar ouders verblijft en naar gezinstype – Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

(1) Niet-beroepsactieven met uitkering RVA: omvat voltijds brugpensioen, voltijdse loopbaanonderbreking en vrijgestelden van inschrijving als werkzoekende

Werkende ouder(s) in gezin

3.3 Percentage kinderen onder de 12 jaar naar al of niet werkende ouder(s) in het gezin naar gezinstype – Vlaams Gewest – 2001

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

(1) Een of beide ouders werkend

1.2 De omvang van de tewerkstelling van ouders van jonge kinderen

Kinderen in tweeoudergezinnen: het intensieve tweebanengezin komt het meest voor, maar ook het "anderhalf"-systeem en het eenbaansgezin zijn belangrijk

Bijna 20% van de *kinderen in een tweeoudergezin* heeft ouders die beiden voltijds werken als werknemer. Daarnaast werken van nog ruim 10% de beide ouders als zelfstandige of werkt een van beiden als zelfstandige en de andere voltijds als werknemer. Samen maken

deze groepen 30% uit. Men kan hierbij spreken van kinderen van wie de ouders in hoge mate beroepsactief zijn, van wie de ouders behoren tot de intensieve "tweebanengezinnen". Een ander deel van de kinderen in een tweeoudergezin heeft ouders die in het "anderhalf"-systeem

Omvang tewerkstelling (1)

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Kinderen in tweeoudergezin				
Beide ouders voltijds werknemer	24,6	19,9	17,1	19,5
Een ouder voltijds, een ouder deeltijds werknemer	21,1	26,6	28,0	26,0
Beide ouders deeltijds werknemer	0,9	1,2	1,1	1,1
Een ouder voltijds werknemer, een niet-beroepsactief	21,0	19,4	19,6	19,9
Een ouder voltijds werknemer, een zelfstandige	7,4	7,0	6,5	6,9
Beide ouders zelfstandige	3,2	3,7	3,7	3,6
Een ouder zelfstandige, een niet-beroepsactief	6,5	7,8	9,1	8,1
Andere	15,5	14,5	14,8	14,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Kinderen in eenoudergezin				
Ouder voltijds werknemer	25,4	28,2	29,8	28,8
Ouder deeltijds werknemer	16,2	22,2	25,3	23,2
Ouder zelfstandige	5,8	6,4	7,0	6,7
Ouder niet-beroepsactief	49,1	39,5	34,0	37,6
Andere	3,6	3,7	3,9	3,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

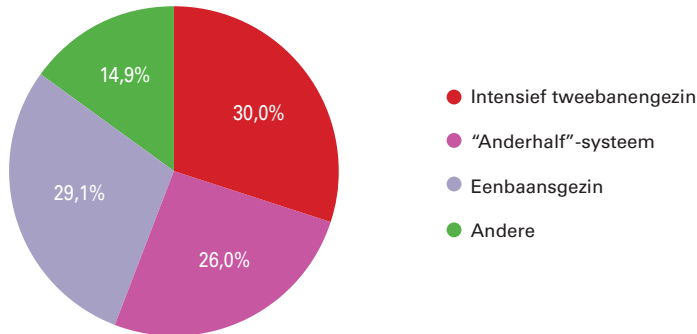
3.4 Kinderen onder de 12 jaar naar omvang van de tewerkstelling van de ouders – Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

(1) Alleen kinderen wonend bij een gehuwd paar, een samenwonend paar of een alleenstaande moeder of vader

3.5 Omvang van de tewerkstelling van ouders van kinderen onder de 12 jaar die wonen in een tweeoudergezin – Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

zitten: een ouder werkt voltijds; de andere ouder werkt deeltijds. 26% van de kinderen onder de 12 jaar bevindt zich in die situatie.

Een derde belangrijke groep zijn de kinderen die leven in een gezin waarin slechts een ouder werkt, voltijds als werknemer, of als zelfstandige of in een gezin waar beide ouders deeltijds werken. Het gaat om 29,1% van de kinderen onder de 12 jaar in een tweeoudergezin. Men kan hier spreken van het "eenbaansgezin".

Van de kinderen in een eenoudergezin zijn heel wat ouders niet-beroepsactief. Bijna 38% van deze kinderen leeft bij een ouder – meestal de moeder – die niet-beroepsactief is. Van bijna 29% van deze kinderen werkt de ouder voltijds als werknemer; ruim 23% werkt deeltijds en bijna 7% is zelfstandige (zie tabel 3.4 en grafiek 3.5).

1.3 Gezinsvriendelijke regeling van de arbeidstijd?

De combinatie van gezin en arbeid kan worden gefaciliteerd vanuit de regeling van de arbeidstijd. We bekijken de mate waarin ouders beroepsarbeid verrichten buiten de normale uren en het soort dienstrooster waarin ze werken.

Voor ongeveer 45% van de kinderen van wie de moeder werkt, betekent dit dat de moeder *nooit in het weekend en nooit vóór 7 uur of na 20 uur* beroepsarbeid verricht. Bijna 55% van de moeders werkt op uitzonderlijke uren, en dan gaat het meestal om weekendwerk in combinatie met vroege of late arbeid. Werken op speciale momenten komt vaker voor bij de vaders. Bijna 70% van de kinderen heeft een vader die ook op speciale momenten werkt. Zowel de moeders als de vaders van

kinderen die naar de kleuterschool gaan, werken iets minder vaak op speciale momenten (zie tabel 3.6).

Ongeveer 70% van de kinderen heeft een moeder en een vader die werken volgens een vast dienstrooster. Kinderen die nog niet naar school gaan, hebben merkelijk vaker een vader die volgens een flexibel dienstrooster werkt dan schoolgaande kinderen (33% tegenover 20%). Voor de moeders is het net omgekeerd: een flexibel dienstrooster is frequenter bij schoolgaande kinderen (respectievelijk ruim 25% en bijna 19% tegenover bijna 13% voor nog niet schoolgaande kinderen) (zie grafiek 3.7).

3

Niet-schoolgaande
kinderenKinderen die
naar kleuter-
school gaanKinderen die
naar lagere
school gaan

Totaal

Moeder werkt Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én
niet in het weekend

44,4

38,3

49,0

45,1

In de week vóór 7 uur of na 20 uur

6,7

16,0

9,7

11,0

In het weekend

9,0

11,7

7,1

8,6

In de week vóór 7 uur of na 20 uur én
in het weekend

40,0

34,0

34,2

35,2

Totaal

100,0

100,0

100,0

100,0

Vader werkt Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én
niet in het weekend

36,2

27,4

32,0

31,2

In de week vóór 7 uur of na 20 uur

10,6

27,4

25,2

23,8

In het weekend

8,5

7,4

6,3

6,9

In de week vóór 7 uur of na 20 uur én
in het weekend

44,7

37,9

36,4

38,1

Totaal

100,0

100,0

100,0

100,0

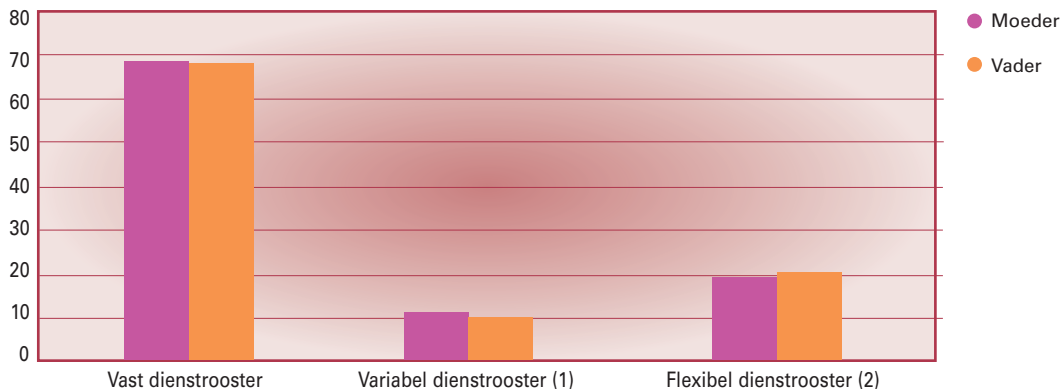
3.6 Kinderen onder de 12 jaar: frequentie waarmee de ouders werken op speciale momenten (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Dienstrooster

3.7 Kinderen onder de 12 jaar: mate waarin de ouders volgens een vast, een variabel of een flexibel dienstrooster werken (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

(1) Variabel dienstrooster: elke week hetzelfde aantal uren, maar de werkdagen en/of werkuren liggen niet vast

(2) Flexibel dienstrooster: het aantal werkuren varieert van week tot week

2. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen vanuit de invalshoek van de vrouwen

Hoge arbeidsparticipatie bij vrouwen met een kind of met jongste kind jonger dan 12 jaar, maar er zijn verschillen

Het Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid maakt het ook mogelijk om in te zoomen op de arbeidsparticipatie van moeders met jonge kinderen met als teleenheid "vrouwen," niet "kinderen". Gelet op de impact die de arbeidsparticipatie heeft op de gezinssituatie, presenteren we ook deze gegevens.

De arbeidsparticipatie van moeders met een kind jonger dan 12 jaar in 2001 in het Vlaams Gewest bedroeg 70%. De arbeidsparticipatie ligt iets lager bij

moeders met een kindje jonger dan 3 jaar (68,1%). Bij alleenstaande moeders met een kind jonger dan 12 jaar ligt de arbeidsparticipatie veel lager dan bij niet-alleenstaande moeders (62,7% tegenover 70,9%) (zie tabel 3.8).

3

Een kind of jongste kind

	Jonger dan 3 jaar	3 tot 6 jaar	6 tot 12 jaar	Totaal
Moeders samenwonend met partner				
Werkend in loondienst	60,1	62,3	61,2	61,1
Werkend als zelfstandige	6,7	7,5	7,6	7,3
Werkend als helper bij zelfstandige	0,9	0,9	0,7	0,8
Werkend in loondienst en als zelfstandige	1,7	1,7	1,7	1,7
<i>Totaal beroepsactief</i>	<i>69,5</i>	<i>72,4</i>	<i>71,3</i>	<i>70,9</i>
Werkzoekend met uitkering RVA	5,1	4,1	3,1	4,1
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	7,7	3,4	1,0	3,9
Niet-beroepsactief	17,7	20,1	24,6	21,1
Totaal moeders samenwonend met partner	100,0	100,0	100,0	100,0
Alleenstaande moeders				
Werkend in loondienst	42,6	55,4	60,0	55,3
Werkend als zelfstandige	4,6	5,4	5,7	5,4
Werkend als helper bij zelfstandige	0,2	0,3	0,2	0,2
Werkend als loondienst en als zelfstandige	1,2	1,8	1,9	1,7
<i>Totaal beroepsactief</i>	<i>48,7</i>	<i>62,9</i>	<i>67,9</i>	<i>62,7</i>
Werkzoekend met uitkering RVA	28,7	20,8	16,3	20,0
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	3,3	2,3	1,7	2,2
Niet-beroepsactief	19,3	13,9	14,1	15,1
Totaal alleenstaande moeders	100,0	100,0	100,0	100,0

Vervolg op de volgende bladzijde

Een kind of jongste kind				
	Jonger dan 3 jaar	3 tot 6 jaar	6 tot 12 jaar	Totaal
Totaal moeders				
Werkend in loondienst	58,9	61,5	61,1	60,5
Werkend als zelfstandige	6,6	7,3	7,4	7,1
Werkend als helper bij zelfstandige	0,9	0,8	0,6	0,8
Werkend in loondienst en als zelfstandige	1,7	1,7	1,7	1,7
<i>Totaal beroepsactief</i>	<i>68,1</i>	<i>71,3</i>	<i>70,8</i>	<i>70,0</i>
Werkzoekend met uitkering RVA	6,7	6,0	5,0	5,8
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	7,4	3,3	1,1	3,7
Niet-beroepsactief	17,8	19,4	23,1	20,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.8 Arbeidsparticipatie van samenwonende en alleenstaande moeders met een kind of met jongste kind jonger dan 12 jaar naar leeftijd van het kind/jongste kind – Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Datawarehouse Arbeid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

(1) Niet-beroepsactief met uitkering RVA: omvat voltijds brugpensioen, voltijdse loopbaanonderbreking en vrijgestelden van inschrijving als werkzoekende

3. Het inkomensniveau van het gezin

Weinig zorgen over geldzaken: de meeste kinderen leven in een gezin met een behoorlijk inkomen

In grafiek 3.9 wordt een overzicht gegeven van het *netto beschikbaar maand-inkomen* van de gezinnen waarin jonge kinderen leven. Ongeveer 1% moet het doen met een netto beschikbaar inkomen lager dan 992 euro (40 000 frank) en bijna 9% met een inkomen tussen 992 euro (40 000 frank) en 1487 euro (60 000 frank).

Ruim 36% beschikt over een inkomen hoger dan 2975 euro (120 000 frank) per maand.

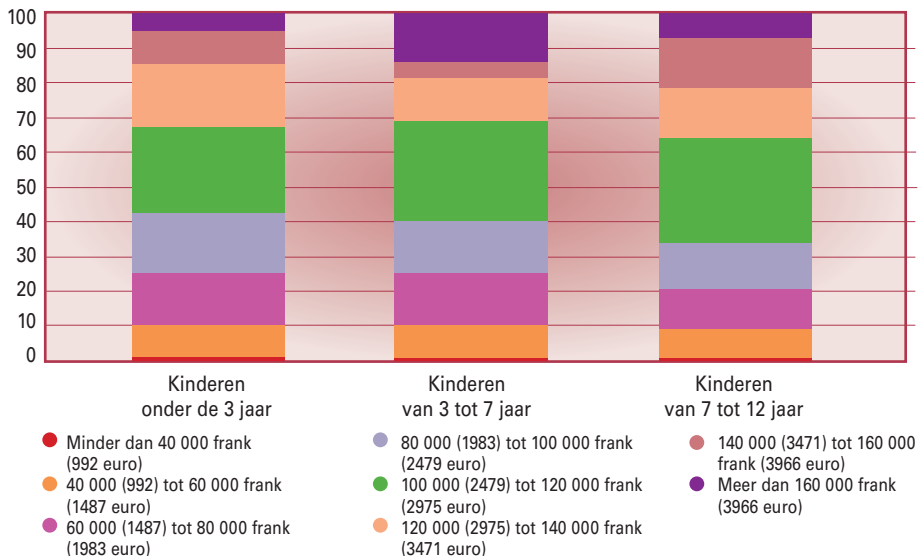
75% van de jonge kinderen leeft in een gezin dat zegt nogal gemakkelijk tot zeer gemakkelijk te kunnen *rondkomen*. Ruim 7% van de kinderen onder de 12 jaar leeft in een gezin dat moeilijk tot zeer moeilijk rondkomt. Ruim 18% leeft in een gezin dat nogal moeilijk kan rondkomen met het inkomen. In grafiek 3.10 is dit opgenomen per leeftijdsklasse.

Deze subjectieve appreciatie loopt parallel met de situatie op het vlak van het *spaarvermogen* van het gezin. Bij ongeveer 68% van de kinderen slaagt het gezin erin te sparen (zie grafiek 3.11).

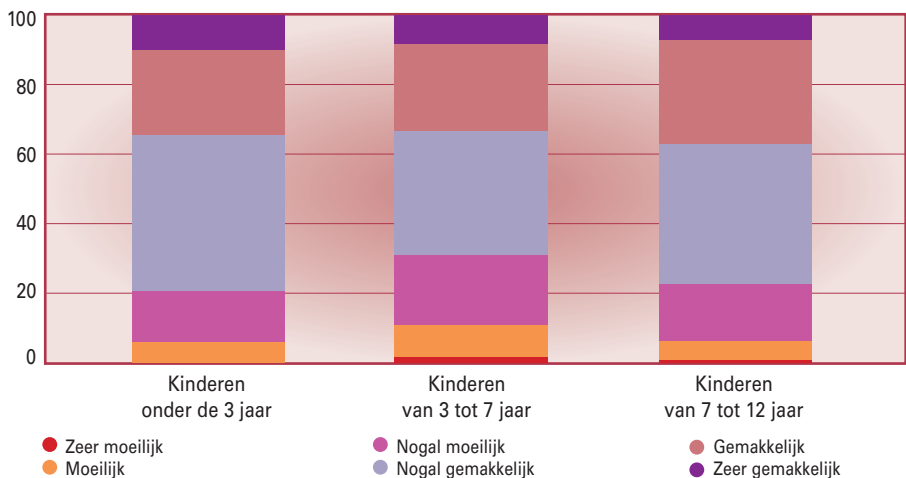
Maandinkomen

3.9 Kinderen jonger dan 12 jaar: netto beschikbaar maandinkomen (inkomen na aftrek van belastingen en sociale bijdragen) van het gezin (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Beoordeling inkomen

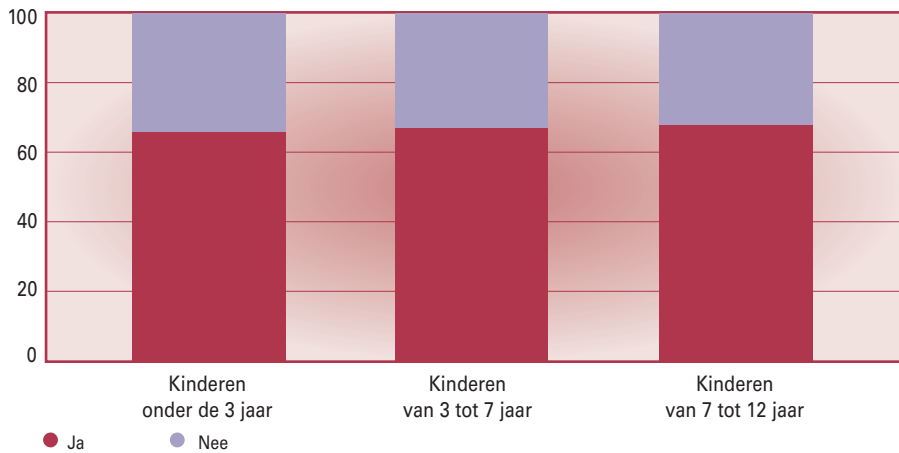

3.10 Kinderen onder de 12 jaar: hoe komt het gezin rond met zijn huidige maandinkomen? (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Sparen

3.11 Kinderen onder de 12 jaar: komt het gezin aan sparen toe? (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Kinderen in een gezin met bestaansminimum

Gezin met 1 kind	3 218
Gezin met 2 kinderen	4 088
Gezin met 3 kinderen	2 937
Gezin met 4 kinderen	1 904
Gezin met 5 of meer kinderen (1)	1 984
Totaal aantal kinderen (1)	14 131
Per 1000 kinderen onder de 18 jaar	11,6

3.12 Aantal kinderen in gezinnen die het bestaansminimum trekken naar gezinsgrootte en aantal per 1000 kinderen onder de 18 jaar in het Vlaams Gewest – 2000

Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu, dienst Bestaansminimum (1) Raming

4. Kinderen in een gezin dat het bestaansminimum trekt

Een beperkt aantal kinderen leeft in een gezin dat het bestaansminimum trekt

Ongeveer 14 000 kinderen onder de 18 jaar leven in een gezin dat moet rondkomen met het bestaansminimum (1 januari 2000 – geen recentere cijfers beschikbaar). Het gaat om kinderen ten laste (zie tabel 3.12).

5. Kinderen in kansarme gezinnen

Beperkt aantal kinderen leeft in een kansarm gezin

3 Kind en Gezin registreert jaarlijks gegevens over kansarmoede. Kansarmoede wordt hierbij gedefinieerd als een duurzame toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting. Uit deze definitie werden zes *selectie-criteria* afgeleid op basis waarvan wordt nagegaan of een gezin al dan niet als kansarm wordt beschouwd, namelijk het *maandinkomen* van het gezin, de

opleiding van de ouders, de *ontwikkeling* van de kinderen, de *arbeidssituatie* van de ouders, de *huisvesting* en de *gezondheid*. Wanneer een gezin zwak staat volgens drie of meer criteria, wordt het als kansarm beschouwd.

Alle gezinnen met een kind geboren tussen 1 januari 2004 en 31 december 2004 werden beoordeeld naar de 6 criteria en daarnaast werd per kansarm gezin de informatie opgevraagd over de beoordelingscriteria. Zowat 5,6% van de in 2004 geboren kinderen (Vlaams Gewest) werd geboren in een kansarm gezin (voorlopig cijfer). Het gaat om 3498 kinderen in het Vlaams Gewest. Tegenover 2003 is het percentage

kinderen geboren in een kansarm gezin nagenoeg ongewijzigd gebleven (zie tabel 3.13).

In grafiek 3.14 is de evolutie weergegeven sinds 1995. De laatste jaren blijkt er een stabilisatie op 5 à 6% te zijn.

Het percentage kansarme gezinnen verschilt naar gelang de *provincie*. In de provincie Antwerpen ligt het percentage kansarme gezinnen met jonge kinderen het hoogst, namelijk 9,0%; in Vlaams-Brabant het laagst met 2,4%. In de provincies Limburg, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen werden respectievelijk 6,3%, 4,7% en 4,1% kansarme gezinnen geregistreerd (voorlopige cijfers)

Kansarme gezinnen

	2003	2004*
Antwerpen	8,4	9,0
Vlaams-Brabant	2,4	2,4
West-Vlaanderen	4,9	4,1
Oost-Vlaanderen	5,0	4,7
Limburg	6,2	6,3
Totaal	5,7	5,6

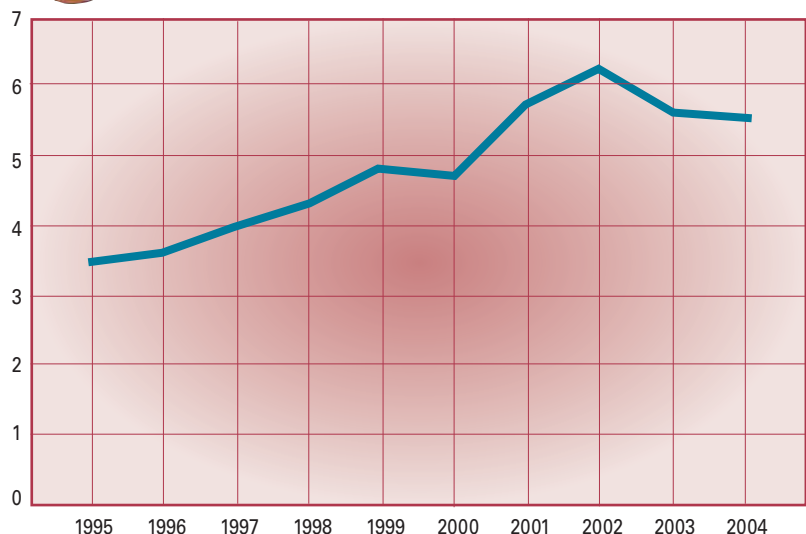
3.13 Kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar, naar gelang de provincie (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie

* Voorlopige cijfers

Evolutie kansarme gezinnen

3.14 Evolutie van het percentage kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie

(zie tabel 3.13). Tegenover 2003 ligt het cijfer vooral in de provincie Antwerpen hoger, maar ook in de provincie Limburg is er een zeer lichte toename. In de provincies West- en Oost-Vlaanderen is er een daling.

Kansarmoede in Vlaanderen is in belangrijke mate een *grootstedelijke problematiek*. Ruim 43% van alle kinderen geboren in een kansarm gezin woont in de steden Antwerpen (35,4%) en Gent (7,8%). Het gaat respectievelijk om 1240 en 273 geboorten in een kansarm gezin.

Kansarmoede is gekleurd. De moeder van ruim 5 op de 10 kinderen geboren in

een kansarm gezin had bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit. Tabel 3.15 geeft voor het Vlaams Gewest het aandeel van de kinderen in een kansarm gezin en in een niet-kansarm gezin naar gelang de origine van de moeder bij haar geboorte.

Niet tot de Belgische natie behoren verhoogt ontegensprekelijk de kans om in de kansarmoede terecht te komen.

De meeste kansarme gezinnen hebben te maken met een *complex geheel van problemen*. Een laag maandinkomen en de zwakke arbeidssituatie van de ouders zijn de meest aangekruiste criteria (respectievelijk bij 81,9% en 81,3% van de kinderen). Lage opleiding van een of

beide ouders wordt in ruim 7 op de 10 kansarme gezinnen aangekruist. Slechte huisvesting komt voor bij iets meer dan de helft van de kansarme gezinnen. Bij ongeveer 33% van de kinderen is er sprake van zwaktes in de ontwikkeling. Het criterium zwakke gezondheidstoestand scoort het laagst (zie tabel 3.16). Uit de registratie blijkt ook dat bij 48,1% van de kinderen geboren in een kansarm gezin, het gezin in een algehele zwakke sociaal-economische situatie leeft. Dit houdt in dat deze gezinnen tegelijkertijd op het vlak van inkomen, opleiding en arbeidssituatie zwak staan.

Kansarmoede en origine (1)

	Aandeel kinderen in een kansarm gezin	Aandeel kinderen in een niet-kansarm gezin
Belgische origine	45,0	83,1
EU-origine, excl. Belgische	1,9	3,6
Marokkaanse origine	12,1	3,6
Turkse origine	8,6	2,7
Andere origine	31,7	6,1
Niet bekend	0,8	0,9
Totaal	100,0	100,0

3.15 Kinderen in 2004 geboren: aandeel van de kinderen in een kansarm gezin en in een niet-kansarm gezin met een moeder met de Belgische nationaliteit bij haar geboorte en met een moeder met een andere nationaliteit bij haar geboorte – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie 2004

(1) Voorlopige cijfers

Kansarmoedeproblematiek

	2003	2004*
Laag maandinkomen	82,2	81,9
Zwakke arbeidssituatie van de ouders	81,6	81,3
Lage opleiding van een of beide ouders	68,0	70,9
Slechte huisvesting	55,8	52,6
Zwaktes in de ontwikkeling van de kinderen	34,6	33,3
Zwakke gezondheidstoestand	24,1	21,8

3.16 Aanwezigheid van de verschillende criteria voor kansarmoede in de kansarme gezinnen (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie

* Voorlopige cijfers

6. Kinderen voor wie gewaarborgde kinderbijslag wordt uitbetaald

3 Voor een beperkt aantal minderjarigen wordt gewaarborgde kinderbijslag uitbetaald

Gewaarborgde kinderbijslag wordt toegekend wanneer de personen die de verzorging van het kind op zich nemen geen toereikende bestaansmiddelen hebben en geen aanspraak kunnen maken op een of andere kinderbijslagregeling voor werknemers, overheidspersoneel of zelfstandigen. Leefloontrekkers krijgen deze bijslag automatisch zonder onderzoek naar bestaansmiddelen. Eind 2002 waren er 3704 minderjarigen voor wie gewaarborgde kinderbijslag werd uitbetaald. Dit cijfer lag 8,8% hoger dan in 2001 (zie tabel 3.17).

Gewaarborgde kinderbijslag

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Kinderen van 12 tot 18 jaar	Totaal
2001	1 388	1 103	913	3 404
2002	1 482	1 216	1 006	3 704

3.17 Aantal minderjarigen voor wie gewaarborgde kinderbijslag wordt uitbetaald op 31/12 – Vlaams Gewest
Bron: Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, Geografische spreiding van de gezinnen

7. De woonsituatie

Jonge kinderen wonen meestal in een eengezinswoning en het gezin is meestal eigenaar van de woning. Gebreken aan de woning of in de woonomgeving zijn niet uitzonderlijk

De meeste kinderen wonen in een *eengezinswoning* (91,7%). 4% woont in een appartement of flat. Meestal is het gezin ook eigenaar van de woning (81,3%). Dit percentage stijgt naarmate het kind ouder wordt (zie tabel 3.18).

Verhuizen behoort tot de belevenissen van heel wat jonge kinderen. 45% van de kinderen in de leeftijdsklasse van 7 tot 12 jaar heeft niet altijd in dezelfde woning gewoond (zie tabel 3.19).

In tabel 3.20 bekijken we hoeveel kinderen er in de loop van een jaar verhuizen. In de loop van 2003 veranderde 10% van de kinderen jonger dan 12 jaar van *verblijfplaats*. In ongeveer de helft van de gevallen betrof het een verandering van verblijfplaats in dezelfde gemeente. De cijfers zijn nagenoeg ongewijzigd tegenover 2002.

Bijna 34% van de kinderen woont in een *woning met een aantal gebreken*. Het gaat voornamelijk om onvoldoende ruimte (14,3%), schimmels en vocht (8,8%), slechte geluidsisolatie binnen in de woning (8,6%), te donker (7,9%) of een lekkend dak (7%). De situatie van de woning is merkkelijk beter bij kinderen die naar de lagere school gaan (zie tabel 3.21).

Bijna 26% van de kinderen woont in een *omgeving met een of meer gebreken*. Straatlawaai scoort hier het hoogst (14,4%). Vandalisme en burengerucht komen ook vrij frequent voor (respectievelijk 8,8% en 7,5%). Ook met betrekking tot de woonomgeving is de situatie merkkelijk beter bij kinderen die naar de lagere school gaan (zie tabel 3.21).

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Type woning				
Eengezinswoning – vrijstaand huis	37,9	44,9	58,3	51,1
Eengezinswoning – halfvrijstaand huis of woning in de rij	37,9	45,5	38,7	40,6
Appartement of flat in gebouw met minder dan 10 woningen	10,3	1,2	1,3	2,7
Appartement of flat in gebouw met 10 of meer woningen	6,9	0,0	0,3	1,3
Andere	6,9	8,5	1,3	4,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Woonstatuut				
Eigenaar	70,5	78,1	86,2	81,3
Huurder	28,4	21,3	11,8	17,3
Gratis bewoner	1,1	0,6	2,0	1,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.18 Kinderen onder de 12 jaar: type woning waarin het gezin van het kind woont en woonstatuut (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

3

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind heeft altijd in zelfde woning gewoond	83,0	61,2	54,9	61,2
Kind is al minstens 1x verhuisd	17,1	38,8	45,1	38,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.19 Kinderen onder de 12 jaar naargelang het kind al minstens 1x verhuisd is (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

	2002		2003		Totaal
	Kinderen onder de 12 jaar	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	
Verandering verblijfplaats in de gemeente	5,2	6,5	5,8	4,1	5,1
Verandering van gemeente in het arrondissement	2,2	2,5	2,5	1,8	2,1
Verandering van arrondissement in het Vlaams Gewest	1,6	2,0	1,8	1,3	1,6
Verandering verblijfplaats naar ander gewest	0,5	0,7	0,6	0,4	0,5
Externe migratie of onbekend	0,7	0,8	0,9	0,6	0,7
<i>Totaal verandering verblijfplaats</i>	<i>10,2</i>	<i>12,5</i>	<i>11,7</i>	<i>8,2</i>	<i>10,0</i>
Geen verandering verblijfplaats	89,8	87,5	88,3	91,8	90,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

3.20 Kinderen onder de 12 jaar: verandering van verblijfplaats in de loop van een jaar, naar soort migratie (percentage)
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Gebreken aan de woning				
Onvoldoende ruimte	20,5	21,9	8,2	14,3
Te donker	13,6	8,3	5,9	7,9
Moeilijk te verwarmen	8,0	3,6	2,6	3,7
Lekkend dak	6,8	11,2	4,6	7,0
Schimmels en vocht	5,7	12,4	7,6	8,8
Rottend houtwerk	5,7	4,1	4,6	4,6
Verzakkingen, barsten	3,4	3,0	3,6	3,4
Slechte geluidsisolatie binnen	6,8	11,2	7,6	8,6
Te weinig privacy tegenover huisgenoten	6,8	10,8	2,6	5,7
Te weinig privacy tegenover de burens	6,8	7,7	4,6	5,9
<i>Percentage met één of meer gebreken aan de woning</i>	<i>38,6</i>	<i>39,4</i>	<i>28,9</i>	<i>33,6</i>
<i>Gebreken in de woonomgeving</i>				
Burengerucht	9,1	8,9	6,3	7,5
Straatlawaai	20,5	14,8	12,5	14,4
Pollutie	8,0	4,8	5,9	5,9
Vandalisme	9,1	9,5	8,3	8,8
Vervuilde lucht	7,1	2,5	1,0	2,4
<i>Percentage met één of meer gebreken in de woonomgeving</i>	<i>31,5</i>	<i>28,8</i>	<i>22,7</i>	<i>25,9</i>

3.21 Kinderen onder de 12 jaar: gebreken aan de woning en in de woonomgeving (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

8. Comfortgoederen in het gezin

Hightechcomfortgoederen zoals gsm, pc, internet stilaan op niveau van klassieke comfortgoederen

3

Bijna alle kinderen wonen in een gezin dat beschikt over een wagen (97%). In 44,6% van deze gezinnen gaat het zelfs om meer dan 1 wagen. Ook het bezit van een kleuren-tv (97,1%) is zeer algemeen. Het gsm-bezit bedraagt 93% en is sterk gestegen (in 2001: 83,8%). Het bezit van een vaste telefoon blijft met 92% wel

nagenoeg algemeen, maar we merken een lager bezit van een vaste telefoon op in gezinnen van nog niet schoolgaande kinderen. Ook een internetaansluiting zit in de lift: 62% tegenover 46,8% in 2001. Opmerkelijk is dat heel wat meer kinderen wonen in een gezin dat beschikt over een personal computer dan over een internetaansluiting. Het bezit van een personal computer bedraagt bijna 82% (zie tabel 3.22).

Bezit van comfortgoederen

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Wagen	94,3	97,0	97,7	97,0
Kleuren-tv	97,7	97,6	96,7	97,1
Videorecorder	92,0	88,2	91,1	90,0
Microgolfoven	96,5	93,5	90,1	92,1
Telefoon	81,2	89,9	96,4	92,1
Antwoordapparaat	38,4	28,4	32,0	31,9
Gsm	95,4	90,5	93,7	93,0
Vaatwasmachine	54,7	58,6	70,3	64,3
Droogkast	79,1	79,4	87,4	83,7
Personal computer	77,0	75,2	86,8	81,7
Internetaansluiting	60,9	56,2	65,5	62,0

3.22 Kinderen jonger dan 12 jaar: de aanwezigheid van een aantal comfortgoederen in het gezin (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

9. De Europese context

9.1 Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen

Over arbeidsparticipatie in gezinnen zijn er geen Europese cijfers beschikbaar die als teleenheid het kind nemen. Wel is de *werkzaamheidsgraad bij vrouwen met jonge kinderen* bekend. Aan de hand van de Labour Force Survey (Eurostat) vergelijken we het Vlaams Gewest met de EU-15-landen, uitgezonderd de noordse landen, Luxemburg en Ierland, die niet meedoen aan deze survey.

In tabel 3.23 is de werkzaamheidsgraad bij moeders opgesplitst naar het aantal kinderen – 1, 2 of 3 of meer kinderen – en naar de leeftijd van het jongste kind. De werkzaamheidsgraad bij moeders in het Vlaams Gewest behoort tot de hoogste. De werkzaamheidsgraad ligt veel lager in de mediterrane EU-landen, met uitzondering van Portugal. In Duitsland en het Verenigd Koninkrijk is de werkzaamheidsgraad laag bij moeders met een kind of het jongste kind jonger dan 3 jaar. Opmerkelijk is het verschil in werkzaamheidsgraad tussen moeders met 1 of 2 kinderen en moeders met 3 kinderen of meer. Deze laatste moeders kennen overal een relatief lagere werkzaamheidsgraad.

Ook is bekend hoeveel kinderen jonger dan 18 jaar leven in een gezin zonder werkende volwassene. België telt een relatief hoog aantal jongeren die leven in een gezin zonder werkende volwassenen. Alleen Groot-Brittannië scoort hoger (zie tabel 3.24).

Werkzaamheidsgraad moeders (1)

	Met 1 kind	Met 2 kinderen	Met 3 of meer kinderen
Met een kind of jongste kind jonger dan 3 jaar			
Vlaams Gewest	77	73	52
België	69	66	44
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	59	51	33
Frankrijk	72	51	30
Nederland	77	70	54
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	49	51	36
Italië	56	47	34
Portugal	78	74	57
Spanje	56	43	30
Oostenrijk	70	52	49
Verenigd Koninkrijk	62	51	32
Met een kind of jongste kind van 3 tot 6 jaar			
Vlaams Gewest	75	78	61
België	70	71	55
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	67	57	41
Frankrijk	74	72	53
Nederland	70	67	54
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	49	52	52
Italië	56	47	36
Portugal	79	76	70
Spanje	58	47	49
Oostenrijk	72	62	56
Verenigd Koninkrijk	66	63	46

Vervolg op de volgende bladzijde

Werkzaamheidsgraad moeders (1) (vervolg)

3

	Met 1 kind	Met 2 kinderen	Met 3 of meer kinderen
Met een kind of jongste kind van 6 tot 12 jaar			
Vlaams Gewest	74	80	68
België	67	73	62
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	73	68	54
Frankrijk	78	76	69
Nederland	72	75	72
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	58	56	57
Italië	52	47	40
Portugal	78	79	63
Spanje	53	53	48
Oostenrijk	80	71	58
Verenigd Koninkrijk	75	76	63
Totaal met een kind of jongste kind jonger dan 12 jaar			
Vlaams Gewest	75	78	60
België	68	70	53
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	69	60	41
Frankrijk	76	67	46
Nederland	73	71	60
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	55	54	49
Italië	54	47	36
Portugal	78	76	63
Spanje	55	48	41
Oostenrijk	78	66	54
Verenigd Koninkrijk	70	66	45

3.23 Werkzaamheidsgraad bij vrouwen met een kind of jongste kind jonger dan 12 jaar naar leeftijd van het jongste kind in enkele EU-15-landen – 2003
Bron: Eurostat, Labour Force Survey, 2003
(Bewerking Steunpunt WAV)

(1) De andere EU-15-landen (Luxemburg, Finland, Denemarken, Zweden en Ierland) doen niet mee met de Labour Force Survey.

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
België	12,3	10,8	12,9	13,8	13,9	13,2
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	8,3	9,0	8,9	9,3	10,3	10,3**
Frankrijk	9,2	9,4	9,2	9,6	9,6	9,6
Luxemburg	3,7	4,1	3,4	2,8	3,1	3,1**
Nederland	9,7	8,0	6,0	6,0	7,2	7,0
<i>Noordse landen</i>						
Finland	NB	NB	NB	NB	5,7	5,7**
Denemarken	NB	NB	NB	5,6	5,7	5,7**
Zweden	NB	NB	NB	NB	NB	NB
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	6,0	5,3	5,4	5,1	4,5	4,5**
Italië	8,3	7,6	7,0	7,2	7,0	7,0**
Portugal	5,1	3,9	3,6	4,2	5,0	4,3
Spanje	11,5	6,5	6,5	6,6	6,1	6,3
Oostenrijk	3,7	4,3	4,1	4,4	4,3	5,6
Verenigd Koninkrijk	20,4	17,0	17,0	17,4	17,0	16,8
Ierland	17,0	10,2	10,4	10,8	10,8**	11,8**
EU-15	11,0*	9,8*	9,5*	9,8*	9,9*	9,9**

3.24 Kinderen jonger dan 18 jaar die leven in een huishouden zonder volwassene met betaald werk (percentage) in de EU-15-landen.

Bron: Eurostat, new cronos (website)

* Ramingen

** Voorlopige cijfers

NB: niet beschikbaar

	Percentage	Evolutie in % in de jaren negentig
België	7,7	+3,9
<i>Aangrenzende landen</i>		
Duitsland	10,2	+2,7
Frankrijk	7,5	-0,2
Luxemburg	9,1	+4,2
Nederland	9,8	+1,7
<i>Noordse landen</i>		
Finland	2,8	+0,5
Denemarken	2,4	+0,6
Zweden	4,2	+1,2
<i>Mediterrane landen</i>		
Griekenland	12,4	-0,3
Italië	16,6	+2,6
Portugal	15,6	+3,2
Spanje	13,3	+2,7
Oostenrijk	10,2	NB
Verenigd Koninkrijk	15,4	-3,1
Ierland	15,7	+2,4

3.25 Percentage kinderen dat leeft in relatieve armoede – Unicef-review 2005

Bron: Unicef Innocenti Research Centre, *Child poverty in rich countries 2005, Report Card, nr. 6*

(1) Kinderen levend in een gezin dat beschikt over een inkomen dat lager is dan 50% van het mediaaninkomen van het betreffende land

NB: niet beschikbaar

Unicef publiceerde in 2005 cijfers over armoede bij kinderen. Uit de boordtabel over armoede bij kinderen in de rijke landen blijkt dat België vrij goed scoort qua percentage kinderen dat leeft in relatieve armoede. Onder relatieve armoede wordt verstaan dat het gezin over een inkomen beschikt dat lager is dan 50% van het mediaaninkomen van het betreffende land (zie tabel 3.25)

9.3 Problemen op het vlak van huisvesting

Uit de Europese Panelstudie Huishoudens zijn gegevens bekend over de problemen op het vlak van huisvesting in gezinnen met kinderen. De problemen die aan bod komen zijn: gebrek aan ruimte; geluidsoverlast van burens of de straat; onvoldoende licht; geen aangepaste verwarmingsmogelijkheden; vochtigheid of lekkend dak; pollutie door verkeer of industrie; vandalisme of criminaliteit.

In tabel 3.26 geven we het percentage gezinnen dat melding maakt van drie of meer problemen, naar gezinstype. Eenoudergezinnen met kinderen ten laste maken relatief meer melding van problemen op het vlak van huisvesting dan tweoudergezinnen met 1 of 2 kinderen ten laste. In de meeste EU-15-landen ligt het percentage iets hoger in tweoudergezinnen met 3 of meer kinderen dan in tweoudergezinnen met 1 of 2 kinderen. België neemt een middenpositie in. Portugal scoort merkkelijk slechter. Finland, Denemarken, Oostenrijk en Ierland scoren beter.

	Eenoudergezinnen		Tweeoudergezinnen	
	Met kinderen ten laste	Met 1 kind ten laste	Met 2 kinderen ten laste	Met 3 of meer kinderen ten laste
België	29,0	13,7	11,8	15,4
<i>Aangrenzende landen</i>				
Duitsland	NB	NB	NB	NB
Frankrijk	21,0	19,3	15,9	22,2
Luxemburg	NB	NB	NB	NB
Nederland	21,8	12,6	11,8	11,1
<i>Noordse landen</i>				
Finland	20,3	11,2	10,9	8,4
Denemarken	18,0	6,1	7,6	6,8
Zweden	NB	NB	NB	NB
<i>Mediterrane landen</i>				
Griekenland	15,4	12,1	13,0	14,6
Italië	20,0	17,2	15,4	20,9
Portugal	42,2	28,5	29,1	45,3
Spanje	20,3	11,0	12,7	17,0
Oostenrijk	15,0	6,5	8,7	13,6
Verenigd Koninkrijk	34,7	19,7	17,8	22,0
Ierland	7,1	12,0	10,8	8,5
EU-15	24,2	16,5	15,2	19,8

3.26 Percentage een- en tweeoudergezinnen met drie of meer problemen op het vlak van huisvesting in de EU-15-landen – 2000

Bron: Eurostat, new cronos (website)

NB: niet beschikbaar

4

Socialisering van jonge kinderen gebeurt niet alleen vanuit het gezin. Kinderen komen al vanaf zeer jonge leeftijd in contact met een grote variëteit van werelden. Tv/video-kijken is een belangrijk kanaal voor contacten met de wereld buiten het gezin. Ook de jaarlijkse vakantie speelt hierin een belangrijke rol. Voor de meeste jonge kinderen is er ook de kinderopvang: opvang in de voorschoolse leeftijd is een gegeven in het dagelijks leven van veel kinderen in Vlaanderen. In Vlaanderen is schoolgaan vrij algemeen vanaf 2 1/2 jaar. Voor veel kinderen komt daar buitenschoolse opvang bij.

We bekijken ook een aantal klassieke vrijetijdsactiviteiten bij schoolgaande kinderen: sport, dans, schilderen-tekenen-knutselen, muziek en theater, jeugdbeweging.

Een beperkt aantal kinderen krijgt bijzondere aandacht via de bijzondere jeugdbijstand of via bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin.

Tot slot vergelijken we in dit hoofdstuk de situatie in Vlaanderen met de situatie in de landen van de EU-15.

1. Gebruik van kinderopvang

1.1 Kinderen onder de 3 jaar

Het geregelde gebruik van kinderopvang in Vlaanderen is merkelijk toegenomen; bijna 56% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar maakt "regelmatig" gebruik van kinderopvang

55,7% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt geregeld, d.w.z. *minstens gedurende een ononderbroken periode van 5 uren per week*, toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling (februari 2004). Daarnaast is er nog een groep van 10,1% die beperkt gebruik maakt van kinderopvang. 34,2% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt niet toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling (zie tabel 4.1).

In grafiek 4.2 wordt de evolutie geschetst van het regelmatige gebruik van kinderopvang sinds 1995. De daling tussen 1997 en 2001 is wellicht deels het gevolg van wijzigingen in de onderzoeksmethodiek, m.n. de bevragingsmethodiek en de omschrijving van "regelmatig" gebruik van opvang. Tot en met 1997 werden de enquêtes mondeling afgenomen door de regioverpleegkundigen van Kind en Gezin. Vanaf 2001 wordt de enquête in hoofdzaak telefonisch afgenomen (bij de "modale gezinnen"), en enkel nog mondeling bij de kansarme en de allochtone gezinnen. Daarenboven werd vanaf 2001 het aantal uren opvang nauwkeurig bevestigd en werd regelmatig gebruik omschreven als minstens eenmaal per week een ononderbroken opvangperiode van minstens 5 uren. Deze nauwkeurige

Gebruik kinderopvang

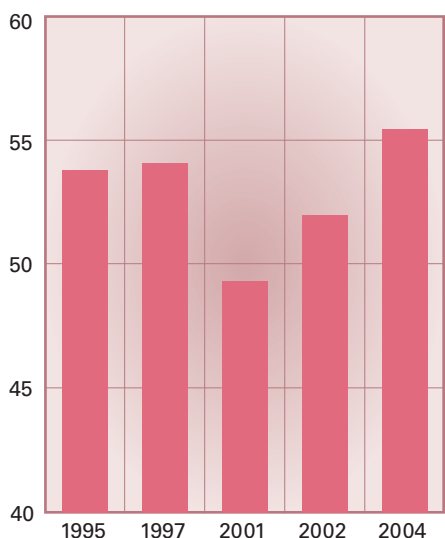
Percentage van alle kinderen van 3 maanden tot 3 jaar		
	2002	2004
Regelmatig gebruik	52,2	55,7
Beperkt gebruik	11,1	10,1
Geen gebruik	36,7	34,2
Totaal	100,0	100,0

4.1 Gebruik van opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest (percentage)
Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Evolutie gebruik kinderopvang

4.2 Evolutie van het gebruik van kinderopvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar – percentage regelmatige gebruikers

Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar

omschrijving verving de inschaling door de ondervraagden zelf in de categorieën “regelmatig”, “onregelmatig” of “geen”. In februari 2004 lag het regelmatige gebruik van kinderopvang merkkelijk hoger dan in het najaar 2002. Van 2002 naar 2004 was er een toename met 3,5%.

Allochtone kinderen en kinderen in een kansarm gezin maken veel minder gebruik van kinderopvang, maar ook in deze groepen is het gebruik merkkelijk toegenomen

Bij allochtone kinderen en bij kinderen die leven in een kansarm gezin ligt het gebruik van kinderopvang veel lager dan in de totale groep.

Slechts 23,8% van de allochtone kinderen en 21,9% van de kinderen uit een kansarm gezin maken regelmatig gebruik van kinderopvang. Het laagste gebruik wordt genoteerd bij kinderen in een kansarm allochtoon gezin (12,7%). Tegenover het najaar 2002 is ook bij de allochtone kinderen en de kinderen uit een kansarm gezin het regelmatige gebruik van opvang merkkelijk toegenomen (zie tabel 4.3).

Kinderen bij een alleenstaande ouder maken ook iets minder gebruik van kinderopvang. In het najaar 2004 bedroeg het regelmatige gebruik van kinderopvang 48% (zie tabel 4.3).

Gebruik kinderopvang naar subgroepen

	2002		2004	
	Regelmatig gebruik	Regelmatig gebruik	Beperkt gebruik	Geen gebruik
Allochtone kinderen	19,6	23,7	6,7	69,5
Kinderen in een kansarm gezin	18,8	21,7	5,9	72,4
<i>waarvan</i>				
<i>Kinderen in een kansarm Belgisch gezin</i>	26,8	29,7	3,4	66,9
<i>Kinderen in een kansarm allochtoon gezin</i>	8,1	12,7	7,9	79,4
Kinderen bij een alleenstaande ouder	NB	48,0	11,4	40,6
Alle kinderen	52,2	55,7	10,1	34,2

4.3 Allochtone kinderen, kinderen in een kansarm gezin en kinderen bij een alleenstaande ouder: gebruik van opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest – najaar 2002 en februari 2004 (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Tot 6 maanden en na 2 jaar en 6 maanden: veel lager gebruik van kinderopvang; tussen 1 jaar en 2 jaar en 6 maanden ligt het regelmatige gebruik boven de 60%

Naar gelang de leeftijd verschilt het gebruik van opvang. Beneden de leeftijd van 6 maanden ligt het regelmatige gebruik van opvang veel lager (zie tabel

4.4 en grafiek 4.5). In tabel 4.4 en grafiek 4.5 is ook de leeftijdsgroep 1 maand tot 3 maanden opgenomen. Beneden de 3 maanden is regelmatig gebruik van kinderopvang zeer uitzonderlijk. Tussen 1 jaar en 2 jaar en 6 maanden ligt het regelmatige gebruik boven de 60%, met een piek bij kinderen van 1 jaar en 6 maanden tot 2 jaar. Tegenover het

najaar 2002 is het regelmatige gebruik van kinderopvang gedaald bij de kinderen van 3 tot 6 maanden. In de andere leeftijdsgroepen is het gestegen; opmerkelijk hierbij is de stijging van 52,5% naar 59,8% in de leeftijdsgroep 6 maanden tot 1 jaar.

4

Gebruik kinderopvang naar leeftijd

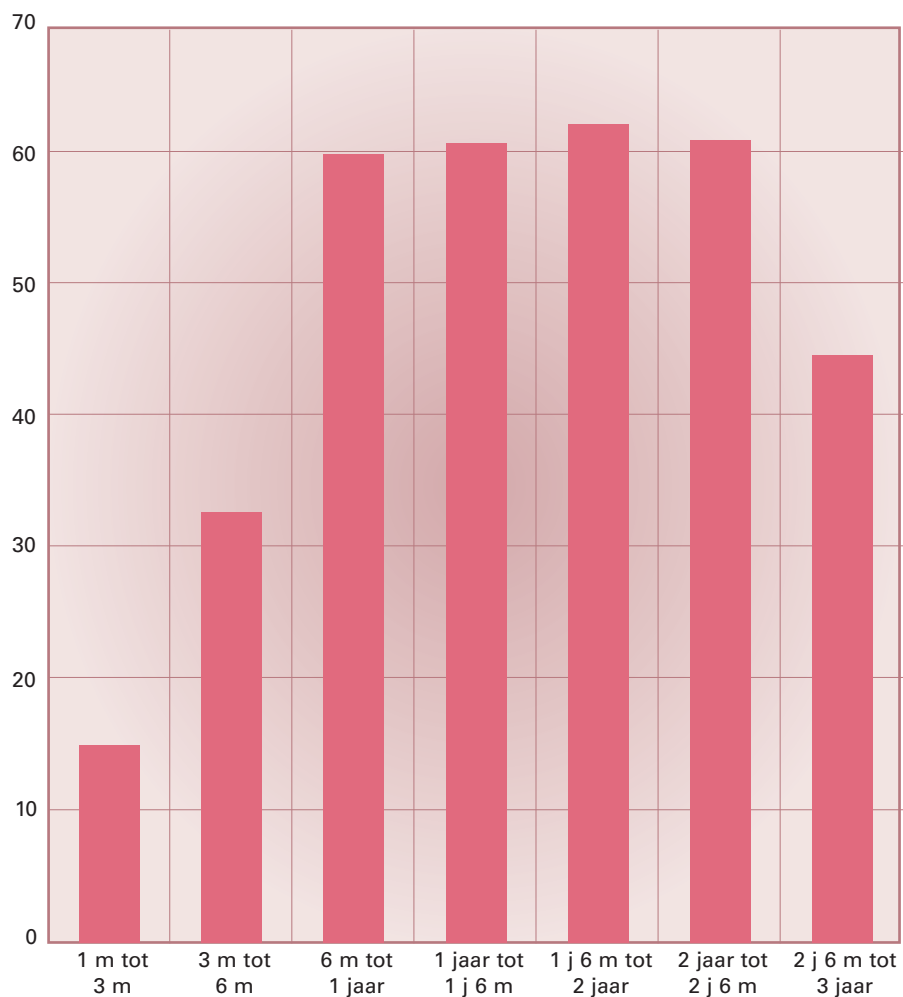
	2002		2004	
	Regelmatige opvang	Regelmatige opvang	Beperkte opvang	Geen opvang
1 m tot 3 m	8,8	14,5	16,0	69,5
3 m tot 6 m	34,8	32,7	12,0	55,2
6 m tot 1 jaar	52,5	59,8	9,3	30,9
1 jaar tot 1 j 6 m	56,9	61,3	8,5	30,2
1 j 6 m tot 2 jaar	61,4	62,7	10,0	27,3
2 jaar tot 2 j 6 m	56,1	61,3	8,3	30,4
Totaal 3 m tot 2 j 6 m	54,2	58,2	9,4	32,4
2 j 6 m tot 3 jaar	41,8	45,1	13,5	41,4
Totaal 3 m tot 3 jaar	52,2	55,7	10,1	34,2

4.4 Gebruik van kinderopvang voor kinderen van 1 maand tot 3 jaar in het Vlaams Gewest naar gelang de leeftijd – najaar 2002 en februari 2004
Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Gebruik kinderopvang naar leeftijd

4.5 Regelmatig gebruik van kinderopvang voor kinderen van 1 maand tot 3 jaar in het Vlaams Gewest naar gelang de leeftijd – februari 2004 (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar – februari 2004

Gebruikte opvangvorm: vooral gesubsidieerde opvang en grootouders, maar aandeel van de zelfstandige opvang neemt sterk toe

De opvang van kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt in hoge mate verzorgd door *opvangvoorzieningen* die worden *gesubsidieerd door Kind en Gezin*: 24,9% maakt gebruik van een opvanggezin dat aangesloten is bij een dienst voor opvanggezinnen en 11,5% maakt gebruik van een kinderdagverblijf; in totaal

36,4%. Het relatieve aandeel van de door Kind en Gezin gesubsidieerde opvang is gedaald met 5,5% tegenover 2002. Zowel het aandeel van de gesubsidieerde kinderdagverblijven als dat van de diensten voor opvanggezinnen daalde (respectievelijk met 4,1% en 1,4%). De *grootouders* zorgen voor 31% van de opvang; andere familieleden, vrienden, burens voor 2,8%. Het aandeel van de informele opvang bedraagt in totaal 33,8% en is met 2,9% gedaald tegenover 2002.

De *zelfstandige opvang* – zelfstandige opvanggezinnen en zelfstandige kinderdagverblijven – neemt 26,2% van de kinderen voor zijn rekening. Het aandeel is fors gestegen, met 7,3%. Dit is vooral toe te schrijven aan een stijging van de opvang in zelfstandige kinderdagverblijven (+5,3%), maar ook in zelfstandige opvanggezinnen (+2%) (zie tabel 4.6 en grafieken 4.7 en 4.8).

Soort opvang

Percentage van de regelmatige gebruikers van opvang		
	2002	2004
Grootouders	34,3	31,0
Ander familielid, vrienden, burens, ...	3,2	3,6
Opvanggezin aangesloten bij een dienst (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	26,3	24,9
Kinderdagverblijf (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	15,6	11,5
Zelfstandig opvanggezin gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	9,8	11,8
Zelfstandig kinderdagverblijf gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	9,1	14,4
Kinderdagverblijf, opvanggezin, type niet bekend	0,4	0,8
Buitenschoolse opvang	1,2	1,6
Andere (huispersoneel, centrum voor kinderopvang en gezinsondersteuning, PWA, au pair, ...)	0,2	0,6
Totaal	100,0	100,0

4.6 Kinderen van 3 maanden tot 3 jaar: regelmatig gebruik van opvang volgens soort opvang – Vlaams Gewest (percentage)

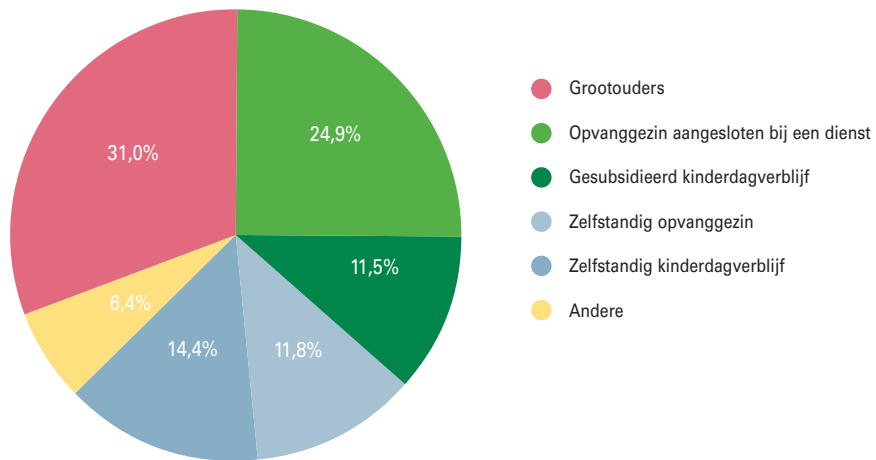
Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Soort opvang

4.7 Kinderen van 3 maanden tot 3 jaar: regelmatig gebruik van opvang volgens soort opvang – belangrijkste opvangvormen – Vlaams Gewest – februari 2004

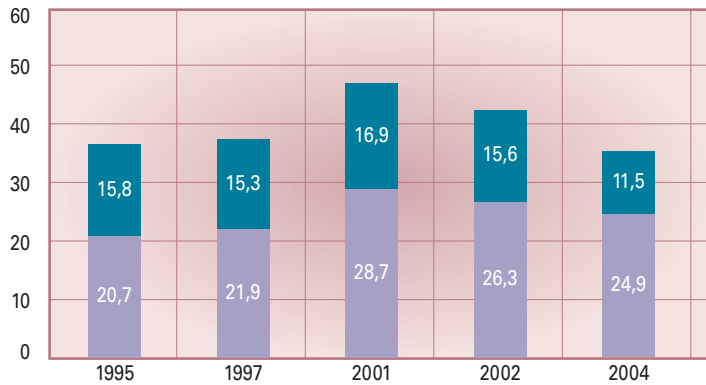
Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar – februari 2004

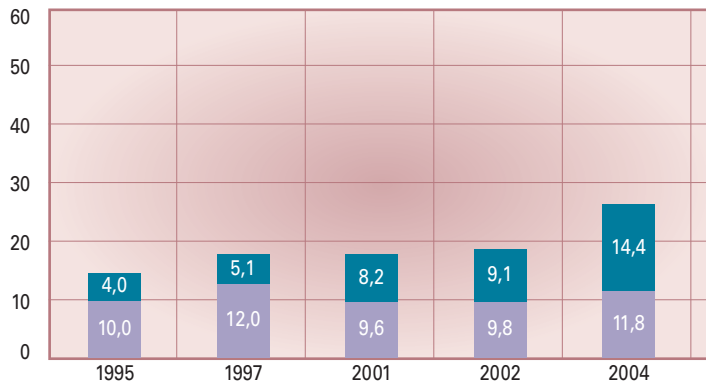
Evolutie opvangvormen

4

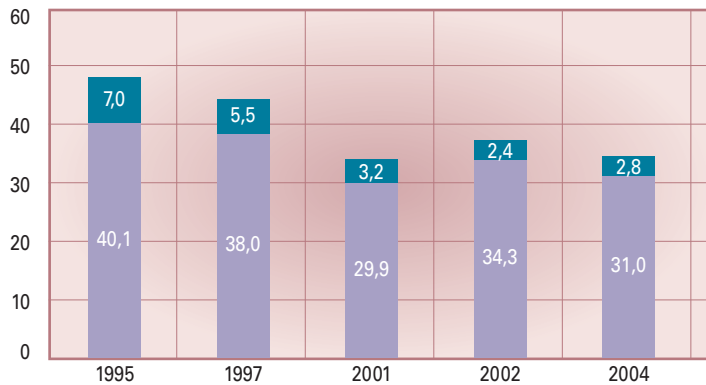
Formele opvang: gesubsidieerd

- Opvanggezin aangesloten bij een dienst
- Kinderdagverblijf

Formele opvang: onder toezicht

- Zelfstandig opvanggezin
- Zelfstandig kinderdagverblijf

Informele opvang

- Grootouders
- Familie, buren, vrienden

4.8 Evolutie van het gebruik van formele en informele opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest – percentage van de regelmatige gebruikers van opvang
Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar

Voor bijna 71% van de kinderen die regelmatig worden opgevangen, is dit deeltijds (zie tabel 4.9). Tegenover 2002 is de deeltijdse opvang licht toegenomen (+0,7%). 35,4% van de regelmatige gebruikers maakt soms gebruik van *atypische opvang*, dit is opvang vóór 7 uur, na 18 uur, nacht- en weekendopvang of opvang gedurende meer dan 11 uren per dag. Ook het gebruik van atypische opvang is toegenomen tegenover 2002 (+4%).

Opvangduur

	2002	2004
Voltijds	29,8	29,1
Deeltijds	70,2	70,9
Totaal	100,0	100,0

4.9 Intensiteit van de opvang per week bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar die regelmatig (= minstens een ononderbroken periode van 5 uren per week) gebruikmaken van opvang in het Vlaams Gewest (percentage)
Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

1.2 Kinderen van 3 tot 12 jaar

Buitenschoolse opvang ligt hoger bij kinderen van 3 tot 6 jaar en is vooral opvang na de schooluren

55% van de kinderen van 3 tot 6 jaar en bijna 40% van de kinderen van 6 tot 12 jaar worden *tijdens de week* opgevangen door andere personen of voorzieningen dan de ouders (zie tabel 4.10). Dit wil zeggen dat zij in de loop van een week minstens eenmaal vóór de school, na de school of op woensdagnamiddag worden opgevangen. Tegenover het najaar 2002 is het gebruik van buitenschoolse opvang

met 1,4% gestegen bij de kinderen van 3 tot 6 jaar. Bij de kinderen van 6 tot 12 jaar is het gedaald met 0,7%.

Kinderen die wonen bij een alleenstaande ouder maken in dezelfde mate gebruik van buitenschoolse opvang als kinderen die bij beide ouders wonen (respectievelijk 46,3% en 44,5% regelmatig gebruik).

Vooraf na de school wordt er gebruikgemaakt van opvang. In grafiek 4.11 wordt het gebruik van opvang weergegeven per opvangdag en per opvangmoment.

Gebruik buitenschoolse opvang

	Kinderen van 3 tot 6 jaar		Kinderen van 6 tot 12 jaar		Kinderen van 3 tot 12 jaar	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Wel gebruik	53,6	55,0	40,5	39,8	44,7	44,6
Geen gebruik	46,4	45,0	59,5	60,2	55,3	55,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4.10 Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van buitenschoolse kinderopvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, najaar 2002 en februari 2004

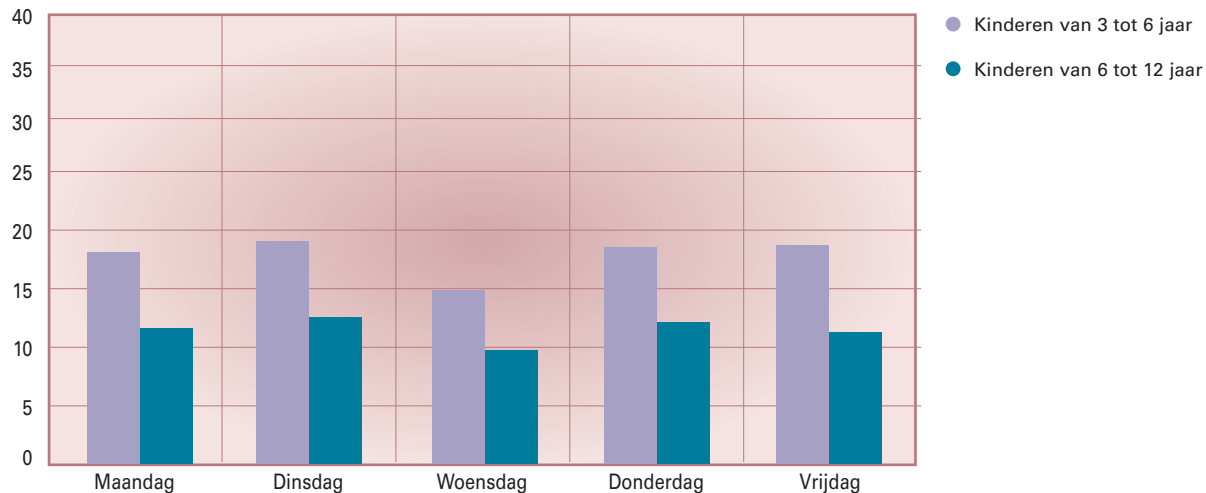

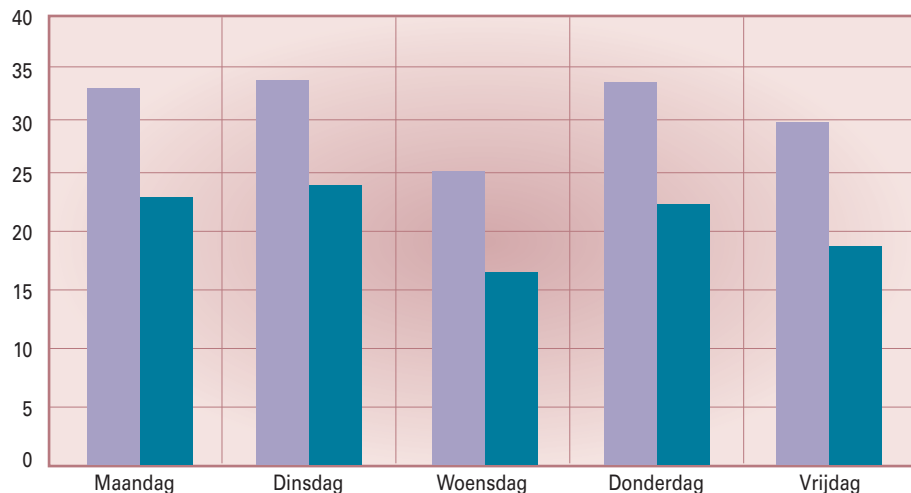
Buitenschoolse opvang per opvangmoment

4

Vóór de schooluren

Na de schooluren

4.11 Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar per opvangdag en per opvangmoment in het Vlaams Gewest (percentage van alle kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar) – februari 2004

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, februari 2004

Intensiteit van de buitenschoolse opvang: een beperkt aantal kinderen maakt zowel vóór de school als na de school zeer frequent gebruik van opvang

We bekijken de intensiteit van het gebruik in de loop van een week. 14,3% van de opgevangen kinderen maakt intens gebruik van buitenschoolse opvang, d.w.z. 4 of 5 opvangmomenten vóór de school én 4 of 5 opvangmomenten na de school. 17% maakt weinig gebruik van opvang, hoogstens een opvangmoment vóór de school en hoogstens een opvangmoment na de school (zie tabel 4.12).

Intensiteit buitenschoolse opvang (1)

		Na de school			
		Geen of weinig gebruik	Matig gebruik	Hoog gebruik	Totaal
Vóór de school	Geen of weinig gebruik	17,0	25,4	21,5	63,9
	Matig gebruik	3,7	6,0	1,3	11,0
	Hoog gebruik	6,8	4,0	14,3	25,0
	Totaal	27,4	35,4	37,1	100,0

4.12 Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest naar intensiteit van de opvang – 2004

(1) Geen of weinig gebruik staat voor 0 of 1 opvangmoment; matig gebruik staat voor 2 of 3 opvangmomenten; hoog gebruik staat voor 4 of 5 opvangmomenten

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, februari 2004

Percentage van alle gebruikers van buitenschoolse opvang

	2002	2004
Kinderen van 3 tot 12 jaar		
Grootouders	43,1	35,1
Ander familielid	2,4	4,9
Buren, kennissen	2,6	2,3
IBO	12,4	11,5
Opvang door en in de school	28,4	34,5
Zelfstandige onthaalouder	2,0	1,9
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	1,5	2,2
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,1
Erkend kinderdagverblijf	1,1	0,6
Zelfstandig kinderdagverblijf	0,6	0,6
Andere	3,0	3,3
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	2,9	2,9
Totaal	100,0	100,0
Kinderen van 3 tot 6 jaar		
Grootouders	42,5	34,4
Ander familielid	1,8	5,4
Buren, kennissen	2,3	2,4
IBO	13,4	12,1
Opvang door en in de school	25,8	31,1
Zelfstandige onthaalouder	2,9	3,3
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	2,2	2,9
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,2
Erkend kinderdagverblijf	1,3	1,1
Zelfstandig kinderdagverblijf	1,3	0,8
Andere	3,2	3,1
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	3,3	3,3
Totaal	100,0	100,0

Met 35,1% blijven de *grootouders* nog net de belangrijkste opvanginstantie voor de hele groep van kinderen van 3 tot 12 jaar (februari 2004). De opvang door en in de school komt op de tweede plaats: bijna 34,5%. IBO's zijn goed voor 11,5%. Er zijn maar kleine verschillen tussen de groep 3- tot 6-jarigen en de groep 6- tot 12-jarigen. Opvang in en door de school wordt frequenter gebruikt door kinderen van 6 tot 12 jaar en is in deze leeftijdsgroep zelfs de belangrijkste opvanginstantie; IBO's worden iets frequenter gebruikt door 3- tot 6-jarigen. Tegenover 2002 is het percentage kinderen dat wordt opgevangen door grootouders sterk gedaald, van 43,1% naar 35,1% in de totale groep van kinderen van 3 tot 12 jaar. Het percentage kinderen dat wordt opgevangen door en in de school nam toe van 28,4% tot 34,5%. Het aandeel van de IBO-opvang daalde met bijna 1% en bedroeg 11,5% in 2004 (zie tabel 4.13).

Vervolg op de volgende bladzijde

Percentage van alle gebruikers van buitenschoolse opvang		
	2002	2004
Kinderen van 6 tot 12 jaar		
Grootouders	43,5	35,6
Ander familielid	2,8	4,6
Buren, kennissen	2,8	2,2
IBO	11,7	11,1
Opvang door en in de school	30,0	36,8
Zelfstandige onthaalouder	1,6	1,0
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	1,2	1,7
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,1
Erkend kinderdagverblijf	0,9	0,4
Zelfstandig kinderdagverblijf	0,1	0,6
Andere	2,8	3,4
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	2,6	2,6
Totaal	100,0	100,0

4.13 Gebruik van opvang door kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar volgens soort opvang, Vlaams Gewest (percentage van de gebruikers van buitenschoolse opvang)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van buitenschoolse kinderopvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, najaar 2002 en februari 2004

(1) Betreft de belangrijkste opvangvorm

(2) Een beperkt aantal kinderen maakt evenveel gebruik van twee opvangvormen en dus kan er geen belangrijkste opvangvorm worden bepaald

Impact op de opvang

Opvang niet gewijzigd	47,3
Opvang gewijzigd	52,7
Totaal	100,0

Aard van de wijziging (1)

Niet-werkende partner zorgde voor het kind	13,5
Ouder werkte thuis	6,8
Ouder nam sociaal verlof	24,3
Ouder nam vakantie of recuperatie	15,0
Grootouders zorgden voor het kind	47,2
Familie, buren, kennissen zorgden voor het kind	4,2
Opvangdienst voor zieke kinderen	3,0
Babysit	0,0
Opvang i.p.v. school	1,4
Andere	11,3

4.14 De zorg bij ziekte van kinderen van 1 maand tot 3 jaar die normaal gebruikmaken van opvang of naar de kleuterschool gaan in het Vlaams Gewest – 2004 (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, februari 2004

(1) Meerdere antwoorden mogelijk

Ziekte van het kind is niet zo uitzonderlijk en brengt wijziging mee in gebruikte opvangvorm

Een moeilijke situatie voor gezinnen die gebruikmaken van kinderopvang is de ziekte van het kind. In februari 2004 was 16,8% van de *kinderen van 1 maand tot 3 jaar* ziek tijdens de week waarover werd geënquêteerd. Voor bijna 53% van de zieke kinderen verandert het gebruik van opvang. Heel wat ouders regelen dit binnen het gezin of binnen de familie, door het opnemen van vakantie, recuperatie of sociaal verlof, door thuis te werken of door een beroep te doen op de grootouders (zie tabel 4.14).

Er zijn merklijk meer wijzigingen wanneer het zieke kind normaal wordt opgevangen in een kinderdagverblijf (erkend kinderdagverblijf 71,7%; zelfstandig kinderdagverblijf 63,6%).

Wanneer het kind normaal wordt opgevangen door de grootouders of familie, verandert het gebruik van opvang het minst (32,8%).

Er is geen recente informatie beschikbaar over opvang bij ziekte van schoolgaande kinderen.

2. Welbevinden en opvang

Gezwind naar de opvang, en nog gezwinder naar huis

In het onderzoek "De zorg voor jonge kinderen" van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq zijn een aantal

vragen opgenomen omtrent het welbevinden van kinderen bij het naar de opvang gaan en bij het terugkeren uit de opvang.

Voor de voorschoolse opvang werden vragen gesteld over kinderen vanaf de leeftijd van 12 maanden.

In tabel 4.15 worden de scores op de

voorgelegde items weergegeven.

Bij het naar de opvang gaan vinden de meeste ouders dat het kind ontspannen en levendig is of veel energie heeft.

Agressief gedrag of stil en teruggetrokken zijn wordt zelden vermeld.

Afscheid nemen lijkt daarentegen iets moeilijker, maar blijft zeer positief. Bij het

Welbevinden en opvang (1)

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Noch akkoord noch niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Bij het gaan naar de opvang					
Kind is ontspannen	0,0	2,1	9,3	54,6	34,0
Afscheid nemen is moeilijk	31,9	37,2	10,6	11,7	8,5
Kind is nieuwsgierig naar wat er gaat gebeuren	2,1	7,3	15,6	44,8	29,5
Kind is agressief, gaat brullen of tegenspartelen of is juist heel stil en teruggetrokken	46,0	37,0	8,0	7,0	1,0
Kind is levendig, heeft veel energie	0,0	4,1	5,2	48,5	42,3
Bij het terugkeren uit de opvang					
Kind is futloos	50,5	38,9	3,2	6,3	1,1
Kind is aandachtig voor wat er in zijn/haar omgeving gebeurt	1,0	2,1	2,1	52,6	41,2
Kind kijkt ouder niet aan, zegt weinig	45,4	42,3	6,2	4,1	1,0
Kind is ontspannen	0,0	5,2	3,1	62,9	28,9
Kind is agressief, gaat brullen of tegenspartelen of is juist heel stil en teruggetrokken	56,1	32,7	7,1	3,1	1,0

4.15 Welbevinden en formele opvang: kinderen van 1 jaar tot 3 jaar die gebruikmaken van formele opvang, bevroegd over hun gemoedsgesteldheid en reacties bij het gaan naar de opvang en het terugkeren uit de opvang – voorjaar 2005 (voorlopige cijfers)

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq, Antwerpen

(1) formele opvang: opvang door een kinderdagverblijf of een opvanggezin

terugkeren uit de opvang worden de voorgelegde items over het gedrag van de kinderen zelfs nog iets positiever beantwoord.

3. Schoolgaan

4 Ook vóór de leeftijd van 3 jaar; in de buurt van de woning, maar toch met de wagen

In het Vlaams Gewest gaan de meeste kinderen naar de kleuterschool. Al vóór de leeftijd van 3 jaar is het schoolgaan vrij algemeen. In het voorjaar 2004 gingen 47,8% van de kinderen van 2 1/2 jaar tot 3 jaar voltijds naar school en 32,8% deeltijds, niet alle dagen of niet altijd gedurende volle dagen. 19,4% van deze kinderen ging nog niet naar school. Het aantal kinderen uit de leeftijdsgroep 2 1/2 jaar tot 3 jaar dat nog niet naar school gaat is gedaald tussen 2002 en 2004. Zowel het voltijds als het deeltijds

naar school gaan nam toe (zie tabel 4.16).

Voor heel wat kinderen die naar de kleuterschool of naar de lagere school gaan, duurt *een dag op school* langer dan de schooldag zelf: bijna 58% van de kinderen van de kleuterschool en ruim 64% van de leerlingen van de lagere school verblijven langer op school dan de schooltijd (zie grafiek 4.17). Gemiddeld blijven zij respectievelijk bijna 55 minuten en ruim 45 minuten op school na de officiële schooltijd.

De school en zeker de kleuterschool bevindt zich op zeer korte *afstand van de woning*. 58% van de kinderen die naar de kleuterschool gaan, woont op hoogstens 1 km van de school en 32,5% woont op 1 tot 5 km. Bij de kinderen die naar de lagere school gaan, is dit respectievelijk 49,7% en 40,3% (zie grafiek 4.18). Deze korte afstand neemt evenwel niet weg

dat 69,4% van de kleuters en 53,9% van de kinderen die naar de lagere school gaan, met de wagen naar school worden gebracht (zie grafiek 4.19).

Schoolgaan vóór 3 jaar

	2002	2004
Volledige week	40,5	47,8
Gedeelte schoolweek	29,0	32,8
Niet-schoolgaand	30,5	19,4
Totaal	100,0	100,0

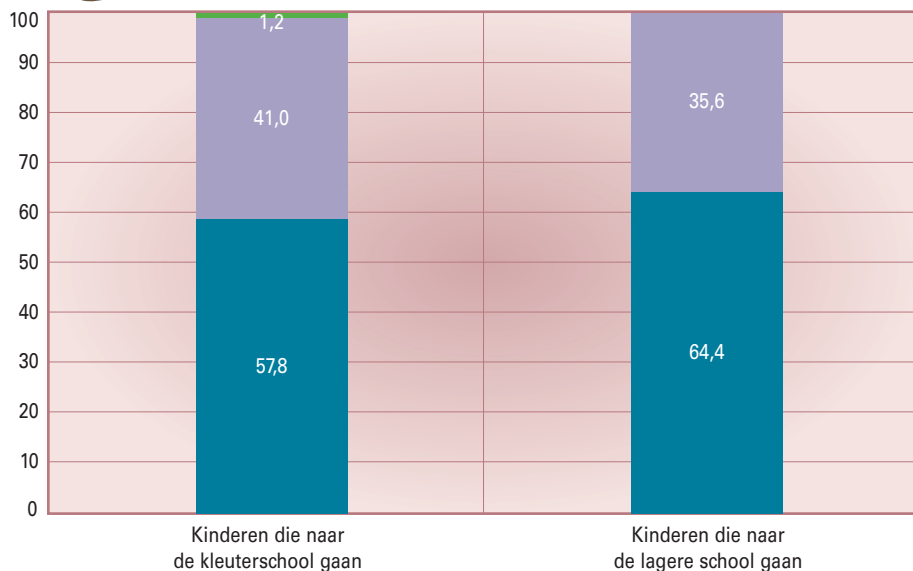
4.16 Kinderen vanaf 2,5 jaar tot 3 jaar: mate van schoolgaan in 2002 en 2004.

Bronnen: Kind en Gezin – Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, 2002 en 2004.

Verblijfsduur school

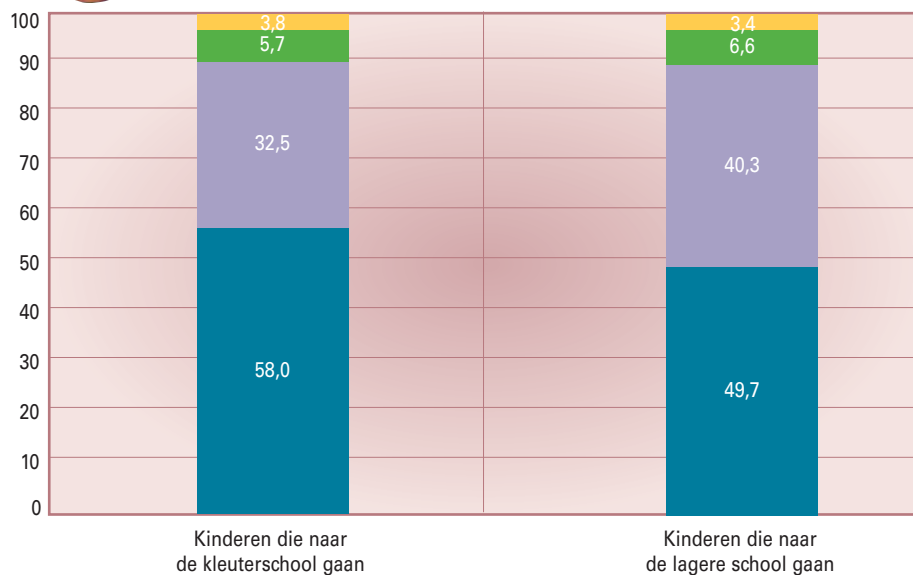

- Een halve dag school of minder
- Alleen schooltijd
- Langer dan de schooltijd

4.17 Kinderen onder de 12 jaar: verblijfsduur op school (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Afstand tot school

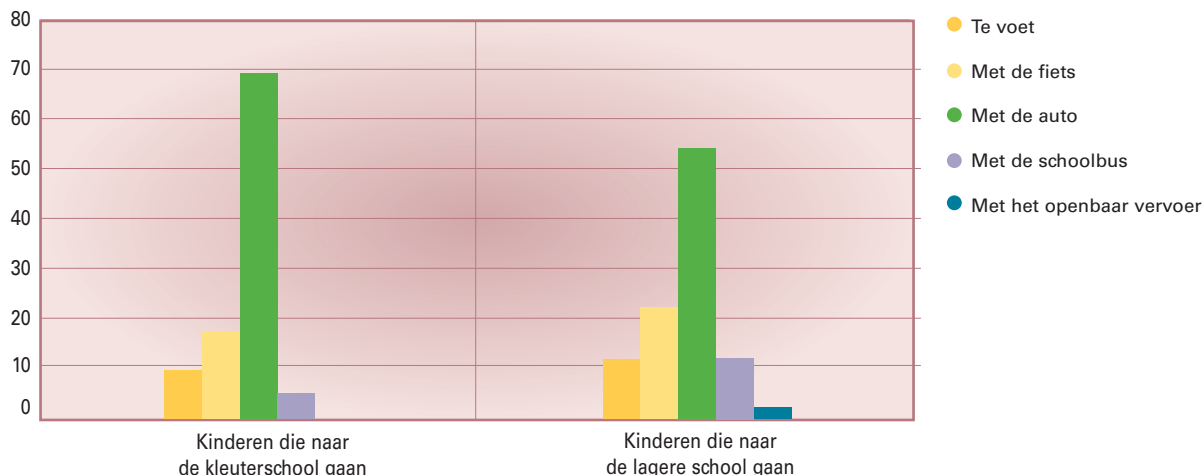
- 10 km of meer
- 5 tot 10 km
- 1 tot 5 km
- Hoogstens 1 km

4.18 Kinderen onder de 12 jaar: afstand tot de school (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Verplaatsing

4.19 Kinderen onder de 12 jaar: wijze van verplaatsing naar school (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Al op kleuterschoollleeftijd zitten een aantal kinderen niet in het "mainstream"-onderwijs; in het lager onderwijs loopt dit op tot ruim 6%

0,7% van de kinderen op kleuterschoollleeftijd zit in het buitengewoon kleuteronderwijs, voornamelijk in het type 2 - buitengewoon onderwijs voor kinderen met een matige of ernstige mentale handicap.

In het lager onderwijs bedraagt het percentage kinderen in het buitengewoon onderwijs 6,3. Het gaat hier voornamelijk om het type 1 - buitengewoon onderwijs voor kinderen met lichte mentale stoornissen, en type 8 - buitengewoon onderwijs voor kinderen met spraak-, taal- en/of ernstige leerstoornissen (zie tabel 4.20).

Uit grafiek 4.21 blijkt de stijging van het aantal kinderen in elk van de types van het buitengewoon lager onderwijs en dit niettegenstaande de stijgende middelen voor zorg in het gewone onderwijs. In het buitengewoon kleuteronderwijs is ook in bijna alle types een voortdurende stijging, met uitzondering van type 4, buitengewoon onderwijs voor kinderen met een fysieke handicap, en type 7, buitengewoon onderwijs voor kinderen met een auditieve stoornis.

De daling van het aantal kinderen in het buitengewoon kleuteronderwijs type 7 is begonnen in het schooljaar 2001-2002. De eerste cohorte kinderen die nagenoeg volledig werd getest met de Algo-gehoortest bereikte in dat schooljaar de leeftijd waarop kinderen tot de kleuterschool worden toegelaten:

1998 was het eerste jaar met universele afname van de gehoortest in Vlaanderen; vanaf het schooljaar 2001-2002 bereiken deze kinderen de leeftijd van 2 1/2 jaar. De meeste kinderen bij wie vroegtijdig een ernstige gehoorafwijking wordt vastgesteld, volgen na een aangepaste behandeling het gewone onderwijs.

	Kleuteronderwijs	Lager onderwijs
Schooljaar 2003-2004		
Lichte mentale stoornissen (type 1)	-	10 580
Matige of ernstige mentale handicap (type 2)	1 007	3 399
Karakterieële stoornissen (type 3)	184	1 544
Fysieke handicap (type 4)	239	821
Visuele stoornissen (type 6)	46	129
Auditieve stoornissen (type 7)	244	572
Spraak-, taal- en/of ernstige leerstoornissen (type 8)	-	9 907
Totaal aantal kinderen	1 720	26 952
Percentage	0,73	6,32
Schooljaar 2002-2003		
Totaal aantal kinderen	1 726	26 901
Percentage	0,73	6,24

4.20 Kinderen in het buitengewoon onderwijs: aantal en percentage van de schoolgaande kinderen

Bron: Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs, schooljaar 2003-2004

(1) Om dubbeltellingen te voorkomen worden de ziekenhuisscholen (type 5) niet opgenomen

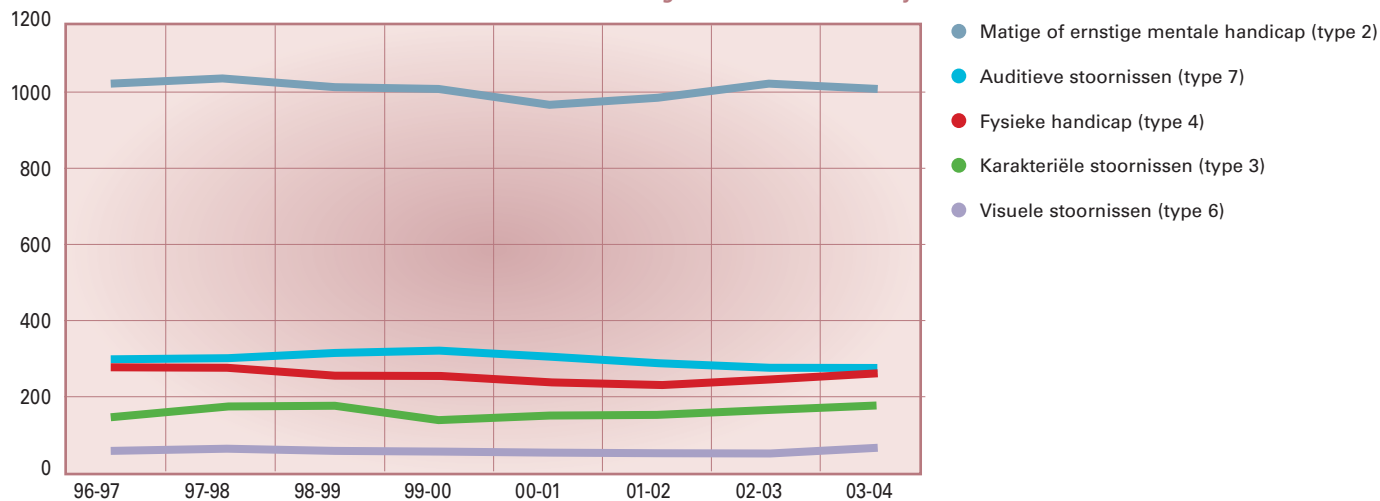

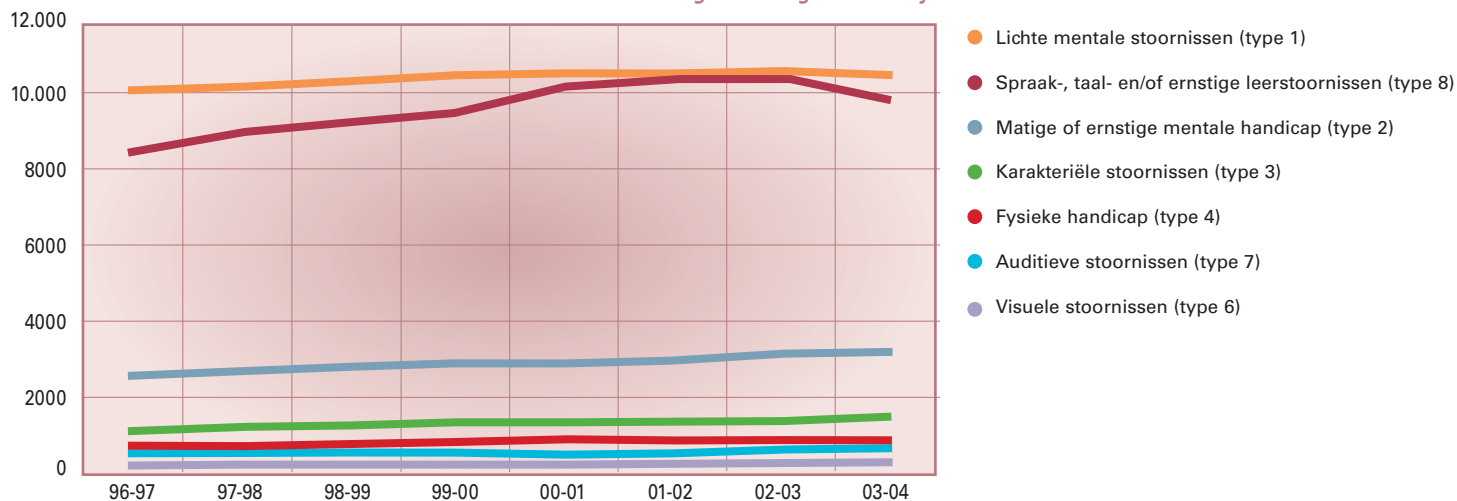
Evolutie van het aantal leerlingen per schooljaar en per type

4

Buitengewoon kleuteronderwijs

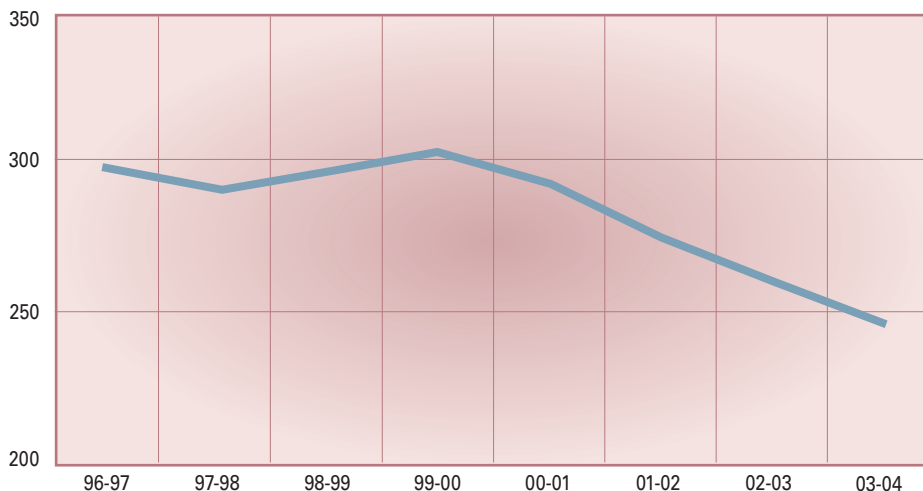

Buitengewoon lager onderwijs

4.21 Evolutie van het aantal leerlingen in het buitengewoon basisonderwijs per schooljaar en per type
Bron: Statistische Jaarboeken van het Vlaams Onderwijs

4.22 Evolutie van het aantal leerlingen in het buitengewoon kleuteronderwijs – auditieve stoornissen (type 7) per schooljaar

Bronnen: Statistische Jaarboeken van het Vlaams Onderwijs

4. Tv/video-kijken

In grafiek 4.23 is per leeftijdsjaar weergegeven hoeveel uren per dag kinderen naar de tv kijken. Met de leeftijd neemt het aantal uren dat kinderen tv-kijken toe.

De “American Academy of Pediatrics” heeft in 1999 richtlijnen uitgevaardigd over tv-kijken. Deze academie ontraadt “screen time” voor kinderen jonger dan 2 jaar. Voor oudere kinderen wordt hoogstens 1 tot 2 uur kijken naar kwaliteitsvolle tv- of video-programma’s aanbevolen. Uit de gegevens van de PSBH-studie blijkt dat vooral het tv-kijken op zeer jonge leeftijd problematisch is. Slechts 18% van de kinderen van 1 tot 2 jaar kijkt niet naar tv. Langer dan 2 uur tv-kijken is weinig frequent: van de

kinderen van 2 tot 5 jaar kijkt ongeveer 6% (kinderen van 2 jaar) tot ongeveer 10% (kinderen van 4 jaar) meer dan 2 uur per dag tv of video.

5. De jaarlijkse vakantie

Niet jaarlijks op vakantie is eerder uitzonderlijk

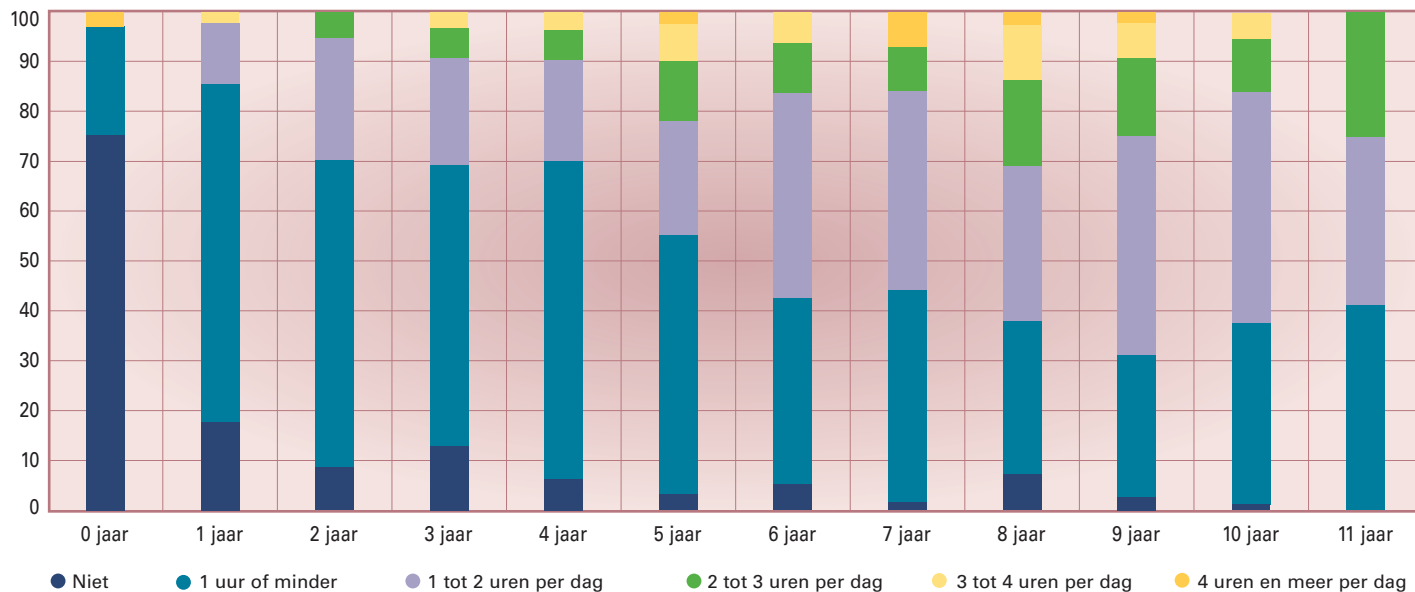
Ruim 91% van de kinderen ging in 2002 *minstens een week* met vakantie. Naar leeftijd van het kind valt het iets hogere percentage bij de kinderen onder de 3 jaar op (94,2%) (zie tabel 4.24).

6. Vrijtijdsbesteding van schoolgaande kinderen

Vooraf sport en jeugdbeweging scoren

Klassieke vrijetijdsactiviteiten, en hiermee wordt bedoeld sport, dans, schilderen-tekenen-knutselen, muziek-theater en jeugdbeweging, worden weinig beoefend door kinderen van 3 tot 7 jaar. Als kinderen een vrijetijdsactiviteit hebben, dan is het meestal sport; sport wordt beoefend door 25,5% van de kinderen jonger dan 7 jaar. Bij de kinderen van 7 tot 12 jaar doet bijna 65% aan sport en neemt 27,2% deel aan activiteiten van een jeugdbeweging. Muziek en theater halen ruim 18% beoefenaars; dans en schilderen-tekenen-knutselen tellen respectievelijk 13% en 12,4% beoefenaars (zie tabel 4.25).

4.23 Kinderen onder de 12 jaar: uren tv/video-kijken per dag volgens leeftijdsjaar (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Het gezin gaat met vakantie	94,2	88,7	92,4	91,6
Het gezin gaat niet met vakantie	5,8	11,3	7,6	8,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

4.24 Kinderen onder de 12 jaar die jaarlijks minstens een week met vakantie gaan (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

	Nee	Ja	Aantal uren per week			
			Hoogstens 1 uur	1 tot 2 uren	2 tot 3 uren	3 uren of meer
Kinderen van 3 tot 7 jaar						
Sport	74,5	25,5	14,3	7,5	2,5	1,2
Dans	93,1	6,9	5,7	1,3	0,0	0,0
Schilderen, tekenen, knutselen	94,3	5,7	1,3	2,5	0,0	1,9
Muziek, theater	99,4	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0
Jeugdbeweging	96,2	3,8	0,6	3,1	0,0	0,0
Kinderen van 7 tot 12 jaar						
Sport	35,2	64,8	15,8	16,4	11,7	20,8
Dans	87,0	13,0	7,2	4,8	1,0	0,0
Schilderen, tekenen, knutselen	87,6	12,4	1,7	6,9	3,1	0,7
Muziek, theater	81,7	18,3	5,5	0,3	6,6	5,9
Jeugdbeweging	72,8	27,2	0,3	3,7	18,0	5,1

4.25 Schoolgaande kinderen: vrijetijdsbesteding bij kinderen jonger dan 7 jaar en bij kinderen van 7 tot 12 jaar (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

7. Kinderen in begeleiding via de bijzondere hulpverlening

Bij probleem- of crisissituaties met jonge kinderen of bij behoefte aan dag- en nachtopvang wegens leef-, arbeids-, woon-, gezondheids- of financiële situatie kan een beroep worden gedaan op voorzieningen erkend en gesubsidieerd door Kind en Gezin. Een

beperkt aantal kinderen wordt begeleid via deze bijzondere hulpverlening. Daarnaast lopen er voor een aantal jonge kinderen begeleidingsmaatregelen via de comités voor bijzondere jeugdzorg en de jeugdrechtbanken.

7.1 Begeleiding via de bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin

Een aantal kinderen en hun gezin worden begeleid of opgevangen in centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning of door diensten voor gezinsondersteunende pleegzorg. Het gaat om kortstondige opvang op verzoek van de ouders wegens bijzondere leef-, arbeids-, woon-, gezondheids- of financiële situaties.

In de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning waren er op 1 februari 2005 (eerste werkdag van februari) 1306 kinderen in begeleiding. Via de diensten voor gezinsondersteunende pleegzorg werden er op 1 februari 2005 95 kinderen opgevangen in een pleeggezin. In totaal 1401 kinderen waren in begeleiding via de bijzondere hulpverlening gesubsidieerd door Kind en Gezin. Tegenover 2004 is het aantal begeleide kinderen nagenoeg ongewijzigd (zie tabel 4.26).

7.2 Begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand

Op 31 december 2003 waren er in totaal 11 088 kinderen onder de 15 jaar in begeleiding bij een *comité voor bijzondere jeugdzorg of met begeleidingsmaatregelen opgelegd door een jeugdrechtbank*. 1846 kinderen waren onder de 5 jaar, 3592 kinderen van 5 tot 10 jaar en 5650 kinderen van 10 tot 15 jaar. Het totale aantal kinderen onder de 15 jaar in begeleiding nam tegenover 2002 toe met 4,3%. Deze toename van het aantal begeleide kinderen onder de 3 jaar lag wel iets hoger (+6,3%). Bij de kinderen onder de 5 jaar gaat het vooral om een opname in een pleeggezin van een dienst voor pleeggezinnen. Ook opnames in een begeleidingstehuis, een buitendienst van de bijzondere jeugdbijstand, Kind en Gezin, een begeleiding door een thuisbegeleidingsdienst of preventieve sociale actie komen frequent voor (zie tabellen 4.27 en 4.28). Bij kinderen van 5 tot 10 jaar gaat het voornamelijk om een opname in een

begeleidingstehuis, via een dienst voor pleegzorg of in een buitendienst van de bijzondere jeugdbijstand, of om een begeleiding via een thuisbegeleidingsdienst of preventieve sociale actie. Bij kinderen van 10 tot 15 jaar zijn daarnaast ook nog de dagcentra en de onthaal- en oriëntatiecentra belangrijk.

Begeleiding via Kind en Gezin

	2004		2005			
	Totaal	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Kinderen van 12 jaar en ouder	Totaal
Centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning	1 311	513	361	414	18	1 306
Diensten voor gezinsondersteunende pleegzorg	84	18	31	42	4	95
Totaal	1 395	531	392	456	22	1 401

4.26 Aantal kinderen op de eerste werkdag van februari (2 februari 2004 en 1 februari 2005) in begeleiding in een voorziening voor bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin

Bron: Kind en Gezin

	2002	2003
Kinderen onder de 5 jaar	1 737	1 846
Kinderen van 5 tot 10 jaar	3 442	3 592
Kinderen van 10 tot 15 jaar	5 452	5 650
Totaal	10 631	11 088

4.27 Aantal kinderen in begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand (op 31.12)

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

	Kinderen onder de 5 jaar		Kinderen van 5 tot 10 jaar		Kinderen van 10 tot 15 jaar	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
4 Algemene ziekenhuizen	9	8	16	25	28	32
Autonome centra algemeen welzijnswerk	0	0	0	0	1	0
Begeleidingstehuizen	171	163	608	602	951	939
Schoolinternaten	8	12	66	66	166	178
Dagcentra	1	1	272	240	564	569
Diensten pleegzorg	562	609	814	869	930	925
Pleeggezin zonder kosten	19	33	36	29	35	44
Pleeggezin niet ondersteund door dienst	1	2	1	2	11	7
Onthaal- en oriëntatiecentra	42	37	180	204	641	621
Projecten bijzondere jeugdbijstand	3	3	5	7	29	41
Psychiatrische ziekenhuizen	6	3	22	16	52	34
Thuisbegeleidingsdiensten	255	281	393	407	455	454
Buitendiensten bijzondere jeugdbijstand	196	203	400	471	738	804
Kind en Gezin	278	284	177	180	57	82
Preventieve sociale actie	114	123	299	329	423	478
Projecten	0	4	0	0	4	17
Vlaams Fonds (VFSIPH)	19	21	119	123	314	360
Voorzieningen buiten Nederlandstalig grondgebied	9	7	13	12	36	38
Ontoewijsbaar	44	51	17	9	14	11
Onbekend	0	1	4	1	3	16
Totaal	1 737	1 846	3 442	3 592	5 452	5 650

4.28 Kinderen in begeleiding via bijzondere jeugdbijstand: begeleidingsvorm (op 31.12)

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

8. De Europese context

8.1 Kinderopvang

Het gebruik van kinderopvang verschilt sterk naar gelang het land (zie tabel 4.29). Bij de beoordeling van de cijfers moet ook rekening worden gehouden met de leeftijd waarop kinderen naar school gaan (zie tabel 4.30). De noordse landen en Ierland kennen een hoog tot zeer hoog gebruik van formele kinderopvang, maar

daartegenover staat dat het schoolstelsel pas start op 4, 5 of 6 jaar. En in Zweden start kinderopvang pas op 1 jaar. Frankrijk, Nederland en Portugal nemen een middenpositie in. In de mediterrane landen, in Duitsland en in Oostenrijk ligt het gebruik van kinderdagopvang laag. In tabel 4.29 is ook het gebruik van buitenschoolse opvang opgenomen.

Gebruik kinderopvang

	Gebruik formele kinderdagopvang	Gebruik buitenschoolse opvang
Vlaamse Gemeenschap	onder de 3 jaar: 36,5% (regelmatig gebruik)	3 tot 12 jaar: 23,1% (regelmatig gebruik)
Franse Gemeenschap	onder de 3 jaar: 26,1%	2,5 tot 6 jaar: 32,0% 6 tot 12 jaar: 15,0%
<i>Aangrenzende landen</i>		
Duitsland	onder de 3 jaar: 7,0% van 3 tot 6 jaar: 89,0%	6 tot 11 jaar: 13,0%
Frankrijk	onder de 3 jaar: 30,9%	3 tot 12 jaar: 13,0%
Luxemburg	onder de 3 jaar: 14,0% van 3 tot 4 jaar: 14,0%	NB
Nederland	onder de 3 jaar: 34,5% van 3 tot 4 jaar: 25,0% voltijds; 7,5% deeltijds	5 tot 12 jaar: 7%

Vervolg op de volgende bladzijde

4

	Gebruik formele kinderdagopvang	Gebruik buitenschoolse opvang
<i>Noordse landen</i>		
Finland	onder de 3 jaar: 34,5% van 3 tot 7 jaar: 59,0%	7 tot 9 jaar: 10%
Denemarken	onder de 3 jaar: 55,0% van 3 tot 6 jaar: 91,0%	7 tot 12 jaar: 81%
Zweden	onder de 3 jaar: 40,7% onder de 7 jaar: 86,0%	6-jarigen: 73%
<i>Mediterrane landen</i>		
Griekenland	onder de 3 jaar: 7%	NB
Italië	onder de 3 jaar: 6,3%	NB
Portugal	onder de 3 jaar: 18,4%	NB
Spanje	NB	6 tot 12 jaar: 35%
<i>Oostenrijk</i>		
Oostenrijk	onder de 3 jaar: 8,8%	7 tot 12 jaar: 9,6%
<i>Verenigd Koninkrijk</i>		
Verenigd Koninkrijk	NB	NB
<i>Ierland</i>		
Ierland	onder de 3 jaar: 41,0%	6 tot 12 jaar: 8%

4.29 Gebruik van formele kinderdagopvang en buitenschoolse opvang in de landen van de EU-15 omstreeks 2004 (raming)

Bron: <http://www.childcareinachangingworld.nl>

NB: niet beschikbaar

8.2. Schoolgaan

De leeftijd waarop het schoolsysteem start is zeer uiteenlopend in de EU-15-landen. In Frankrijk kunnen kinderen vanaf 2 jaar naar school, in België vanaf 2,5 jaar. Ook Zweden, Italië, Spanje en Portugal kennen een vrij lage leeftijd waarop het schoolsysteem start (zie tabel 4.30). De verschillen met betrekking tot de leerplicht zijn minder groot; meestal is dat 6 jaar.

In tabel 4.30 zijn ook de openingsuren van de scholen opgegeven. België situeert zich qua openingsuren in de middengroep. Veel kortere schooldagen noteren we in Duitsland en Griekenland, en ook in Nederland, waar ook nog een lange middagpauze geldt. Denemarken en Zweden kennen ruime openingsuren.

Van de mogelijkheid om op zeer jonge leeftijd naar school te gaan wordt in het

Vlaams Gewest ook veel gebruikgemaakt. Binnen de EU-15-landen is het Vlaams Gewest koploper wat betreft het schoolgaan vóór de leeftijd van 4 jaar. In Frankrijk, Spanje en Italië ligt dit ook hoog. In Nederland, Finland, Griekenland en Ierland ligt dit laag. In tabel 4.31 zijn in de berekeningen ook de kinderen jonger dan 3 jaar die naar school gaan opgenomen, zodat in een aantal landen het percentage hoger ligt dan 100.

4

	Startleeftijd	Leeftijd leerplicht	Openingsuren school
Vlaamse Gemeenschap	2,5 jaar	6 jaar	8.30 uur-15.30 uur
Franse Gemeenschap	2,5 jaar	6 jaar	8.30 uur-15.30 uur
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	3 jaar	6 jaar	7.30 uur-13 uur/14 uur
Frankrijk	2 jaar	6 jaar	8.30 uur-16.30 uur
Luxemburg	4 jaar	4 jaar	8 uur-16 uur
Nederland	4 jaar	5 jaar	8.30 uur-12 uur/13.15 uur-15.15 uur
<i>Noordse landen</i>			
Finland	6 jaar	7 jaar	NB
Denemarken	5/6 jaar	7 jaar	7 uur-17 uur/18 uur
Zweden	3 jaar	7 jaar	6.30 uur-18.30 uur
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	4 jaar	6 jaar	8.15 uur-13.30 uur
Italië	3 jaar	6 jaar	8.30 uur-16.30 uur
Portugal	3 jaar	6 jaar	9 uur-16 uur
Spanje	3 jaar	6 jaar	9 uur-12 uur/15uur-17uur
Oostenrijk	5 jaar	6 jaar	ten vroegste 7 uur en uiterlijk 18 uur
Verenigd Koninkrijk	4 jaar	5 jaar (Engeland en Wales)	9 uur-16 uur
Ierland	4 jaar	6 jaar	8.30 uur/9.30 uur-2.30 uur/3.30 uur

4.30 Leeftijd waarop het schoolsysteem start, leeftijd leerplicht en openingsuren van de scholen in de EU-15-landen, omstreeks 2004

Bron: <http://www.childcareinachangingworld.nl>

Schoolgaan (1)

België	119,6
<i>Aangrenzende landen</i>	
Duitsland	80,3
Frankrijk	119,7
Luxemburg	76,8
Nederland	48,8
<i>Noordse landen</i>	
Finland	39,6
Denemarken	86,9
Zweden	75,5
<i>Mediterrane landen</i>	
Griekenland	28,5
Italië	103,0
Portugal	66,4
Spanje	112,5
Oostenrijk	63,8
Verenigd Koninkrijk	81,2
Ierland	26,3

4.31 Kinderen onder de 4 jaar die naar school gaan in de EU-15-landen: percentage van de groep kinderen van 3 tot 4 jaar (2002)

Bron: OESO, *Education at a Glance*, 2004

(1) In sommige landen ligt het percentage hoger dan 100. Dat komt omdat ook kinderen jonger dan 3 jaar die naar school gaan, in de teller zijn opgenomen

Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

5

Perinatale mortaliteit en kindersterfte worden algemeen beschouwd als goede indicatoren voor de kwaliteit van het gezondheidssysteem in een land. Ook de levensverwachting is een veelgebruikte indicator. We zoomen in op de sterfte van kinderen tot 15 jaar – het aantal sterfgevallen en de doodsoorzaken – en op de levensverwachting bij de geboorte en op de leeftijd van 1 jaar.

Behalve op deze basisindicatoren gaan we in dit hoofdstuk ook in op de zwangerschapsbegeleiding en stellen we een aantal bevallingsgegevens voor. Inzake morbiditeit bij jonge kinderen beschrijven we eerst de aangeboren afwijkingen en het gehoorverlies dat al in de neonatale periode wordt opgespoord. Verder gaat onze aandacht naar een aantal ziekten en aandoeningen die relevant zijn voor het jonge kind en naar door ouders gerapporteerde specifieke moeilijkheden die kinderen hebben. Een belangrijk aandachtspunt vormen de gegevens over ongevallen en over kindermishandeling.

En we sluiten af met een aantal "benchmarks" uit de landen van de EU-15.

1. Gegevens over zwangerschap en bevalling

1.1 Zwangerschapsbegeleiding

Gynaecologen staan in voor de zwangerschapsbegeleiding van nagenoeg alle zwangere vrouwen

De zwangerschapsbegeleiding wordt in Vlaanderen in hoge mate toevertrouwd aan een gynaecoloog: ruim 95% van de zwangere vrouwen laat haar zwangerschap volgen door een privé-gynaecoloog en nog eens bijna 3% zowel door een gynaecoloog als door een huisarts. Van 2003 naar 2004 was dit nagenoeg ongewijzigd.

Het aantal niet medisch begeleide zwangerschappen ligt zeer laag (0,2%) (zie tabel 5.1).

1.2 Gegevens over de bevalling*

In Vlaanderen waren er in 2003 op 100 verlossingen 47,2 eerste geboorten; 34,3 geboorten betroffen een tweede kind; 12,4 geboorten betroffen een derde kind en bij 6,2 geboorten ging het om een vierde of volgende kind. Het relatieve aantal derde en volgende kinderen steeg van 18,3 in 2002 naar 18,5 in 2003.

Het percentage jonge moeders, d.w.z. moeders onder de 20 jaar, bedraagt 2,3% (2003). Zeven op de tien bevallen vrouwen zijn 25 tot 35 jaar. Twee op de tien zijn ouder dan 35 jaar, en 1,6% is zelfs ouder dan 40 jaar. De gemiddelde leeftijd van de moeder is 27,7 jaar bij de eerstbarenden en 30,9 jaar bij de multiparae. De gemiddelde leeftijd is enkel bij de multiparae nog licht

Zwangerschapsbegeleiding

	2003	2004
Privé-gynaecoloog	95,2	95,3
Gemengd (1)	3,0	2,8
Huisarts	0,9	0,8
Prenataal consultatiebureau Kind en Gezin	0,2	0,2
Vroedvrouw	0,7	0,7
Geen begeleiding	0,2	0,2
Totaal	100,0	100,0

5.1 Begeleiding van de zwangerschap: type zwangerschapsbegeleiding – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

(1) Gemengd: begeleiding van de zwangerschap door privé-gynaecoloog en huisarts

toegenomen tegenover 2002 (zie ook hoofdstuk 1, punt 6.3).

Een niet te onderschatten aantal zwangerschappen, nl. 4,1%, is ontstaan na een *subfertiliteitsbehandeling*: 1,4% van de vrouwen werd hormonaal behandeld; bij 1,4% werd in-vitrofertilisatie (IVF) toegepast; bij 0,5% kwam de zwangerschap tot stand na kunstmatige inseminatie en bij 0,7% na intracytoplasmatische sperma-injectie (ICSI) (2003). Het aantal bevallingen na een subfertiliteitsbehandeling nam licht toe tegenover 2002, met 0,2%. Sinds 1995 is er wel een toename van 3,2% (in 1995) tot 4,1%. 36,3% van de meerlingzwangerschappen kwam tot stand na een medisch begeleide bevruchting. Bij de eenlingen is dit slechts 3,5%.

3,8% van de kinderen behoorde tot de categorie *meerlingen*. De frequentie van het aantal kinderen van een tweeling bedroeg 3,7%, die van een drieling 0,1%. Er werden 1131 tweelingen en 12 drielingen geregistreerd. Het aantal tweelingen in 2003 is het op één na hoogste in de voorbije tien jaar. Het aantal drielingen daalde: in 2003 werden 12 drielingen geregistreerd; in 2002 waren er 24. Er werd geen enkele vierling geboren in 2003. Vanaf 1 juli 2003 koppelt een federale wet de terugbetaling van IVF/ICSI aan het aantal embryo's dat mag worden teruggeplaatst (1 als de vrouw jonger is dan 36 jaar en 2 als de vrouw ouder is dan 36 jaar). De subfertiliteitsbehandelingen die de vrouwen die bevielen in 2003 ondergingen, dateren evenwel nog van

voor de inwerkingtreding van deze wet. Pas vanaf 2004 wordt een weerslag verwacht van deze nieuwe wet.

In 2003 beviel 7,4% van de zwangere vrouwen voortijdig, na een zwangerschap van minder dan 37 weken. Dit cijfer is licht gestegen tegenover 2002. Toen bedroeg het 7,3%. Het relatieve aantal *kinderen met een laag geboortegewicht* (minder dan 2500 gram) bedroeg 7,3%. Extreem laag geboortegewicht (minder dan 1500 gram) komt voor bij 1,2% van de kinderen. Het aantal kinderen met een laag geboortegewicht nam licht toe, met 0,1%. Zes op de tien kinderen behorende tot de categorie *meerlingen* wegen bij de geboorte minder dan 2500 gram. Bij eenlingen is dit slechts 5,3%.

Bij drie op de tien vrouwen (30,0%) wordt de geboorte *ingeleid*, meestal om opportunitaire redenen, die zowel bij de obstetricus als bij de zwangere vrouw kunnen liggen. Zo'n 70% van de kinderen wordt zonder *verloskundige ingrepen* geboren. 18,9% van de kinderen wordt met de keizersnede ter wereld gebracht. Tegenover 2002 nam de frequentie van keizersnede licht toe. En de stijging is aanhoudend: sinds 1995 steeg de frequentie van 13,6% (1995) naar 18,9% van alle verlossingen. Bij 9,7% wordt vacuüm-extractie** toegepast of wordt de verlostang gebruikt. De toepassing van vacuüm-extractie of de verlostang daalt licht, maar constant. Sinds 1995 daalde de toepassing van 14,0% (1995) naar 9,7%. Epidurale pijnverdooving wordt toegepast bij 64,4% van de verlossingen. Ook de frequentie van epidurale

pijnverdooving neemt aanhoudend licht toe: sinds 1995 steeg de frequentie van 48,2% (1995) naar 64,4%.

Na de geboorte werd 13,9% van de kinderen overgebracht naar een n-dienst (neonatale dienst) en 4,4% naar een NIC-dienst (neonatale intensievezorgdienst). Het aantal transfers naar een n-dienst steeg met 0,4%; het aantal transfers naar een NIC-dienst bleef ongewijzigd tegenover 2002.

* Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

** *Vacuüm-extractie: het doen geboren worden van een kind met behulp van een instrument dat zich op het hoofd van het kind vastzuigt*

2. Levensverwachting

Stijgende levensverwachting; achterstand van de mannen verkleint

De levensverwachting *bij geboorte en op de leeftijd van 1 jaar bedraagt* respectievelijk 76,5 en 75,9 jaar voor de mannen en 81,6 en 81,2 jaar voor de vrouwen (2003). Sinds 1995 is de levensverwachting bij de geboorte met 1,9 jaar toegenomen bij de mannen en met 1,1 jaar bij de vrouwen. Op de leeftijd van 1 jaar bedraagt de toename respectievelijk 1,8 jaar en 1 jaar. De achterstand van de mannen verkleint dus (zie tabel 5.2).

Levensverwachting

5

	Bij de geboorte	Op 1 jaar
Mannen		
1995	74,6	74,1
2000	75,7	75,0
2001	76,1	75,4
2002	76,3	75,6
2003	76,5	75,9
Vrouwen		
1995	80,8	80,2
2000	81,5	80,8
2001	81,8	81,1
2002	81,8	81,1
2003	81,6	81,2

5.2 Levensverwachting in het Vlaams Gewest, bij de geboorte en op 1 jaar
Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfgevallen naar leeftijdsgroep en geslacht

	2002		2003	
		Mannen	Vrouwen	Totaal
Aantal				
Onder 1 jaar	259	149	112	261
1 tot 5 jaar	72	27	31	58
5 tot 10 jaar	45	20	17	37
10 tot 15 jaar	40	24	19	43
Totaal	416	220	179	399
Per duizend				
Onder 1 jaar	4,30	4,81	3,81	4,32
1 tot 5 jaar	0,28	0,17	0,20	0,19
5 tot 10 jaar	0,13	0,12	0,10	0,11
10 tot 15 jaar	0,11	0,13	0,11	0,12

5.3 Aantal sterfgevallen en aantal sterfgevallen per duizend bij kinderen van 0 tot 15 jaar naar leeftijdscategorie en geslacht – Vlaams Gewest
Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

3. Sterfte

3.1 Aantal sterfgevallen bij kinderen van 0 tot 15 jaar in het Vlaams Gewest

In de hele groep kinderen van 0 tot 15 jaar

Sterfgevallen bij kinderen doen zich vooral vóór de leeftijd van 1 jaar voor. Na het eerste jaar daalt het aantal sterfgevallen tot 0,2 per 1000 kinderen of minder. En er zijn meer sterfgevallen bij mannen dan bij vrouwen. Het geslachtsverschil betreft vooral de sterfgevallen van 0 tot 1 jaar, met merklijk meer sterfgevallen van jongens dan van meisjes. Het aantal sterfgevallen lag in 2003 4,1% lager dan in 2002 (zie tabel 5.3).

Bij kinderen onder de 12 maanden

Hierna gaan we meer in detail in op de sterfte bij kinderen onder de 12 maanden. Gegevens omtrent de sterfte in de

jongste leeftijdsgroep worden over het algemeen voorgesteld door middel van een aantal maatstaven, die men sterftematen noemt (zie ook tabel 5.4).

Een eerste sterftemaat is de *doodgeboorte*. Dit is het aantal kinderen dat als "doodgeboren" wordt aangegeven na een zwangerschap van minstens 180 dagen. In 2003 waren er 274 doodgeborenen. Het *doodgeboortecijfer* bedroeg 4,5 per duizend geboorten. Dit cijfer lag 0,3 per duizend hoger dan in 2002.

De *vroeg-neonatale sterfte* is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en de leeftijd van zeven dagen (7 x 24 uur). In 2003 overleden 122 kinderen in deze periode; de vroeg-neonatale sterfte bedroeg 2,0 per duizend levendgeborenen: een stijging met 0,2% tegenover 2002.

Het *perinatale-sterftecijfer* bedroeg 6,6 per duizend geborenen. De perinatale sterfte is de sterfte van kinderen tijdens

de eerste zeven dagen van hun leven, samen met het aantal doodgeborenen. In 2003 was er een stijging van de perinatale sterfte met 0,6 per duizend, waarbij zowel de doodgeboorte als de vroeg-neonatale sterfte stegen.

Een andere veelgebruikte sterftemaat is de *neonatale sterfte*. Dit is de sterfte tussen de geboorte en de 28ste dag na de geboorte. In 2003 overleden 168 kinderen tijdens de eerste vier weken (28 dagen) van hun leven. Het neonatale-sterftecijfer bedroeg 2,8 per duizend levendgeborenen en steeg tegenover 2002 met 0,3 per duizend.

Het *laat-neonatale-sterftecijfer* bedroeg 0,8 per 1000 levendgeborenen, een stijging met 0,1 per duizend tegenover 2002. De laat-neonatale sterfte is de sterfte na de eerste zeven dagen (7 x 24 uur) tot en met de leeftijd van 28 dagen. Tot slot is er nog de *zuigelingensterfte*. Dit is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en het bereiken van de leeftijd van één jaar. In 2003 overleden

Sterftecijfers

	2002	2003
Doodgeboortecijfer per 1000 levend- en doodgeborenen	4,2	4,5
Vroeg-neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	1,8	2,0
Perinatale-sterftecijfer per 1000 levend- en doodgeborenen	6,0	6,6
Laat-neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	0,7	0,8
Neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	2,5	2,8
Postneonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	1,8	1,5
Zuigelingensterfte per 1000 levendgeborenen	4,3	4,3

5.4 Foeto-infantiel sterftecijfer in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfte volgens geboortegewicht

	Dood-geboorten	Vroeg-neonatale sterfte	Laat-neonatale sterfte	Post-neonatale sterfte	Levend op 1 jaar	Totaal
< 500 g	0	7	0	1	1	9
500 tot 1000 g	74	49	16	8	135	282
1000 tot 1500 g	50	8	2	7	311	378
1500 tot 2000 g	35	17	1	7	786	846
2000 tot 2500 g	34	9	5	11	2 277	2 835
2500 g en meer	70	32	22	59	55 991	56 174
onbekend	11	0	0	0	182	193
Totaal	274	122	46	93	57 683	60 717

5

5.5 Zwangerschapsuitkomst: aantal sterfgevallen en levendgeborenen naar gelang het geboortegewicht in het Vlaams Gewest – 2003

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Meervoudige zwangerschappen

	Dood-geboorten	Vroeg-neonatale sterfte	Laat-neonatale sterfte	Post-neonatale sterfte	Levend op 1 jaar	Totaal
Eenlingen	239	92	36	82	57 989	58 438
Tweelingen	34	30	9	11	2 153	2 237*
Drielingen	1	0	1	0	40	42
Vierlingen	0	0	0	0	0	0
Totaal	274	122	46	93	60 182	60 717

5.6 Zwangerschapsuitkomst: aantal sterfgevallen en levendgeborenen bij enkelvoudige en meervoudige zwangerschappen in het Vlaams Gewest – 2003

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

* Het totale aantal kinderen uit tweelingen is onpaar, omdat 3 kinderen geboren in 2002, in 2003 overleden zijn.

261 kinderen tijdens hun eerste levensjaar. De zuigelingensterfte bedroeg 4,3 per 1000 levendgeborenen en bleef ongewijzigd. Het gaat wel om twee verschillende evoluties: een toename van de sterfte voor de 28ste dag na de geboorte en een daling van de sterfte na deze periode of de postneonatale sterfte (zie tabel 5.4).

Van de kinderen met een *geboortegewicht* tot 1000 g bereikt slechts 46,7% de leeftijd van 1 jaar. 25,4% wordt dood geboren en 27,8% overlijdt vóór het bereiken van de leeftijd van 1 jaar (2003) (zie tabel 5.5). Uit tabel 5.6 blijkt dat de sterfte bij *meerlingen* verhoudingsgewijs merkkelijk hoger ligt. Kinderen van een

tweeling hebben 4,88 maal meer kans om te overlijden vóór de leeftijd van 1 jaar dan eenlingen.

3.2. Doodsoorzaken bij overlijden van kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bij kinderen onder de 12 maanden

Verwikkelingen tijdens zwangerschap en perinatale periode en congenitale afwijkingen: de belangrijkste doodsoorzaken bij doodgeboorte en zuigelingensterfte

De belangrijkste doodsoorzaken bij doodgeboorte en zuigelingensterfte zijn verwikkelingen tijdens de zwangerschap

en de perinatale periode en congenitale afwijkingen. In 2003 overleden 214 kinderen als gevolg van verwikkelingen tijdens de zwangerschap en de perinatale periode en 116 als gevolg van congenitale afwijkingen. 30 kinderen zijn overleden aan wiegendood, vier meer dan in 2002. Het aantal gevallen van wiegendood blijft laag (zie tabel 5.7 en grafiek 5.8).

Doodsoorzaken onder de 12 maanden

	2002			2003		
	Doodgeboorte	Zuigelingensterfte	Totaal	Doodgeboorte	Zuigelingensterfte	Totaal
Congenitale afwijkingen	30	81	111	34	82	116
Verwikkelingen tijdens zwangerschap en perinatale periode	135	55	190	138	76	214
Prematuriteit en dysmaturiteit	7	13	20	5	9	14
RDS (Respiratory Distress Syndrome)	5	26	31	6	32	38
SIDS (wiegendood)	0	26	26	0	30	30
Overige	3	55	58	0	25	25
Slecht gedefinieerd	73	3	76	91	7	98
Totaal	253	259	512	274	261	535

5.7 Oorzaken van overlijden bij kinderen onder de 12 maanden in het Vlaams Gewest (doodgeboorte en zuigelingensterfte)

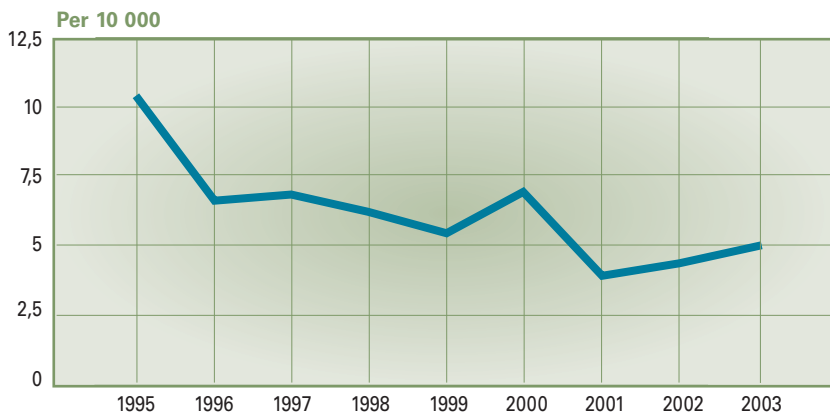
Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Bij kinderen van 1 tot 15 jaar

Twee belangrijkste doodsoorzaken bij kinderen van 1 tot 15 jaar: ongevallen; kanker en bloedaandoeningen. Sterke daling sterftes als gevolg van een ongeval

De belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen van 1 tot 15 jaar zijn ongevallen. Bijna 24% van de sterfgevallen in 2003 is het gevolg van een ongeval. Opmerkelijk is de daling van het aantal sterftes als gevolg van een ongeval. Op de tweede plaats komen kanker en bloedaandoeningen (14,1%). Voor de leeftijdsgroep 1 tot 5 jaar vormen infecties en spier- en zenuwaandoeningen de op één na belangrijkste doodsoorzaken (beide 16,1%). In de leeftijdsgroep 5 tot 10 jaar zijn ongevallen, met bijna 30%, en kanker en bloedaandoeningen, met ruim 20%, het meest frequent. Bij de kinderen van 10 tot 15 jaar komen ongevallen ook het meest voor, met 26,0% van de sterfgevallen in 2003. Ook kanker en bloedaandoeningen zijn vrij belangrijk (17,4%) (zie tabel 5.9).

5.8 Sterfgevallen als gevolg van wiegendood in het Vlaams Gewest: aantal sterfgevallen en aantal sterfgevallen per 10 000 levendgeborenen

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

	2001	2002	2003	
	Aantal	Aantal	Aantal	%
Kinderen van 1 tot 5 jaar				
Infecties	7	7	10	16,1
Kanker en bloedaandoeningen	10	14	5	8,1
Stofwisseling	4	2	6	9,7
Spier- en zenuwaandoeningen	8	6	10	16,1
Hart, bloed en luchtwegen	0	5	5	8,1
Maag en darmen	0	2	2	3,2
Aangeboren aandoeningen	9	10	4	6,5
SIS	2	0	3	4,8
Ongeval	28	17	12	19,4
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	0	0	0,0
Geweldpleging	5	4	4	6,5
Andere of onbekend	0	5	1	1,6
Totaal sterfgevallen kinderen van 1 tot 5 jaar	73	72	62	100,0
Kinderen van 5 tot 10 jaar				
Infecties	4	2	2	5,9
Kanker en bloedaandoeningen	9	9	7	20,6
Stofwisseling	2	3	2	5,9
Spier- en zenuwaandoeningen	5	5	3	8,8
Hart, bloed en luchtwegen	3	6	3	8,8
Maag en darmen	0	0	0	0,0
Aangeboren aandoeningen	1	4	5	14,7
Ongeval	21	14	10	29,4
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	0	0	0,0
Geweldpleging	1	2	2	5,9
Andere of onbekend	1	0	0	0,0
Totaal sterfgevallen kinderen van 5 tot 10 jaar	47	45	34	100,0

Vervolg op de volgende bladzijde

	2001	2002	2003	
	Aantal	Aantal	Aantal	%
Kinderen van 10 tot 15 jaar				
Infecties	1	1	2	4,3
Kanker en bloedaandoeningen	13	10	8	17,4
Stofwisseling	2	4	5	10,9
Spier- en zenuwaandoeningen	2	3	5	10,9
Hart, bloed en luchtwegen	1	1	2	4,3
Maag en darmen	1	0	0	0,0
Aangeboren aandoeningen	2	1	1	2,2
Ongeval	23	17	12	26,0
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	7	1	7	15,2
Geweldpleging	2	1	1	2,2
Andere of onbekend	0	1	3	6,5
Totaal sterfgevallen kinderen van 10 tot 15 jaar	54	40	46	100,0
Kinderen van 1 tot 15 jaar				
Infecties	12	10	14	9,9
Kanker en bloedaandoeningen	32	33	20	14,1
Stofwisseling	8	9	13	9,2
Spier- en zenuwaandoeningen	15	14	18	12,7
Hart, bloed en luchtwegen	4	12	10	7,0
Maag en darmen	1	2	2	1,4
Aangeboren aandoeningen	12	15	10	7,0
SIS	2	0	3	2,1
Ongeval	72	48	34	23,9
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	7	1	7	4,9
Geweldpleging	8	7	7	4,9
Andere of onbekend	1	6	4	2,8
Totaal sterfgevallen kinderen van 1 tot 15 jaar	174	157	142	100,0

5.9 Oorzaken van overlijden bij kinderen van 1 tot 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfgevallen als gevolg van een ongeval bij kinderen van 1 tot 15 jaar

In tabel 5.10 bekijken we de sterfgevallen als gevolg van een ongeval in 2003 meer in detail. Bij de kinderen van 1 tot 5 jaar waren er 12 sterfgevallen als gevolg van een ongeval, waarvan 3 door verdrinking of onderdompeling en 3 door vuur. Bij de kinderen van 5 tot 10 jaar waren er

10 sterfgevallen door een ongeval, waarvan 7 verkeersongevallen. Ook bij de kinderen van 10 tot 15 jaar zijn verkeersongevallen, met 8 op de 12 sterfgevallen, het frequentst.

Dodelijke ongevallen

	Kinderen van 1 tot 5 jaar	Kinderen van 5 tot 10 jaar	Kinderen van 10 tot 15 jaar
Voetganger	1	1	2
Wielrenner of motorrijder	0	1	1
Inzittende in een voertuig	0	1	2
Andere of niet gespecificeerd	0	4	3
<i>Totaal verkeersongevallen</i>	<i>1</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Val	2	0	1
Beklemming, beknelling	1	0	1
Verdrinking of onderdompeling	3	0	1
Onopzettelijke vergiftiging	0	0	1
Verhanging, wurging, verstikking	1	1	0
Vuur	3	1	0
Andere	1	1	0
<i>Totaal overige ongevallen</i>	<i>11</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Totaal	12	10	12

5.10 Oorzaken van dodelijke ongevallen bij kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest in 2003
Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

4. Morbiditeit

Naast de sterftcijfers zijn de prevalentiecijfers omtrent ziekten een belangrijke indicatie voor de gezondheidstoestand van de populatie. In dit punt stellen we cijfers voor over enkele voor kinderen relevante ziekten en afwijkingen en gaan we ook in op de door ouders gerapporteerde specifieke moeilijkheden die kinderen hebben met hun gevoelens, concentratie, gedrag of problemen om met andere mensen op te schieten.

4.1 Aangeboren afwijkingen

Gegevens over aangeboren afwijkingen bij alle kinderen in Vlaanderen zijn alleen beschikbaar vanuit de obstetrische registratie (SPE). In 2003 werd bij 1,6% van de geboorten al in de perinatale periode een congenitale afwijking vastgesteld. Dit percentage ligt 0,2% hoger dan in 2002. Tabel 5.11 geeft een gedetailleerd beeld van de prevalentie van aangeboren afwijkingen.

Bij een aantal kinderen wordt de afwijking pas later vastgesteld. De Eurocatregistratie registreert aangeboren afwijkingen tot de leeftijd van 1 jaar. Voor Vlaanderen neemt de hele provincie Antwerpen deel aan de Eurocatregistratie. De voorlopige cijfers voor 2003 moeten voorzichtig worden gehanteerd. In het verleden is gebleken dat de definitieve

cijfers voor een aantal afwijkingen nogal afwijken van de voorlopige cijfers. Daarom ook vergelijken we 2002 met 2001. Van 2001 naar 2002 wordt een daling vastgesteld van de aangeboren afwijkingen aan de ledematen, gespleten

lip en gespleten verhemelte en chromosomale afwijkingen en een stijging van de aangeboren afwijkingen aan het zenuwstelsel en de metabole ziekten (zie tabel 5.12).

Aangeboren afwijkingen (1)

	Aantal	Per 100 geboorten
Specifieke afwijkingen		
Spina bifida	10	0,02
Anencefalie	3	<0,01
Hydrocefalie	25	0,04
Gespleten lip/verhemelte	79	0,13
Anale imperforatie	15	0,02
Reductie ledematen	25	0,04
Hernia diaphragmatica	15	0,02
Omfalokèle/gastroschisis	11	0,02
Overige afwijkingen		
Zenuwstelsel en sensorium	27	0,04
Gastro-intestinale tractus	65	0,10
Urogenitale tractus	149	0,25
Hart en longen	212	0,35
Spieren en skelet	131	0,22
Craniofaciaal complex	29	0,05
Multiple congenitale afwijkingen	47	0,08
Chromosomale afwijkingen	72	0,12
Andere	302	0,50

5.11 Geregistreeerde aangeboren afwijkingen (perinatale periode) in Vlaanderen – 2003

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

(1) Aangeboren afwijkingen vastgesteld bij de geboorten in kraamklinieken (≥ 500 g)

Aangetast stelsel	Per 10 000 geboorten		
	2001	2002	2003*
Hart-en-bloedvatstelsel	45,6	46,5	43,6
Ledematen	57,2	40,2	40,8
Zenuwstelsel	18,5	24,1	26,0
<i>waarvan neurale buis</i>	9,2	7,5	6,1
<i>hydrocefalie</i>	4,0	5,7	7,2
Spijverteringsstelsel, uitgez. pylorusstenose	15,6	15,5	11,0
Pylorusstenose	28,3	28,2	19,3
Intern urogenitaal stelsel	34,1	34,5	25,9
Extern urogenitaal stelsel	7,5	6,9	15,4
Gespleten lip	14,4	8,6	11,6
Gespleten verhemelte	6,4	4,0	6,1
Omfalokèle	2,9	2,9	2,2
Gastroschisis	0,0	1,7	1,7
Metabole ziekten	8,1	15,5	7,2
Chromosomale afwijkingen	27,7	25,9	34,2
<i>waarvan syndroom van Down</i>	14,4	11,5	16,0

5.12 Geregistreerde aangeboren afwijkingen tot 1 jaar in de provincie Antwerpen per 10 000 geboorten

Bron: Eurocat, Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen

(1) Eurocat registreert elke aangeboren afwijking bij pasgeborenen, hetzij levend-, hetzij doodgeboren, bij kinderen tot 1 jaar, bij foetussen geboren na 20 weken zwangerschap en bij geïnduceerde abortus wegens een afwijking

* Voorlopige cijfers (afgesloten in oktober 2004). In de loop van 2004 en 2005 komen er nog meldingen binnen, mede omdat er soms nogal wat tijd over gaat voordat een diagnose vaststaat

4.2 Gehoorverlies

Gehoortverlies kan al op zeer jonge leeftijd worden vastgesteld. In Vlaanderen worden nagenoeg alle aterm geboren kinderen door Kind en Gezin getest in de eerste levensmaanden. Bij 132 geteste kinderen geboren in 2004 werd een gehoorafwijking vastgesteld (voorlopig cijfer). Per 1000 geteste kinderen geboren in 2004 waren er 2,17 met een gehoorafwijking. Voor de kinderen geboren in 2003 bedroeg de incidentie 2,32 op 1000 geteste kinderen. In tabel 5.13 is ook de mate van gehoorverlies opgenomen voor de kinderen geboren in 2002 en 2003. Voor 2004 is deze informatie nog niet beschikbaar.

4.3 Ziekten en aandoeningen

Dankzij de Gezondheidsenquêtes in België zijn er gegevens bekend over ziekten en aandoeningen bij kinderen die in het Vlaams Gewest wonen. In de tweede Gezondheidsenquête, die in 2001 werd gehouden, waren er 685 kinderen onder de 12 jaar wonend in het Vlaams Gewest opgenomen.

Van de bevroegde kinderen onder de 12 jaar heeft 7,1% op het moment van de bevraging te maken met een of meer langdurige ziekten, aandoeningen of handicaps. Bij kinderen jonger dan 1 jaar ligt dit het laagst (1,1%). Van 1997 naar 2001 was er een daling, uitgezonderd bij de kinderen van 1 tot 3 jaar (zie tabel 5.14).

Incidentie gehoorverlies per 1000 geteste kinderen

2002	1,83
2003	2,32
2004	2,17*

Mate van gehoorverlies

	Unilateraal	Bilateraal
2002		
21 t/m 40 dB	9	8
41 t/m 70 dB	15	25
71 t/m 90 dB	7	12
> 90 dB	9	19
Totaal met geklasseerd gehoorverlies	40	64
2003		
21 t/m 40 dB	11	8
41 t/m 70 dB	15	31
71 t/m 80 dB	7	19
> 90 dB	13	21
Totaal met geklasseerd gehoorverlies	46	79

5.13 Jonge kinderen bij wie gehoorverlies werd vastgesteld, uitgedrukt in decibel (dB); gehoorverlies volgens de schaal van het Bureau International d'Audiophonologie naar geboortjaar – enkel kinderen getest door Kind en Gezin

Bron: Kind en Gezin

(1) Niet inbegrepen: kinderen die werden opgenomen op een NIC-afdeling

* Voorlopig cijfer

Verder werd in de Gezondheidsenquête navraag gedaan naar ziekten of aandoeningen in een periode van 12 maanden. Een aantal ziekten of aandoeningen die relevant zijn voor kinderen worden hierna verder besproken, nl. astma, chronische bronchitis of COPD en allergie.

Astma en chronische bronchitis of COPD

Astma en chronische bronchitis zijn woorden die de bevolking gebruikt. Vanuit medisch oogpunt merken we hierbij op dat er onder de leeftijd van 4 jaar geen diagnose van astma kan worden gesteld. En vanuit medisch oogpunt moet er nu worden gesproken over piepende bronchitis in plaats van over chronische bronchitis of COPD.

Uit de Gezondheidsenquête 2001 blijkt dat in het Vlaams Gewest ruim 4% van de kinderen onder de 12 jaar in een periode van 12 maanden *astma* heeft gehad en ruim 2% *chronische bronchitis of COPD*. Kinderen van 3 tot 6 jaar hebben het vaakst te maken met astma; chronische bronchitis komt het meest voor bij kinderen van 1 tot 3 jaar (zie tabel 5.15).

Een vergelijking met 1997 is niet mogelijk, omdat er toen geen onderscheid werd gemaakt tussen astma en chronische bronchitis.

Allergie

Ongeveer 14% van de kinderen onder de 12 jaar had in een periode van 12 maanden te maken met een allergie. Beneden de leeftijd van 1 jaar komen allergieën minder voor (zie tabel 5.16).

Langdurige ziekten, aandoeningen, handicaps

	1997	2001
0 tot 1 jaar	4,4	1,1
1 tot 3 jaar	7,3	8,5
3 tot 6 jaar	10,4	7,5
6 tot 12 jaar	9,8	7,6
Totaal 0 tot 12 jaar	8,9	7,1

5.14 Percentage kinderen onder de 12 jaar dat op het moment van de enquête leed aan een of meer langdurige ziekten, aandoeningen of handicaps in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsenquête 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

Astma en chronische bronchitis of COPD (1)

	Astma	Chronische bronchitis of COPD
0 tot 1 jaar	0,0	2,1
1 tot 3 jaar	4,6	4,1
3 tot 6 jaar	8,1	1,3
6 tot 12 jaar	3,1	2,1
Totaal 0 tot 12 jaar	4,3	2,3

5.15 Percentage kinderen onder de 12 jaar met astma, chronische bronchitis of COPD in een periode van 12 maanden in het Vlaams Gewest – 2001

Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (1) In een periode van 12 maanden

Allergie (1)

	1997	2001
0 tot 1 jaar	0,0	8,2
1 tot 3 jaar	13,2	15,1
3 tot 6 jaar	14,3	16,5
6 tot 12 jaar	13,6	13,7
Totaal 0 tot 12 jaar	12,6	14,1

5.16 Percentage kinderen onder de 12 jaar met allergie in een periode van 12 maanden in het Vlaams Gewest
Bron: Gezondheidsenquête België 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) In een periode van 12 maanden

Actieve tuberculose

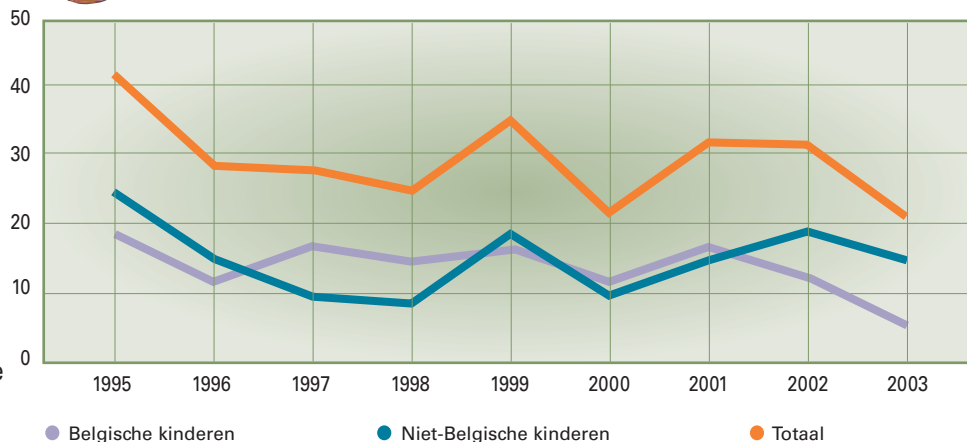
Frequentst bij niet-Belgische kinderen

Actieve tuberculose komt niet alleen in ontwikkelingslanden voor. Ook in de westerse geïndustrialiseerde landen lijden er kinderen aan tuberculose. In 2003 werden in Vlaanderen bij kinderen onder de 15 jaar 21 nieuwe gevallen van tuberculose geregistreerd, waarvan 6 bij Belgische kinderen en 15 bij niet-Belgische kinderen.

Het aantal nieuwe gevallen van actieve tuberculose ligt veel lager dan in 2002. Zowel bij de Belgische kinderen als bij de niet-Belgische kinderen werden er minder nieuwe gevallen genoteerd. In grafiek 5.17 wordt de evolutie sinds 1995 weergegeven.

Actieve tuberculose

5.17 Aantal nieuwe gevallen van tuberculose bij kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest
Bron: Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding (VRGT)

4.4 Tandbederf

Tandbederf bij peuters: bijna twee op de tien peuters hebben ermee te maken

Op basis van het project "Niets aan de tand?"* dat in de periode 2003-2004 in Gent liep, zijn gegevens beschikbaar over vroege peutercariës, bij kinderen van 2 1/2 tot 3 jaar. Bij 18,5% van de kinderen van 2 1/2 tot 3 jaar komt vroege peutercariës voor. Het gaat hierbij zowel om kinderen met slechts 1 aangetaste tand als om kinderen met meerdere grote aantastingen. Bij 12,2% van de onderzochte kinderen was er een ernstige vorm van cariës of minstens een symmetrisch tandbederf op de gladde vlakken van de snijtanden (altijd eerst de bovensnijtanden), in het Nederlands ook zuigflescariës genoemd. Een matige vorm van cariës werd vastgesteld bij 6,3% van de peuters (zie tabel 5.18).

Cariës bij peuters

Matige vorm	6,3
Ernstige vorm (zuigflescariës)	12,2
Totaal vroege peutercariës	18,5

5.18 Tandbederf bij peuters (25 tot 33 maanden oud) in de periode 2003-2004 – percentage
Bron: Project "Niets aan de tand?"; een preventieproject in Gent

* Project van de wijkgezondheidscentra Brugse Poort, De Sleep en Botermarkt, de Universiteit Gent, Kind en Gezin, de Vlaamse Werkgroep Gezonde Tand, VVT – Studieclub Gent en de stad Gent

4.5 Overgewicht bij kinderen van 2 tot 12 jaar

Sinds enkele jaren wordt overgewicht en obesitas ook bij kinderen en jongeren vastgesteld aan de hand van de Body Mass Index (BMI, het lichaamsgewicht in kilogram, gedeeld door het kwadraat van de lichaamslengte in meter). Bij volwassenen is de BMI al enkele decennia de standaard om het lichaamsgewicht te beoordelen. Bij kinderen ligt dit niet zo eenvoudig. De BMI varieert met de leeftijd, zodat een eenvoudige grenswaarde, geldig voor iedere leeftijd, niet realistisch is. Een voor de hand liggende keuze is het gebruik van BMI-percentielcurven, die de leeftijdsvariatie expliciet in rekening brengen. Rest nog de keuze van de grenspercentielen voor overgewicht en obesitas. De arbitraire keuze voor een bepaalde percentiel (bv. de 85ste percentiel) als grenswaarde voor overgewicht stelt een belangrijk conceptueel probleem. Wegens de toenemende prevalentie van overgewicht komt ook deze percentiel met de jaren steeds hoger te liggen. De International Obesity Task Force (IOTF) stelt voor om de percentielen die op 18 jaar overeenkomen met een BMI 25 of 30 kg/m² als objectieve criteria voor overgewicht respectievelijk obesitas te hanteren. Dit criterium werd dan ook in het project "Vlaamse groeicurven" gebruikt om de prevalentie van overgewicht en obesitas in Vlaanderen te berekenen.

Uit dit project waarvan het veldwerk liep in de periode januari 2002-december 2003 blijkt dat 11,2% van de jongens van 2 tot 12 jaar lijdt aan overgewicht en 2,5% aan obesitas. Bij de meisjes is dit respectievelijk 15,2% en 3,4% (zie tabel 5.19).

4.6 Kinderen met psychosociale en/of emotionele problemen

In het onderzoek van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, "De zorg voor jonge kinderen" (2004-2005), werd bij kinderen vanaf 4 jaar gepeild naar psychosociale en emotionele problemen die zij kunnen hebben, en de ouders konden hierbij een gradatie aangeven gaande van lichte, over duidelijke tot ernstige problemen. Bij ruim 18% rapporteren de ouders dat het kind problemen heeft met zijn/haar gevoelens, concentratie, gedrag of problemen om met andere mensen op te schieten (zie tabel 5.20). Veelal gaat het om kleine of duidelijke problemen; bij ruim 1 op de 10 kinderen om ernstige problemen. Deze problemen bestaan meestal al meer dan een jaar (zie tabel 5.21).

Overgewicht en obesitas

	Jongens	Meisjes
Overgewicht	11,2	15,2
Obesitas	2,5	3,4

5.19 Prevalentie van overgewicht en obesitas bij 2- tot 12-jarigen in Vlaanderen gebaseerd op grenswaarden van de International Obesity Task Force – 2002-2003 (percentage)

Bron: Mathieu Roelants, Laboratorium voor Antropogenetica, Vrije Universiteit Brussel; Roland Hauspie, Laboratorium voor Antropogenetica, Vrije Universiteit Brussel; Karel Hoppenbrouwers, dienst Jeugdgezondheidszorg Katholieke Universiteit Leuven, project "Vlaamse groeicurven"

	Kinderen van 4 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar	Totaal
Kinderen met problemen	16,2	19,3	18,6
Kinderen zonder problemen	83,8	79,7	80,6
Niet bekend	0,0	1,0	0,8
Totaal	100,0	100,0	100,0

5.20 Kinderen met problemen met hun gevoelens, concentratie, gedrag of problemen om met andere mensen op te schieten, naar leeftijd van het kind – voorjaar 2005 (percentage – voorlopige cijfers)

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Antwerpen

Ernst en duur van de problemen

Ernst van de problemen	
Kleine problemen	42,4
Duidelijke problemen	46,6
Ernstige problemen	11,0
Totaal	100,0

Duur van de problemen	
1 tot 5 maanden	11,8
6 tot 12 maanden	12,6
Meer dan een jaar	75,6
Totaal	100,0

5.21 Kinderen met problemen met hun gevoelens, concentratie, gedrag of problemen om met andere mensen op te schieten, naar ernst en duur van de problemen – voorjaar 2005 (percentage – voorlopige cijfers)

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Antwerpen

4.7 Ziekenhuisopnamen

Bijna 13% van de kinderen onder de 12 jaar is in een periode van 12 maanden in een ziekenhuis opgenomen geweest, meestal slechts eenmaal. Bij de kinderen van 1 tot 3 jaar werd bijna 1 op de 4 kinderen in een periode van 12 maanden opgenomen in een ziekenhuis (zie tabel 5.22).

5. Ongevallen bij kinderen

De preventie van ongevallen is een belangrijke opdracht voor al wie betrokken is bij de zorg voor jonge kinderen. Cijfermateriaal over de feitelijke situatie is onmisbaar voor preventieve acties. In deze paragraaf staan we stil bij ongevallen waarbij een arts werd geconsulteerd en bij verkeersongevallen. Voor de sterfgevallen als gevolg van een ongeval verwijzen we naar punt 3.2 in dit hoofdstuk over de doodsoorzaken.

5.1 Medisch behandelde ongevallen

Het overkomt jaarlijks 1 kind op de 4, vooral in en om de eigen woning. Val op gelijk niveau is frequent

Gegevens over ongevallen met de dood tot gevolg worden systematisch verzameld via de statistiek over de doodsoorzaken, maar hiermee wordt slechts het topje van de ijsberg zichtbaar. Resultaten van een *bevolkingsonderzoek* brengen ongevallen veel vollediger in kaart. In het tweede bevolkingsonderzoek van Kind en Gezin in 1999-2000 – het eerste bevolkingsonderzoek dateert van 1984-1985 – werd een grote groep ouders van kinderen onder de 3 jaar er maandelijks over bevraagd of hun kind in de voorbije maand een ongeval had gehad. Als ongeval wordt beschouwd elke ongewilde, onvoorziene gebeurtenis waarbij een plotselinge van buitenaf inwerkende kracht lichamelijk letsel toebrengt en waarbij een arts wordt geconsulteerd, hierna medisch behandeld ongeval genoemd. Het onderzoek toont aan hoe frequent ongevallen voorkomen bij jonge kinderen, wat er precies gebeurt, in welke omstandigheden en wat de gevolgen ervan zijn.

Van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar is in de loop van een jaar bijna 1 op de 4 kinderen het slachtoffer van een ongeval waarvoor een arts wordt geconsulteerd. De *incidentie van ongevallen* ligt iets hoger bij jongens dan bij meisjes en verschilt naar gelang de leeftijd. Opmerkelijk is dat de incidentie van ongevallen nagenoeg niet gewijzigd is tegenover 15 jaar geleden (zie tabel 5.23).

Ziekenhuisopnamen (1)

	1997	2001
0 tot 1 jaar	16,6	18,1
1 tot 3 jaar	18,9	24,4
3 tot 6 jaar	10,8	10,4
6 tot 12 jaar	10,9	8,1
Totaal 0 tot 12 jaar	13,0	12,6

5.22 Percentage kinderen met 1 of meerdere ziekenhuisopnamen in de loop van een jaar in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsenquête België 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) In een periode van 12 maanden

Ongevalsincidentie

	1984-1985	1999-2000
Jongens (1)	0,27	0,26
Meisjes (1)	0,21	0,20
Totaal	0,24	0,23
3 maanden tot 1 jaar	0,09	0,13
1 jaar tot 2 jaar	0,26	0,22
2 jaar tot 3 jaar	0,27	0,25
Totaal	0,24	0,23

5.23 Incidentie van medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

(1) In 1984-1985 waren ook kinderen tussen 3 en 4 jaar opgenomen

Ongevallen gebeuren vooral *in of om de eigen woning of in of om een andere woning*. Tegenover 1984-1985 zien we een stijging van het aandeel van ongevallen in de kinderopvang, wat overeenstemt met het toegenomen gebruik van formele kinderopvang (zie tabel 5.24 en grafiek 5.25).

5 Jonge kinderen zijn vooral het slachtoffer van een *val* (64,2%). Bij kinderen onder de 12 maanden is dit meer een val van een hoogte; bij kinderen van 1 tot 3 jaar iets meer een val op gelijk niveau. Op de tweede en derde plaats komen snijden en stoten (8,8%) en beklemming, beknelling van een lidmaat (7,9%). Deze beide ongevalsoorten nemen relatief toe naarmate het kind ouder wordt. Verbranding en vergiftiging maken respectievelijk 5,7% en 3,7% van de ongevallen uit.

Deze ongevalsoorten en vooral verbrandingen nemen af naarmate het kind ouder wordt. Bij kinderen onder de 12 maanden bedraagt het aandeel van verbrandingen ongeveer 14% (zie tabel 5.26 en grafiek 5.27).

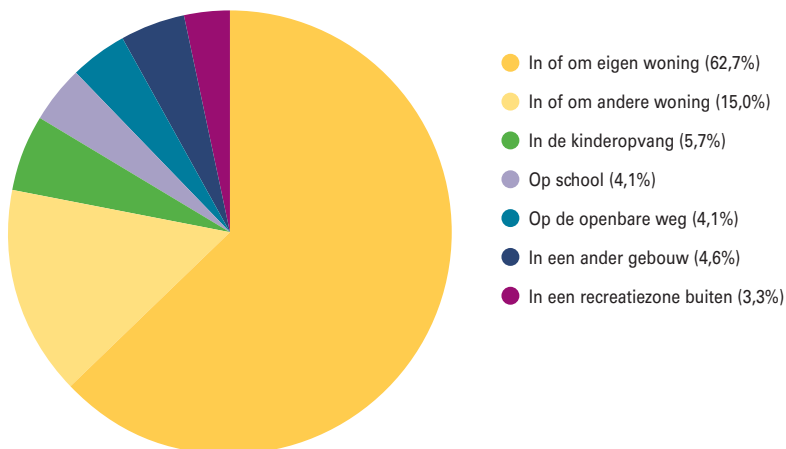
Plaats ongeval

	1984-1985	1999-2000
In of om eigen woning	64,7	62,7
In of om andere woning	16,0	14,8
In de kinderopvang	1,8	5,7
Op school	5,7	4,1
Op de openbare weg	6,6	4,7
Elders	5,1	7,9
<i>waarvan in ander gebouw</i>	<i>NB</i>	4,6
<i>in recreatiezone buiten</i>	<i>NB</i>	3,3
Niet bekend	0,1	0,1
Totaal	100,0	100,0

5.24 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens de plaats van het ongeval
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003
NB: niet beschikbaar

Plaats ongeval

5.25 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens de plaats van het ongeval – 1999-2000
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

	3m tot 1j	1j tot 2j	2j tot 3j	Totaal
Val	60,9	66,7	62,9	64,2
Op gelijk niveau, struikelen	12,0	32,1	31,2	29,8
Van de trap	5,4	8,4	7,5	7,8
Van verdieping naar lagere verdieping	0,0	0,0	0,2	0,1
Andere val van hoogte	43,5	26,2	24,0	26,5
Verstikking	3,3	0,6	0,6	0,9
Verbranding	14,1	6,8	2,9	5,7
Vergiftiging	4,3	4,2	2,9	3,7
Snijden, stoten	6,5	7,3	10,0	8,8
Contact met statisch voorwerp	2,2	2,2	3,6	2,8
Contact met vallend/geworpen voorwerp	3,3	2,0	2,7	2,5
Contact met scherp voorwerp	1,0	2,2	1,0	1,6
Contact met bewegend voorwerp	0,0	2,2	1,0	1,6
Beklemming, beknelling van een lidmaat	5,4	7,3	9,4	7,9
Fysiek contact, kracht	2,2	2,4	4,8	3,5
Verwonding door een dier	0,0	1,6	2,5	1,9
Verkeersongeval	2,2	0,6	2,1	1,4
Iets in oog, oor, neus	1,1	1,3	1,9	1,6
Verdrinking, in het water vallen	0,0	1,0	0,0	0,4

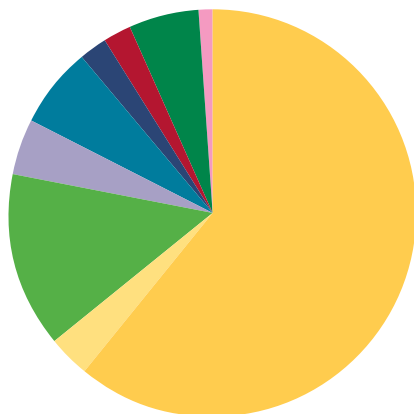
5.26 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in 1999-2000 volgens wijze van verwonding en leeftijd (percentage)

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

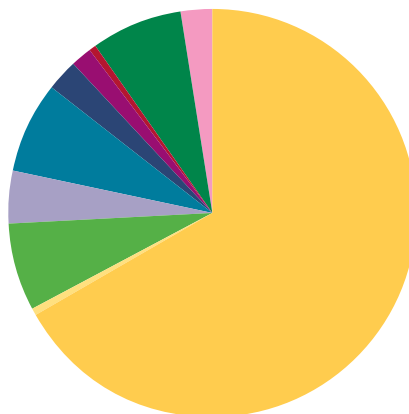

Kinderen van 3 maanden tot 1 jaar

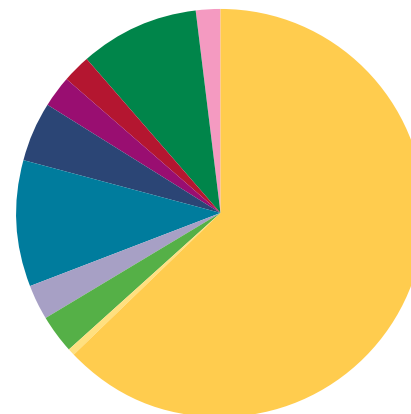
Val (60,9%)
Verstikking (3,3%)
Verbranding (14,1%)
Vergiftiging (4,3%)
Snijden en stoten (6,5%)
Fysiek contact, kracht (2,2%)
Verwonding door huisdieren (0%)
Verkeersongeval (2,2%)
Beklemming, beknelling lidmaat (5,4%)
Andere (1,1%)

Kinderen van 1 tot 2 jaar

Val (66,7%)
Verstikking (0,6%)
Verbranding (6,8%)
Vergiftiging (4,2%)
Snijden en stoten (7,3%)
Fysiek contact, kracht (2,4%)
Verwonding door huisdieren (1,6%)
Verkeersongeval (0,6%)
Beklemming, beknelling lidmaat (7,3%)
Andere (2,3%)

Kinderen van 2 tot 3 jaar

Val (62,9%)
Verstikking (0,6%)
Verbranding (2,9%)
Vergiftiging (2,9%)
Snijden en stoten (10,0%)
Fysiek contact, kracht (4,8%)
Verwonding door huisdieren (2,5%)
Verkeersongeval (2,1%)
Beklemming, beknelling lidmaat (9,4%)
Andere (1,9%)

5.27 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens wijze van verwonding en leeftijd – 1999-2000
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

Bij een ongeval lopen jonge kinderen vooral *open wonden en kneuzingen* op (zie tabel 5.28). In ruim de helft van de ongevallen werd een beroep gedaan op een *huisarts*. Opmerkelijk is het hoge percentage kinderen waarvoor een beroep werd gedaan op een *spoedgevallenafdeling*: ruim vier op de tien kinderen.

Bij 4,5% van de ongevallen was een ziekenhuisopname noodzakelijk (zie tabel 5.29).

5.2 Ongevallen in het verkeer

Voorals als inzittende in een personenauto

In 2001 kwamen in het Vlaams Gewest 68 kinderen onder de 5 jaar *om of werden ernstig verwond* in een verkeersongeval. In ruim 6 op de 10 gevallen was het kind passagier in een personenauto. Bijna 3 op de 10 kinderen waren als voetganger slachtoffer van een ongeval.

132 kinderen van 5 tot 10 jaar kwamen om of werden ernstig gewond. Ook hier zijn ongevallen als passagier het frequentst: bijna 42% van de omgekomen of ernstig gewonde kinderen van 5 tot 10 jaar was passagier in een personenauto. Bijna 36% was voetganger en bijna 20% was bestuurder van een fiets.

206 kinderen van 10 tot 15 jaar kwamen om of werden ernstig gewond. In de leeftijdsgroep 10 tot 15 jaar zijn bij de ernstige ongevallen de ongevallen als bestuurder van een fiets, bromfiets, motorfiets of personenauto het frequentst: bij 55,3% van de ernstige ongevallen was het slachtoffer bestuurder van een voertuig. Op de tweede plaats komen de ongevallen als

passagier (21,8%) en op de derde plaats de ongevallen als voetganger (17%) (zie tabel 5.30).

Voor 2002 zijn momenteel alleen nog maar de cijfers van het Rijk beschikbaar. In 2002 kwamen in totaal 496 kinderen onder de 15 jaar om of werden ernstig gewond.

Letsele

Open wonde (vleeswonde)	34,0
Kneuzingen (blauwe plekken, ...)	18,4
Brandwonden	6,0
Botbreuk	5,2
Open wonde + kneuzingen	4,5
Verstuiking	3,2
Ontwrichting	3,2
Hersenletsel	2,5
Schaafwonde + kneuzingen	2,3
Inwendig letsel	2,3
Schaafwonde	2,1
Ander letsel	1,6
Restcategorieën (1)	5,9
Geen letsel	8,7
Totaal	100,0

5.28 Medisch behandelde ongevallen bij jonge kinderen volgens opgelopen letsele, 1999-2000 – percentage (meerdere antwoorden mogelijk)
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003
(1) Restcategorieën omvat alle categorieën die ieder op zich geen 1% uitmaken van de geregistreerde ongevallen

Tegenover 2001 is dit een daling met ruim 2%. De daling situeert zich vooral bij het aantal doden, met een daling van 63 naar 37.

Medische interventie (1)

Huisarts	54,3
Spoedgevallenafdeling	42,6
Andere specialisten	11,7
Kinderarts	10,4
Ziekenhuisopname	4,5
Tandarts	3,9
Antigifcentrum	2,1
EHBO-post	1,5

5.29 Medisch behandelde ongevallen bij jonge kinderen volgens aard van de medische interventie – 1999-2000 – percentage
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003
(1) Meerdere antwoorden mogelijk. De optelling van de percentages bedraagt dan ook meer dan 100

Leeftijd	Voetganger	Bestuurder fiets, bromfiets, motorfiets, personenauto	Inzittende personenauto	Andere	Totaal
Kinderen onder de 5 jaar					
Ernstig gewonden (1)	16	2	39	2	59
Doden binnen 30 dagen	4	0	3	2	9
Totaal	20	2	42	4	68
Kinderen van 5 tot 10 jaar					
Ernstig gewonden (1)	43	23	50	4	120
Doden binnen 30 dagen	4	2	5	1	12
Totaal	47	25	55	5	132
Kinderen van 10 tot 15 jaar					
Ernstig gewonden (1)	31	108	40	11	190
Doden binnen 30 dagen	4	6	5	1	16
Totaal	35	114	45	12	206

5.30 Verkeersslachtoffers in het Vlaams Gewest – Aantal doden binnen 30 dagen en ernstig gewonden onder de 15 jaar en aard van de weggebruiker in 2001

Bron: Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid – Gegevens NIS

(1) Ernstig gewonden: opname in ziekenhuis voor meer dan 24 uur noodzakelijk

	2001			2002		
	Doden	Ernstig gewonden (1)	Totaal	Doden	Ernstig gewonden (1)	Totaal
Kinderen onder de 5 jaar	18	108	126	9	117	126
Kinderen van 5 tot 10 jaar	23	195	218	9	117	126
Kinderen van 10 tot 15 jaar	22	281	303	19	225	244
Totaal	63	584	647	37	459	496

5.31 Verkeersslachtoffers in België – Aantal doden binnen 30 dagen en ernstig gewonden onder de 15 jaar

Bron: Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid – Gegevens NIS

(1) Ernstig gewonden: opname in ziekenhuis voor meer dan 24 uur noodzakelijk

6. Kindermishandeling

Opnieuw een aanzienlijke stijging van het aantal meldingen bij de vertrouwenscentra; meldingen vooral vanuit de omgeving van het kind

In de zes vertrouwenscentra kindermishandeling werden in 2004 in totaal 6060 meldingen van concrete gevallen van mishandeling of verwaarlozing bij minderjarigen genoteerd. Hierbij waren 7874 minderjarigen betrokken (zie tabel 5.32).

In vergelijking met 2003 steeg het aantal meldingen met 7,9%. In grafiek 5.33 is de evolutie van de meldingen sinds 1995 weergegeven. Hieruit blijkt dat de daling van het aantal meldingen in 2003 volledig is uitgevlakt.

In 2004 bedroeg het aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen 61,8 (voor het Vlaams Gewest). In grafiek 5.34 wordt de evolutie per 10 000 kinderen weergegeven sinds 1995. Uit deze grafiek blijkt een lichte stijging tegenover 2003 van 61 naar 61,8. De daling van 2002 naar 2003 werd maar zeer beperkt uitgevlakt.

Het relatieve aantal kinderen dat in 2004 per 10 000 kinderen gemeld wordt, verschilt naar gelang de provincie. Het is het hoogst in de provincie Antwerpen (70,7 op 10 000) en het laagst in de provincie West-Vlaanderen (47,6 op 10 000) (zie tabel 5.35). In de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen was er een lichte daling. In Vlaams-Brabant, Oost-Vlaanderen en vooral in Limburg was er een stijging.

Meldingen

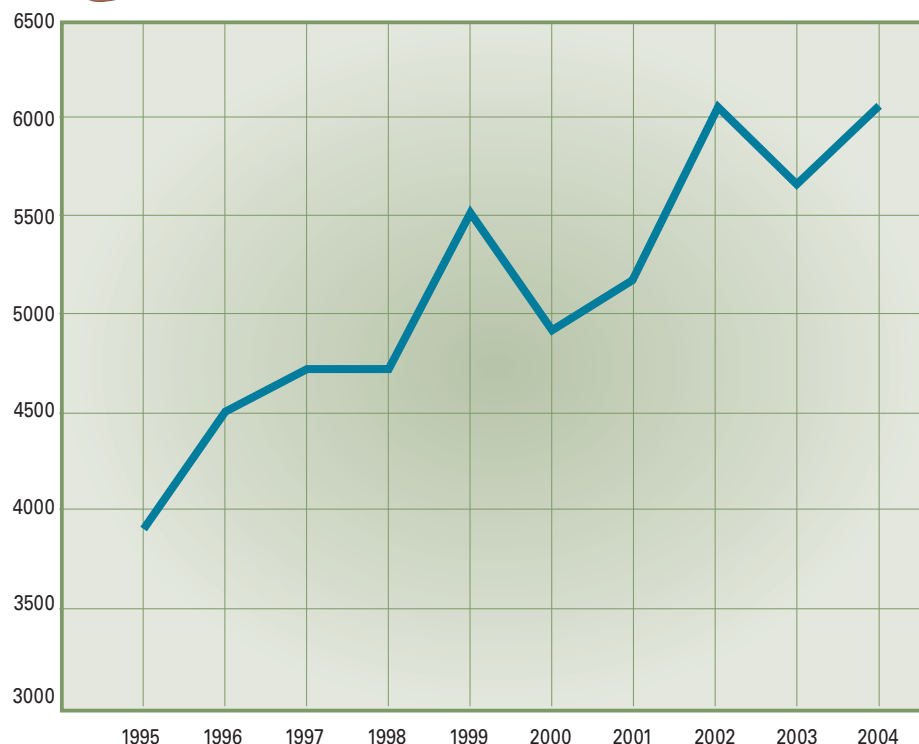
	2003	2004
Aantal meldingen	5 615	6 060
Aantal betrokken kinderen	7 779	7 874

5.32 Aantal meldingen van kindermishandeling of -verwaarlozing

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Evolutie aantal meldingen

5.33 Evolutie van het aantal meldingen van mishandeling of verwaarlozing sinds 1995

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Bij 2297 kinderen, of 29,2% van het aantal gemelde kinderen, signaleerden de melders *lichamelijke mishandeling of verwaarlozing*.

Het aantal kinderen dat werd gesignaleerd voor *seksueel misbruik* bedroeg 1850 of 23,5% van de gemelde kinderen. Sinds 2004 is een verdere opsplitsing van seksueel misbruik beschikbaar: incest werd vastgesteld bij 1185 kinderen of 64,1% van alle gevallen van seksueel misbruik en extrafamiliaal seksueel misbruik bij 556 kinderen of 30,1% van alle gevallen van seksueel misbruik. Bij 109 kinderen of 5,9% van alle gevallen van seksueel misbruik was het nog niet duidelijk of het al dan niet om seksueel misbruik ging.

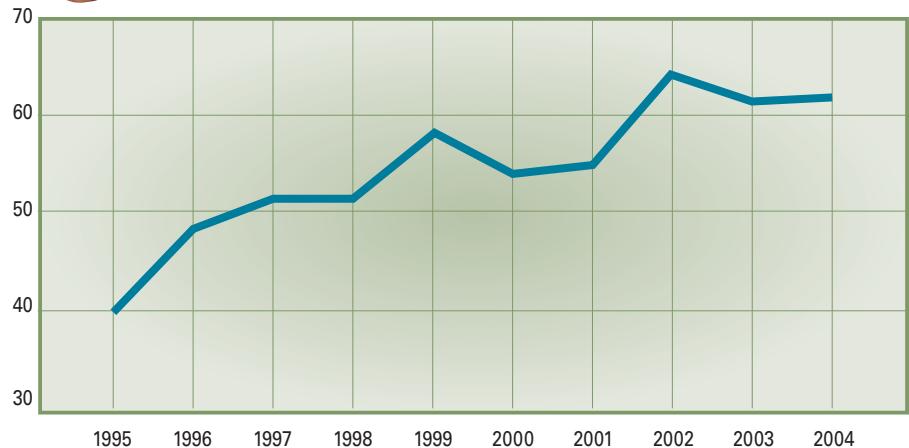
Bij 1550 kinderen of 19,7% signaleerde de melder *emotionele mishandeling of verwaarlozing*.

Ten opzichte van 2003 is er een daling van het aantal kinderen dat wordt gemeld voor lichamelijke verwaarlozing (-10,9%), voor een situatie met risico op mishandeling of verwaarlozing (-4,8%) en voor de categorie onduidelijke problematiek (-18,4%). Bij alle andere categorieën noteren we een stijging. Deze stijging is het hoogst bij emotionele verwaarlozing (+18,8%), bij Münchhausen syndrome by proxy (+51,8%) en bij een verwerkingsproblematiek ten gevolge van vroegere mishandeling of verwaarlozing (+12,1%) (zie tabel 5.36).

44,7% van de meldingen was afkomstig uit de primaire omgeving van het kind; het ging vooral om meldingen door de moederfiguur (15,4% van het totale aantal meldingen), door andere gezins- of familieleden (9,8%), door burens of

Evolutie aantal gemelde kinderen

5.34 Kindermishandeling: evolutie van het aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen onder de 18 jaar

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Aantal gemelde kinderen per 10 000

	2003	2004
Antwerpen	71,5	70,7
Vlaams-Brabant	65,1	68,6
West-Vlaanderen	51,1	47,6
Oost-Vlaanderen	54,9	56,4
Limburg	58,1	63,4
Vlaams Gewest	61,0	61,8

5.35 Kindermishandeling: aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen onder de 18 jaar in het Vlaams Gewest en volgens provincie

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

kennissen (9,6%), door de vaderfiguur (6,9%) of door het slachtoffer zelf (1,2%). 29,3% van de meldingen kwam van hulpverleners (16,7% uit de gezondheidszorg, 7,9% vanuit welzijnsorganisaties en 4,8% uit de

bijzondere jeugdbijstand). Meldingen door andere professionelen vormen samen 23,8%. Het gaat hierbij om meldingen vanuit justitiële instanties (1,3%), voorschoolse voorzieningen (1,1%) en schoolse voorzieningen

(21,4%). 0,8% van de meldingen kwam van een persoon uit de omgeving van de dader. Bij 0,7% van de meldingen is de melder onbekend.

Gemelde problematiek

	2003		2004*		Vershil 2004-2003
	Aantal	%	Aantal	%	in percentage
Lichamelijke mishandeling	1 335	17,4	1 436	18,2	6,0
Lichamelijke verwaarlozing	966	12,4	861	10,9	-10,9
<i>Totaal lichamelijke mishandeling en verwaarlozing</i>	<i>2 321</i>	<i>29,8</i>	<i>2 297</i>	<i>29,2</i>	<i>-1,0</i>
Emotionele mishandeling	870	11,2	921	11,7	5,9
Emotionele verwaarlozing	529	6,8	629	8,0	18,9
<i>Totaal emotionele mishandeling en verwaarlozing</i>	<i>1 399</i>	<i>18,0</i>	<i>1 550</i>	<i>19,7</i>	<i>10,8</i>
Seksueel misbruik: incest	1 117	14,4	1 185	15,1	6,1
Seksueel misbruik: geen incest of onbekend of het om incest gaat	629	8,1	665	8,4	5,7
<i>Totaal seksueel misbruik</i>	<i>1 746</i>	<i>22,4</i>	<i>1 850</i>	<i>23,5</i>	<i>6,0</i>
Münchhausen syndrome by proxy	24	0,3	36	0,5	50,0
Risicosituatie mishandeling/verwaarlozing	1 217	15,6	1 159	14,7	-4,8
Onduidelijke problematiek, twijfel	619	8,0	505	6,4	-18,4
Verwerkingsproblematiek t.g.v. vroegere mishandeling/verwaarlozing	107	1,4	120	1,5	12,1
Geen mishandeling, ander probleem	346	4,4	357	4,5	3,2
Totaal	7 779	100,0	7 874	100,0	1,2

5.36 Kindermishandeling: gemelde kinderen naar gelang de belangrijkste gemelde problematiek

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

* Voorlopige cijfers

7. De Europese context

7.1 Levensverwachting bij de geboorte

Met een levensverwachting bij de geboorte van 76,5 jaar voor de mannen

en 81,6 jaar voor de vrouwen scoort het Vlaams Gewest goed. De levensverwachting ligt alleen in Zweden, in Spanje en in Italië hoger, zowel voor mannen als voor vrouwen (zie tabel 5.37).

Levensverwachting bij geboorte

5

	1995	2000	2001	2002	2003
Mannen					
Vlaams Gewest	74,6	75,7	76,1	76,3	76,5
België	73,4	74,6	74,9	75,1	
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	73,3	75,0	75,5	75,6	75,5*
Frankrijk	73,9	75,3	75,5	75,6	75,8
Luxemburg	73,2	74,8	75,2	74,9	
Nederland	74,6	75,5	75,8	76,0	76,1*
<i>Noordse landen</i>					
Finland	72,8	74,2	74,6	74,9	75,1*
Denemarken	72,8	74,5	74,7	74,8	74,9
Zweden	76,2	77,4	77,6	77,7	77,9
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	74,9	NB	75,4	75,8	75,4*
Italië	74,8	76,6	76,7	76,8	76,9*
Portugal	71,6	73,2	73,5	73,8	74,0*
Spanje	74,3	75,7	75,6	76,7	77,2*
Oostenrijk	73,3	75,1	75,6	75,8	76,0*
Verenigd Koninkrijk	74,0	75,5	75,7	75,8	76,2*
Ierland	72,8	74,3	74,6	74,4	

Vervolg op de volgende bladzijde

Levensverwachting bij geboorte (vervolg)

	1995	2000	2001	2002	2003
Vrouwen					
Vlaams Gewest	80,8	81,5	81,8	81,8	81,6
België	80,2	80,8	81,1	81,1	
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	79,7	81,0	81,3	81,6	81,3*
Frankrijk	81,8	82,7	82,9	82,9	82,9
Luxemburg	80,4	81,1	80,7	81,5	
Nederland	80,4	80,5	80,7	80,7	80,8
<i>Noordse landen</i>					
Finland	80,1	81,0	81,5	81,5	81,8*
Denemarken	77,9	79,3	79,3	79,5	79,5*
Zweden	81,5	82,0	82,1	82,1	82,4
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	80,1	NB	80,7	81,1	80,7*
Italië	81,3	82,5	82,8	82,9	82,9*
Portugal	78,7	80,0	80,3	80,5	80,5*
Spanje	81,5	82,5	82,9	83,1	83,7*
Oostenrijk	79,9	81,1	81,5	81,7	81,8*
Verenigd Koninkrijk	79,2	80,2	80,4	80,5	80,7*
Ierland	78,3	79,2	79,6	79,8	

5.37 Levensverwachting van mannen en vrouwen bij de geboorte in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: Council of Europe – Recent demographic developments in Europe 2003

Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

<http://www.WHO.INT>

Eurostat, newcronos (website)

NB: niet beschikbaar

* Raming

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaanderen (1)	147,6	169,7	176,4	183,2	189,2
België	143,7	158,2	170,6	170,6	
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	172,4	208,9	221,3		
Frankrijk	NB	171,3	177,3		
Luxemburg	NB	198,7	219,5	232,0	
Nederland	96,5	118,7	136,4	135,2	
<i>Noordse landen</i>					
Finland	155,9	158,5	163,5	160,8	
Denemarken	124,8	144,5	162,4	176,7	
Zweden	113,5	142,5			
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	NB				
Italië	NB	330,3	347,7	361,9	
Portugal	203,1	225,5	239,7	243,1	
Spanje	188,0				
Oostenrijk	NB	130,5	140,9		
Verenigd Koninkrijk	NB	177,4	181,1	191,6	
Ierland	NB				

5.38 Aantal keizersneden per 1000 levendgeborenen in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

OECD, Health Data 2004

(1) Betreft Vlaams Gewest en een Nederlandstalige kraamkliniek in Brussel; aantal per 1000 geboren

NB: niet beschikbaar

7.2 Keizersneden

Met ruim 189 keizersneden per 1000 levendgeborenen bevindt Vlaanderen zich in een middenpositie. In Nederland, de noordse landen en Frankrijk ligt het aandeel keizersneden lager. In Italië ligt het aandeel keizersneden veel hoger; het bedraagt er bijna 372 per 1000 levendgeborenen. Ook in Duitsland, Luxemburg en Portugal ligt het hoger (zie tabel 5.38).

7.3 Geboortegewicht

Prematuriteit, gedefinieerd als een geboortegewicht lager dan 2500 g, is erg uiteenlopend in de EU-15-landen. De noordse landen scoren laag, met 5,5 per 100 levendgeborenen in Denemarken en 4,3 per 100 in Finland en Zweden. Met 7,4% per 100 levendgeborenen in 2003 scoort Vlaanderen aan de hoge kant. Het Verenigd Koninkrijk, Portugal en Griekenland kennen ook een hoge prematuriteit (zie tabel 5.39).

7.4 Aangeboren afwijkingen

De Eurocatregistratie van aangeboren afwijkingen tot 1 jaar loopt in een aantal landen. In tabel 5.40 worden de gegevens voor 2002* van het register in Antwerpen vergeleken met de gegevens van alle Eurocatregisters die volledig werken volgens de Eurocatrichtlijnen. Het betreft 16 registers.

In vergelijking met het Eurocatgemiddelde voor 2002 deden zich in Antwerpen in 2002 merklijk meer afwijkingen voor aan de ledematen en aan het intern urogenitaal stelsel. Ook afwijkingen aan

het zenuwstelsel en aan het spijsverteringsstelsel kwamen meer voor. Daarentegen waren er merklijk minder afwijkingen aan het hart-en-bloedvatenstelsel en aan het extern urogenitaal stelsel, en chromosomale afwijkingen.

* De voorlopige cijfers voor 2003 zijn ook al beschikbaar (zie punt 4.1), maar omdat in het verleden is gebleken dat deze voorlopige cijfers nogal afwijken van de definitieve cijfers, opteren we ervoor om hier nog de cijfers van 2002 te gebruiken.

7.5 Sterfte

De *kindersterfte* in het Vlaams Gewest is aanzienlijk gedaald tegenover 1995. In 2003 lag de kindersterfte in het Vlaams Gewest op het niveau van andere Europese landen met een goede score inzake kindersterfte. De noordse landen doen merklijk beter (zie tabel 5.41). Ook inzake het *perinatale-sterftecijfer*, of de sterfte van kinderen tijdens de eerste zeven dagen samen met het aantal doodgeborenen, sluit het Vlaams Gewest zich aan bij de landen met een goed resultaat (zie tabel 5.42).

De *sterfte* bij kinderen *van 1 tot 5 jaar* gaat overal in dalende lijn. Ook hier scoren de noordse landen het best (zie tabel 5.43).

7.6 Wiegendood

Voor de meeste EU-15-landen is het recentst beschikbare cijfer over wiegendood dat van 2001 of 2000. Uit tabel 5.44 blijken de zeer lage cijfers voor de mediterrane EU-landen en Nederland, met minder dan 2 gevallen

van wiegendood onder de leeftijd van 1 jaar per 10 000 levendgeborenen. Verder blijkt dat het aantal gevallen van wiegendood in nagenoeg alle EU-15-landen daalt.

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaanderen (1)	6,9	6,8	7,1	7,4	7,4
België	6,5				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	6,1				
Frankrijk	5,8	6,4	6,5	6,5	
Luxemburg	5,7				
Nederland	NB	NB	5,7		
<i>Noordse landen</i>					
Finland	4,0	4,3	4,3	4,3	
Denemarken	5,5	4,9	5,3	5,5	
Zweden	4,4	4,4	4,3	4,3	
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	6,8	8,1			
Italië	6,0	6,7	6,5		
Portugal	6,0	7,1	7,9	7,4	
Spanje	5,5	6,5	6,8		
Oostenrijk	5,7	6,3	6,7	6,6	
Verenigd Koninkrijk	7,2	7,5	7,5	7,7	
Ierland	4,7	4,8	5,1		

5.39 Aantal kinderen met een geboortegewicht lager dan 2500 g per honderd levendgeborenen in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: OECD, Health Data 2004

Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

(1) Betreft Vlaams Gewest en een Nederlandstalige kraamkliniek in Brussel

	Antwerpen 2002 Per 10 000 geboorten	Eurocatgemiddelde 2002 Per 10 000 geboorten
Hart-en-bloedvatstelsel	46,5	58,0
Ledematen	40,2	32,1
Zenuwstelsel	24,1	22,5
<i>waarvan neurale buis</i>	7,5	9,3
<i>hydrocefalie</i>	5,7	5,5
Spijverteringsstelsel, uitgezonderd pylorusstenose	15,5	12,9
Pylorusstenose	28,2	*
Intern urogenitaal stelsel	34,5	29,2
Extern urogenitaal stelsel	6,9	13,6
Gespleten lip	8,6	8,4
Gespleten verhemelte	4,0	5,3
Omfalokèle	2,9	2,9
Gastroschisis	1,7	1,7
Metabole stoornissen	15,5	**
Chromosomale afwijkingen	25,9	34,1
<i>waarvan syndroom van Down</i>	11,5	18,6

5.40 Geregistreerde aangeboren afwijkingen tot 1 jaar in de Eurocatregisters per 10 000 geboorten

Bron: Eurocat, Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen

* Pylorusstenose wordt niet in alle Eurocatregisters geregistreerd

** Metabole stoornissen worden alleen in het Eurocatregister van Antwerpen geregistreerd

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	5,9	4,7	4,5	4,3	4,3
België	6,1	4,8	4,5	4,9	4,0*
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	5,3	4,4	4,3	4,3	4,0*
Frankrijk	4,9	4,6	4,5	4,1	4,1
Luxemburg	5,5	5,1	5,9	5,1	5,0*
Nederland	5,4	5,1	5,4	5,0	4,8
<i>Noordse landen</i>					
Finland	3,9	3,8	3,2	3,0	4,0*
Denemarken	5,1	5,3	4,9	4,4	3,0*
Zweden	4,1	3,4	3,7	2,8	3,0*
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	8,1	6,1	5,1	5,9	4,0*
Italië	6,2	4,5	4,7	4,7	4,0*
Portugal	7,5	5,5	5,0	5,0	4,0*
Spanje	5,5	3,9	3,5	3,4	4,0*
Oostenrijk	5,4	4,8	4,8	4,1	4,0*
Verenigd Koninkrijk	6,2	5,6	5,5	5,3	5,0*
Ierland	6,4	6,2	5,7	5,1	6,0*

5.41 Kindersterfte: aantal sterfgevallen van kinderen beneden de leeftijd van 1 jaar per 1000 levendgeborenen in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: OECD, Health Data 2004

Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg
WHO, Mortality Database (<http://www.unicef.org/infobycountry>)

* Voorlopige cijfers

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	7,7	6,1	6,3	6,0	6,6
België	7,7				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	6,8	6,1			
Frankrijk	7,4	6,7	6,9		
Luxemburg	7,0	7,3	6,7		
Nederland	8,0	7,8	7,9	7,7	
<i>Noordse landen</i>					
Finland	5,1	4,4	4,3	4,1	
Denemarken	7,5	NB	6,8		
Zweden	5,5	5,6	5,7		
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	10,4	8,1			
Italië	7,7	5,8			
Portugal	9,0	6,2	5,6		
Spanje	6,0	5,5	5,6		
Oostenrijk	6,8	6,7	6,2	6,4	
Verenigd Koninkrijk	7,5	6,9	6,7	6,9	
Ierland	10,6	9,0	9,2		

5.42 Perinatale-sterftecijfer per 1000 geboren in de EU-15-landen sinds 1995

Bronnen: OECD, Health Data 2004

Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfgevallen kinderen 1 tot 5 jaar

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	NB	NB	28,4	28,0	19,0
België	69,6				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	30,7	24,1	25,3		
Frankrijk	30,1	25,1			
Luxemburg	9,5	21,6	48,4	30,8	
Nederland	33,2	28,1	26,2	26,9	24,1
<i>Noordse landen</i>					
Finland	24,8	17,7	15,5	16,1	
Denemarken	30,5				
Zweden	26,4	12,3	18,9		
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	22,2	18,3	17,4		
Italië	29,0	18,9	21,2		
Portugal	52,1	42,6	38,9	39,5	
Spanje	34,5	26,1	24,7		
Oostenrijk	31,9	22,7	23,1	19,6	
Verenigd Koninkrijk	26,4	22,8	22,9	23,4	
Ierland	29,9	21,3	35,8		

5.43 Aantal sterfgevallen bij kinderen van 1 tot 5 jaar per 100 000 levendgeborenen in de EU-15-landen sinds 1995

Bron: WHO, Mortality Database (<http://www3.who.int/mort>) (eigen berekeningen)

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest (1)	10,6	6,9	4,3	4,4	5,0
België	NB				
<i>Aangrenzende landen</i>					
Duitsland	9,8	6,3	5,9		
Frankrijk	7,4	4,5			
Luxemburg	NB	3,5	12,8	5,6	
Nederland	NB	1,2	1,7	1,1	1,4
<i>Noordse landen</i>					
Finland	NB	3,2	2,3	2,3	
Denemarken	3,3				
Zweden	4,0	2,8	3,1		
<i>Mediterrane landen</i>					
Griekenland	2,2	1,1	1,1		
Italië	1,1	0,6	0,5		
Portugal	0,4	0,5	NB	0,5	
Spanje	2,1	1,8	1,8		
Oostenrijk	6,4	5,0	3,0	4,1	
Verenigd Koninkrijk	5,6	3,7	3,8	2,9	
Ierland	5,9	9,1	6,6		

5.44 Aantal gevallen van wiegendoed onder de leeftijd van 1 jaar per 10 000 levendgeborenen in de EU-15-landen

Bronnen: WHO Statistics, Mortality Database (eigen berekeningen)

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Gezondheidsindicatoren

NB: niet beschikbaar

(1) Betreft: totaal aantal gevallen van wiegendoed per 10 000 levendgeborenen

7.7 Sterfgevallen door een ongeval

Sterfgevallen door ongeval

Het aantal doden als gevolg van een ongeval ligt in België aan de hoge kant. In de EU-15-landen springt de zeer slechte score van Portugal in het oog. Zweden telt relatief het minste aantal doden als gevolg van een ongeval (zie tabel 5.45).

5 Ook het aantal verkeersdoden ligt in België hoog in vergelijking met de andere EU-15-landen. Alleen Griekenland en Portugal scoren slechter (zie tabel 5.46).

	Kinderen van 1 tot 5 jaar	Kinderen van 5 tot 10 jaar	Kinderen van 10 tot 15 jaar
België	9,8	8,1	9,6
<i>Aangrenzende landen</i>			
Duitsland	11,1	7,1	7,3
Frankrijk	12,0	7,3	8,4
Luxemburg	NB	NB	NB
Nederland	8,4	5,0	6,6
<i>Noordse landen</i>			
Finland	7,3	7,7	9,1
Denemarken	9,1	7,1	8,2
Zweden	5,6	4,5	5,5
<i>Mediterrane landen</i>			
Griekenland	8,7	6,4	7,9
Italië	5,9	4,7	7,6
Portugal	23,8	15,2	15,3
Spanje	10,2	6,6	7,8
Oostenrijk	12,0	7,3	9,1
Verenigd Koninkrijk	7,3	4,6	6,4
Ierland	10,1	6,8	7,8

5.45 Aantal sterfgevallen als gevolg van een ongeval per 100 000 kinderen in enkele Europese landen in de periode 1991-1995, naar leeftijd

Bron: Unicef, *Child deaths by injury in rich nations*, INNOCENTI Report Card, 2001

NB: niet beschikbaar

Verkeersdoden

België	4,3
<i>Aangrenzende landen</i>	
Duitsland	3,6
Frankrijk	3,8
Luxemburg	NB
Nederland	3,4
<i>Noordse landen</i>	
Finland	4,2
Denemarken	4,0
Zweden	2,5
<i>Mediterrane landen</i>	
Griekenland	4,7
Italië	3,3
Portugal	8,7
Spanje	4,0
Oostenrijk	4,0
Verenigd Koninkrijk	2,9
Ierland	4,1

5.46 Aantal verkeersdoden per 100 000 kinderen van 1 tot 15 jaar in de EU-15-landen in de periode 1991-1995

Bron: Unicef, *Child deaths by injury in rich nations, INNOCENTI Report Card, 2001*

NB: niet beschikbaar

7.8 Sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling

Unicef publiceerde in 2003 boordtabellen over sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling in de welvarende staten. Per land werd het jaarlijkse gemiddelde aantal sterfgevallen van kinderen jonger dan 15 jaar berekend over de 5 laatste jaren waarover overlijdensstatistieken beschikbaar waren.

In de EU-15-landen bedraagt dit ongeveer 0,5 per 100 000 sterfgevallen. Alleen Spanje, Griekenland, Italië en Ierland scoren lager met 0,3 of minder. Oostenrijk scoort hoger, met 0,9 (zie tabel 5.47).

Naast het cijfer over sterfgevallen geklasseerd onder doodslag en verwonding door andere personen, geeft Unicef ook "herziene cijfers" waarbij niet alleen de sterfgevallen geklasseerd onder doodslag en verwonding door andere personen worden genomen, maar ook sterfgevallen geklasseerd als "niet-gespecificeerde gebeurtenis, opzet niet bepaald". Unicef gaat ervan uit dat wanneer geen andere oorzaak van overlijden en geen ander motief kan worden opgegeven, het overlijden van een kind hoogstwaarschijnlijk te wijten is aan mishandeling of verwaarlozing die niet juridisch kan worden bewezen.

	Per 100 000 (1)	Herziene cijfers (2) Per 100 000
België	0,6	1,1
<i>Aangrenzende landen</i>		
Duitsland	0,6	0,8
Frankrijk	0,5	1,4
Luxemburg	NB	NB
Nederland	0,5	0,6
<i>Noordse landen</i>		
Finland	0,7	0,8
Denemarken	0,7	0,8
Zweden	0,5	0,6
<i>Mediterrane landen</i>		
Griekenland	0,2	0,2
Italië	0,2	0,2
Portugal	0,4	3,7
Spanje	0,1	0,1
Oostenrijk	0,9	1,0
Verenigd Koninkrijk	0,4	0,9
Ierland	0,2	0,3

5.47 Gemiddeld aantal sterfgevallen in de EU-15-landen per jaar per 100 000 kinderen jonger dan 15 jaar, gebaseerd op de 5 laatst beschikbare overlijdensstatistieken

Bron: Unicef, A league table of Child Maltreatment deaths in Rich Nations, INNOCENTI Report Card, nr 5, september 2003

(1) Alleen sterfgevallen met als geregistreerde doodsoorzaak "doodslag en verwonding door andere persoon"

(2) Sterfgevallen met als geregistreerde doodsoorzaak "doodslag en verwonding door andere persoon" en sterfgevallen geklasseerd onder "niet-gespecificeerde gebeurtenis, opzet niet bepaald"

NB: niet beschikbaar

Kindermishandeling is een algemeen probleem en vindt haar wortels in culturele, economische en sociale gewoonten. Unicef vertaalt de uitdaging om kindermishandeling te stoppen als de uitdaging om de link te breken tussen problemen van volwassenen en de pijn van kinderen. Het voorkómen van kindermishandeling gaat eigenlijk om het creëren van een cultuur van geweldloosheid ten opzichte van kinderen. In dit kader maakt Unicef een status quaestionis op van de wetgeving op het vlak van fysieke bestraffing van kinderen. Hierbij kunnen gradaties worden onderscheiden. Het meest vergaande is het expliciete verbod op het fysiek straffen van kinderen. Een iets minder vergaande vorm van afwijzen van fysieke straffen bestaat erin dat ouders zich niet kunnen beroepen op hun rechten bij "disciplinaire" agressie.

Ook kan het zijn dat in een bepaalde context fysieke straffen verboden zijn en in een andere niet. Unicef bekijkt of er een verbod is in de thuisituatie, op school, in het gevangeniswezen of in andere instellingen en vormen van zorg buiten het gezin.

In tabel 5.48 wordt de situatie in België vergeleken met die in enkele andere Europese landen.

Fysieke bestraffing op school en in de gevangenis wordt overal bij wet verboden. In instellingen en bij zorg buiten het gezin is er een divers beeld, gaande van een verbod, een gedeeltelijk verbod tot helemaal geen verbod. De noordse landen en Oostenrijk hebben al heel lang een verbod op fysieke straffen; Duitsland nog maar sinds kort. In de andere landen is men (nog) niet zo ver.

	Expliciet verbod	Recht op "disciplinaire" agressie geschrapt	Verbod thuis	Verbod in scholen	Verbod in gevangenis	Verbod in andere instellingen en zorg buiten gezin
België	Nee	Recht bestaat niet	Nee	Ja	Ja	Ja
<i>Aangrenzende landen</i>						
Duitsland	Ja (2000)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Frankrijk	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee
Luxemburg	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Soms
Nederland	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Soms
<i>Noordse landen</i>						
Finland	Ja (1984)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Denemarken	Ja (1997)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Zweden	Ja (1979)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
<i>Mediterrane landen</i>						
Griekenland	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee
Italië	Nee	Ja (1)	Ja	Ja	Ja	Ja
Portugal	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Spanje	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Oostenrijk	Ja (1989)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Verenigd Koninkrijk	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Soms
Ierland	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja

5.48 Fysieke bestraffing van kinderen: de situatie op juridisch vlak

Bron: Unicef, *A league table of Child Maltreatment deaths in Rich Nations*, INNOCENTI Report Card, nr 5, september 2003

(1) Uitspraak in 1996 van Hoog Gerechtshof, maar niet bevestigd in wetgeving

7.10 Overgewicht bij kinderen van 6 tot 12 jaar

De studie "Vlaamse groeicurven" betreft kinderen van 2 tot 12 jaar. Voor de vergelijking met de EU-15-landen nemen we uit deze studie het totale cijfer voor jongens en meisjes voor de leeftijdsgroep 6 tot 12 jaar, omdat dit cijfer ook voor andere landen beschikbaar is. In Vlaanderen heeft 14,8% van de 6- tot 12-jarigen overgewicht en 3,4% obesitas. Vlaanderen zit hiermee in de middenmoot.

De prevalentie van overgewicht varieert van 12,0% (Nederland) tot 36,0% (Italië) (zie tabel 5.49).

Overgewicht

Vlaanderen	14,8
België	18,0
<i>Aangrenzende landen</i>	
Duitsland	16,0
Frankrijk	19,0
Nederland	12,0
<i>Noordse landen</i>	
Denemarken	15,0
Zweden	18,0
<i>Mediterrane landen</i>	
Griekenland	31,0
Italië	36,0
Spanje	34,0
Verenigd Koninkrijk	20,0

5.49 Prevalentie van overgewicht bij 6-12-jarigen in een aantal EU-landen

Bronnen: Lobstein T., Frelut M-L., *Prevalence of overweight among children in Europe, Obesity news 2003*
Mathieu Roelants, Laboratorium voor Antropogenetica, Vrije Universiteit Brussel; Roland Hauspie, Laboratorium voor Antropogenetica, Vrije Universiteit Brussel; Karel Hoppenbrouwers, dienst Jeugdgezondheidszorg Katholieke Universiteit Leuven, project Vlaamse groeicurven

De levenswijze van mensen bepaalt voor een groot deel hun gezondheidstoestand en dit al vanaf de prille jeugd. Voorbeelden hiervan voor het jonge kind zijn borstvoeding en de samenstelling van de voeding, veilig slapen, geneesmiddelengebruik en passief roken.

Wat de voeding betreft, grijpen wij terug naar de resultaten van een grootschalig onderzoek naar de voedings situatie van jonge kinderen in Vlaanderen, dat Kind en Gezin in 2002 liet uitvoeren. De ouders van bijna 3000 kinderen werden op vier sleutelleeftijden, op 3, 6, 12 en 24 maanden, bevraagd over de voeding van hun jonge kind*.

* Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedings situatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

1. De voeding van het jonge kind in het eerste levensjaar

1.1 Startvoeding

Borstvoeding frequentst als startvoeding; allochtone kindjes veel meer borstgevoed

Borstvoeding is ongetwijfeld de natuurlijkste en de gezondste voeding. De voordelen voor de gezondheid van de baby en de moeder zijn overduidelijk. Naast het feit dat borstvoeding een grotere biologische waarde heeft en beter verteert, beschermt borstvoeding ook tegen infecties, biedt ze het kind een langdurigere bescherming tegen ziekten

zoals luchtweginfecties, diarree, oorontsteking, en draagt ze bij tot het voorkómen van koemelkeiwitalergie. In onze samenleving is borstvoeding, zeker langdurige, niet zo vanzelfsprekend. Toch observeren we een groot aantal kinderen dat start met uitsluitend borstvoeding.

In 2003 werden de definities van de startvoeding die Kind en Gezin hanteert, gewijzigd en meer afgestemd op de definities van de WHO. Volgens de sinds april 2003 gehanteerde definitie betekent borstvoeding uitsluitend moedermelk geven. Wanneer kleine hoeveelheden water, orale rehydratie, medicatie en vitamines en/of mineralen supplementen worden gegeven, dan wordt dit nog als uitsluitend borstvoeding beschouwd, evenals wanneer er wegens onvoorziene omstandigheden en eenmalig kunstvoeding wordt gegeven. Wanneer er naast moedermelk evenwel systematisch kunstvoeding of andere voedingsmiddelen worden gegeven, dan is er geen sprake meer van borstvoeding. Er is wel nog een verschil met de WHO-definitie: de WHO beschouwt het geven van moedermelk met een flesje niet als uitsluitend borstvoeding. Kind en Gezin volgt de WHO op dit vlak niet, omdat er in de medische wereld heel wat discussie bestaat over de beste wijze om afgekolfd moedermelk te geven, in een flesje of in een bekertje. Een tweede wijziging in de registratie die in april 2003 inging, betreft het moment van bepaling van de startvoeding.

Dit werd nu zeer exact omschreven als de voeding op dag zes.

In Vlaanderen krijgt 63,4% van de pasgeboren kinderen op dag zes als *startvoeding* uitsluitend borstvoeding. Tegenover 2003 is dit een toename met 0,5%. Naar gelang de *provincie* verschilt het percentage kinderen dat uitsluitend borstvoeding krijgt. In de provincie Vlaams-Brabant ligt het percentage het hoogst: 67,3% van de kinderen krijgt er uitsluitend borstvoeding als startvoeding. In de provincie West-Vlaanderen ligt het percentage het laagst en bedraagt het maar 55,7%. In de provincies Limburg, Antwerpen en Oost-Vlaanderen krijgen respectievelijk 65,6%, 64,6% en 63,5% van de pasgeboren kinderen uitsluitend borstvoeding (zie tabel 6.1). In alle provincies nam het percentage kinderen dat als startvoeding uitsluitend borstvoeding krijgt toe, uitgezonderd in de provincie Limburg.

Het percentage kinderen dat uitsluitend borstvoeding als startvoeding krijgt, ligt hoger bij *eerstgeborenen* dan bij geborenen van hogere rang. Het aantal eerstgeborenen dat borstvoeding krijgt, bedraagt 65,1%; bij de volgende kinderen bedraagt het 61,8%. Kinderen in een *kansarm gezin* krijgen in iets mindere mate borstvoeding (55,6%) (zie tabel 6.2). Het percentage ligt ook hoger bij de kinderen van *niet-Belgische origine* dan bij de kinderen van Belgische origine: 77,2% tegenover 63,3%.

Borstvoeding als startvoeding (1)

	2003*	2004
Antwerpen	64,2	64,6
Vlaams-Brabant	66,8	67,3
West-Vlaanderen	54,8	55,7
Oost-Vlaanderen	62,3	63,5
Limburg	67,1	65,6
Vlaams Gewest	63,0	63,4

6.1 Percentage kinderen dat als startvoeding uitsluitend borstvoeding krijgt naar gelang de provincie – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

(1) Uitsluitend borstvoeding op de zesde dag

* Kinderen geboren in mei 2003 t/m december 2003

Borstvoeding naar subgroepen (1)

	2003*	2004
Eerstgeborenen	65,2	65,1
Geborenen van hogere rang	61,0	61,8
Kinderen in een kansarm gezin	55,6	55,2
Kinderen in een niet-kansarm gezin	63,4	63,9
Kinderen van Belgische origine	59,9	63,3
Kinderen van niet-Belgische origine (2)	77,1	77,2
Alle kinderen	63,0	63,4

6.2 Percentage kinderen dat als startvoeding borstvoeding krijgt, volgens geboorterang, volgens origine en naargelang het gezin kansarm is of niet – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

(1) Uitsluitend borstvoeding op de zesde dag

(2) Kinderen van wie de moeder bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit had

* Kinderen geboren in mei 2003 tot en met december 2003

1.2 Verloop van de borstvoeding

Weinig langdurig borstgevoede kinderen

In het “Onderzoek naar de voedings-situatie van jonge kinderen” kwam borstvoeding uitvoerig aan bod, niet alleen de praktijk van borstvoeding maar ook de intenties vóór de geboorte. 66,5% van de bevroegde ouders* had de intentie om het kind borstvoeding te geven. Op de zesde dag na de bevalling kreeg bijna 60% van de kinderen uitsluitend borstvoeding en nog eens 4,5% borstvoeding en flesvoeding. Op de leeftijd van 3 maanden is het aantal borstgevoede kinderen sterk gedaald: nog maar 25% krijgt uitsluitend borstvoeding en bijna 14% borstvoeding en andere voeding. Op de leeftijd van 6 maanden bedraagt het aantal borstgevoede kinderen, al dan niet in combinatie met andere voeding, 10,1% en op 12 maanden krijgt nog ongeveer 4% borstvoeding, samen met andere voeding (zie tabel 6.3).

* Allochtone kinderen en kinderen in een kansarm gezin werden niet bevroegd

	Borstvoeding	Borstvoeding en andere voeding
Intentie van de ouders vóór de geboorte	66,5	-
Voeding op de zesde dag	58,9	4,5
Voeding op 3 maanden	25,2	13,7
Voeding op 6 maanden	0,8	9,3
Voeding op 12 maanden	-	3,9

6.3 Intenties van ouders op het vlak van de voeding van het kind en verloop van de borstvoeding tot de leeftijd van 12 maanden – 2002

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

1.3 Flesvoeding: de eerste flesvoeding en de flesvoeding op 6 en op 12 maanden

De meeste kinderen starten met wei-eiwitoverwegende voeding. Op 6 maanden krijgen de meeste flesgevoede kinderen geschikte opvolgmelk en ook op 12 maanden krijgen de meeste nog groei- of opvolgmelk

Voor welke melk kiezen ouders als ze hun kind flesvoeding geven? Het onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen in Vlaanderen beschrijft de samenstelling van de eerste flesvoeding, de flesvoeding op 6 maanden en op 12 maanden.

De eerste flesvoeding

We maken een onderscheid tussen kinderen die flesvoeding als startvoeding kregen en kinderen die aanvankelijk borstvoeding kregen maar daarna geheel of gedeeltelijk overschakelden op flesvoeding.

Bijna zeven op de tien kinderen die onmiddellijk na de geboorte flesvoeding krijgen, starten met een wei-eiwitoverwegende startvoeding, wat de beste keuze als flesvoeding is. 11,7% start met een hypoallergene melk (HA-melk) en 8,5% met een caseïneoverwegende startvoeding (zie tabel 6.4). Vooral ouders bij wie er allergieën voorkomen in de familie, kiezen voor HA-melk in plaats van een wei-eiwitoverwegende startvoeding (27% tegenover 21%). Kinderen die pas op latere leeftijd overschakelen van borst- op flesvoeding,

beginnen maar in 44% van de gevallen met een wei-eiwitoverwegende startvoeding. HA-melken (27% bij allergieën in de familie, 13% indien niet), anti-regurgitatiemelken (AR-melken) en andere melken komen hier vaker voor.

Op de leeftijd van 3 maanden is 67% van de kinderen die met flesvoeding startten minstens eenmaal van flesvoeding veranderd. Meestal liggen meerdere factoren aan de basis van de voedingswijziging. In zeven op de tien gevallen ligt minstens een probleem van gastro-intestinale aard aan de basis van de wijziging en in vier op de tien gevallen ligt onder meer het teruggeven van melk aan de basis van de wijziging. Krampen, honger en huilen zijn ook vrij vaak de reden van de wijziging.

	Kinderen gestart met flesvoeding	Kinderen gestart met borstvoeding	Totaal
Wei-eiwitoverwegend	69,1	44,4	55,0
Caseïneoverwegend	8,5	7,5	7,9
HA-melk (2)	11,7	20,0	16,4
AR-melk (3)	6,3	10,5	8,7
Sojamelk	1,8	4,1	3,1
Tweedeleeftijds melk	0,4 (4)	0,3	0,4
Andere melken (4)	1,8	13,2	8,3
Combinatie (4)	0,4	0,0	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.4 Samenstelling van de eerste flesvoeding bij kinderen die flesvoeding als startvoeding kregen en bij kinderen die aanvankelijk borstvoeding kregen – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Alleen aangewezen ter preventie van allergieën

(3) Alleen aangewezen bij regurgitatie

(4) Niet aanbevolen op deze leeftijd

Flesvoeding op 6 maanden

In tabel 6.5 wordt de aard van de flesvoeding op 6 maanden beschreven. 86% van de kinderen krijgt op de leeftijd van 6 maanden een opvolgvoeding. 11% van de kinderen krijgt op dat ogenblik nog steeds een eersteleeftijds melk, hoewel die alleen aangewezen is van 0 tot 4 à 6 maanden. Ruim 1% van de respondenten gebruikt meerdere melkpoeders in één fles. Dit kunnen zowel opvolgvoedingen als eersteleeftijds melken zijn. Ongeveer 1% geeft een melk die niet geschikt is voor kinderen van 6 maanden of geeft al melk voor peuters.

Binnen de opvolgmelken komen de melken op basis van koemelk het vaakst voor. Bijna 46% van de flesvoedingskinderen drinkt een opvolgvoeding op basis van koemelk. AR-opvolgvoedingen (15,8%), opvolgvoedingen op basis van soja (11,4%) en HA-opvolgvoedingen (7,5%) komen ook geregeld voor. De niet-geschikte melken die voorkomen zijn volle melk, halfvolle melk, melk van de boerderij en karnemelk.

Flesvoeding op 6 maanden (1)

Opvolgvoedingen op basis van koemelk	45,7
AR-opvolgvoeding (2)	15,8
Opvolgvoedingen op basis van soja	11,4
HA-opvolgvoeding (3)	7,5
Andere opvolgvoedingen	5,9
Startvoeding – eersteleeftijdsmelk (4)	11,4
Combinatievoeding (4)	1,3
Niet-geschikte melken (volle/halfvolle koemelk of andere dierlijke melk)	0,9
Melk voor peuters of “groeimelken” op basis van soja	0,1
Totaal	100,0

6.5 Samenstelling van de flesvoeding op 6 maanden – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Alleen aangewezen bij regurgitatie

(3) Alleen aangewezen ter preventie van allergieën

(4) Niet aangewezen op deze leeftijd

Flesvoeding op 12 maanden (1) (2)

Opvolgmelk of groeimelk	85,2
Volle koemelk	10,9
Sojamelk	10,9
Halfvolle koemelk	9,0
Gezoete melkdranken	6,5
Andere plantaardige melk	1,5
Magere melk	0,7
Andere dierlijke melk	0,7

6.6 Samenstelling van de melkvoeding bij kinderen die flesvoeding krijgen op de leeftijd van 6 maanden – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Meerdere antwoorden mogelijk

Flesvoeding op 12 maanden

Kunstvoeding op basis van koemelk is aanbevolen tot de leeftijd van 12 à 18 maanden. Tabel 6.6 geeft een overzicht van de melken die de kinderen dagelijks drinken op de leeftijd van een jaar. Ongeveer 85% krijgt op dit moment groei- of opvolgmelken; 15% niet of niet meer.

1.4 Lepelvoeding

Op gemiddeld 4,5 maanden starten kinderen met lepelvoeding, meestal groentepap of fruitpap

Vaste voeding moet op het optimale moment aangeboden worden om de ontwikkeling van het normale kauwen en slikken te stimuleren. De kritieke periode om met lepelvoeding te beginnen is tussen 4 en 6 maanden. Lepelvoeding kan technisch gezien pas ingevoerd worden op 4 maanden, omdat een kind pas vanaf die leeftijd in staat is om voeding van een lepel af te happen. Er zijn uiteraard schommelingen die afhangen van de ontwikkeling van het kind.

De gemiddelde startleeftijd voor lepelvoeding ligt op 16,6 weken (4,5 maanden). Dit neemt niet weg dat 28% van de kinderen vóór de leeftijd van 4 maanden (16 weken) met lepelvoeding start: ruim 24% doet het in de vierde maand (12 tot 15 weken), bijna 4% vóór de leeftijd van 3 maanden (12 weken). Ongeveer evenveel kinderen starten met groentepap als met fruitpap (zie tabel 6.7).

Startleeftijd	
Jonger dan 4 maanden	27,9
<i>waarvan</i>	
0 t/m 3 weken	0,1
4 t/m 7 weken	0,7
8 t/m 11 weken	2,9
12 t/m 15 weken	24,3
Van 4 tot en met 6 maanden	70,7
Ouder dan 6 maanden	1,4
Totaal	100,0
Soort eerste lepelvoeding	
Groentepap	39,0
Fruitpap	36,7
Fruitsap	23,6
Melkvoeding	0,3
Andere voeding	0,4
Totaal	100,0

6.7 Introductieleeftijd van lepelvoeding en soort eerste lepelvoeding – 2002 (percentage)
Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs
Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

1.5 De consumptie van vet

Nogal wat kinderen mee op dieet: vetstof wordt frequent geweerd uit de groentepap

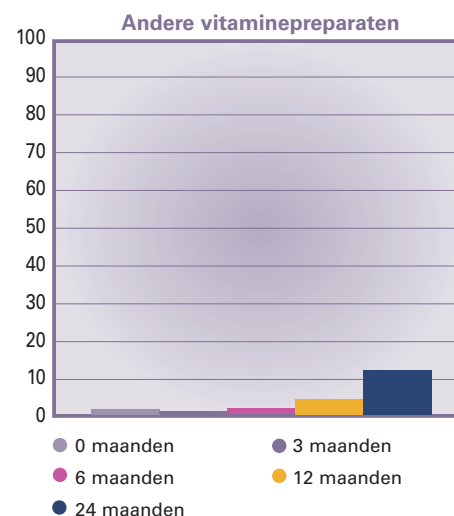
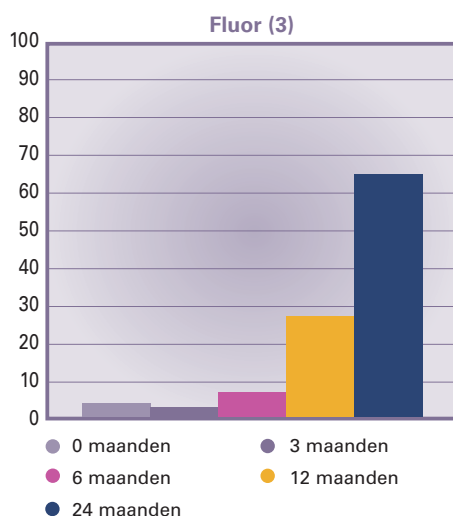
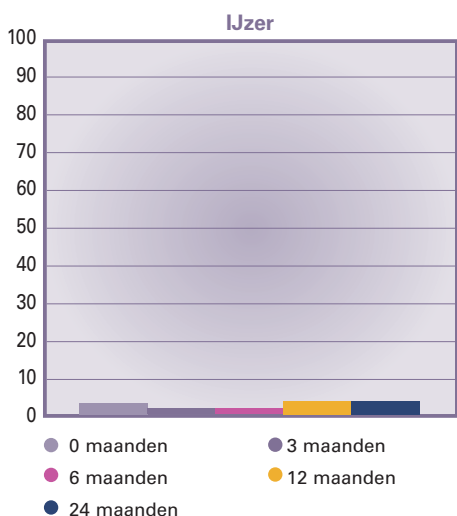
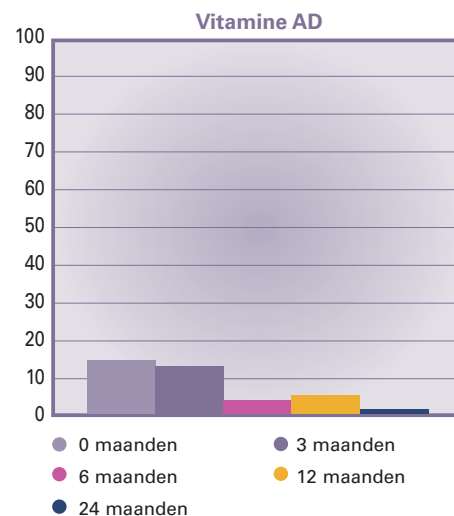
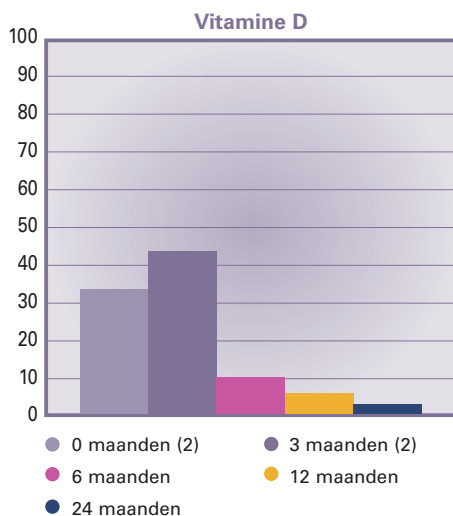
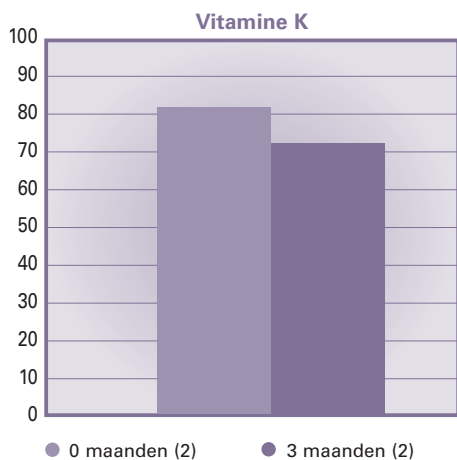
Bij de bereiding van groentepap is het raadzaam om een vetstof te gebruiken. 45% van de ouders voegt altijd een vetstof toe en 10% vaak. Maar 29% doet dit nooit en 16% slechts af en toe.

1.6 Toevoeging van vitaminen aan de voeding

Vitamine K wordt bij borstvoeding aanbevolen vanaf de geboorte tot 3 maanden en vitamine D vanaf 2 maanden tot 2 jaar. 83% van de borstgevoede kinderen krijgt bij de aanvang vitamine K en slechts één op de drie borstgevoede kinderen krijgt vitamine D toegediend. Op 3 maanden krijgt bijna 44% van de borstgevoede kinderen vitamine D. In grafiek 6.8 is de toediening van vitamine K en D aan borstgevoede kinderen opgenomen. De toediening van vitamine AD bedraagt ongeveer 13% bij de aanvang en daalt na de leeftijd van drie maanden. Deze vitaminen worden meer en meer vervangen door andere vitaminepreparaten, multivitaminen. Op de leeftijd van 12 maanden krijgt bijna 13% van de kinderen andere vitaminepreparaten. IJzersuppletie blijft constant over alle leeftijden. Fluor daarentegen kent een enorme toename na drie, en vooral na zes maanden, wanneer de tanden zich ontwikkelen (zie grafiek 6.8).

6.8 Toevoeging van vitamine K, vitamine D, vitamine AD, andere vitaminepreparaten, ijzer en fluor aan de voeding van het jonge kind (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Uitsluitend borstgevoede kinderen

(3) Toediening in de vorm van tabletten of druppels niet aanbevolen

1.7 Bijvoeding en tussendoortjes

Frequente consumptie van bijvoeding en tussendoortjes, hoewel overbodig

Naast melkvoeding geven ouders aan zeer jonge kinderen soms ook bijvoeding. Dit is nochtans overbodig. Het gaat vooral om thee en water (zie tabel 6.9). In tabel 6.9 is ook het eten van hapjes tussen de maaltijden op de leeftijd van

24 maanden opgenomen. Ongezonde tussendoortjes zijn vrij beperkt, uitgezonderd snoep. Er wordt vooral naar een stuk fruit of een koek gegrepen.

Bijvoeding en tussendoortjes (1)

Bijvoeding in de leeftijdsfase tot 3 maanden

Thee voor zuigelingen	12,5
Water	9,9
Fruitsap	2,3
Suikerwater	2,0
Andere dranken	1,6

Tussendoortjes op 24 maanden

	Niet-wekelijks	Wekelijks	Dagelijks
Taart	87,7	12,3	0,0
IJs	80,2	19,3	0,5
Chips	76,8	22,9	0,3
Fruitpap	74,3	15,5	10,1
Plattekaas	40,3	42,8	16,9
Boterhammetje	39,9	35,6	24,5
Snoep	38,4	45,5	16,1
Yoghurt	22,1	56,7	21,3
Stuk fruit	5,5	37,8	56,7
Koek	3,9	50,2	45,9

6.9 Bijvoeding in de leeftijdsfase van 0 tot 3 maanden en tussendoortjes op 24 maanden – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

2. Voeding na het eerste levensjaar

Niet altijd zo gezond

Hoe is het gesteld met de eetgewoonten van kinderen van 1 tot 12 jaar? Gezonde voedingsgewoonten worden gemeten aan de hand van de frequentie van het gebruiken van een ontbijt en aan de hand van de consumptie van voedingsproducten zoals vlees, vis, groenten, fruit, melk, bruin brood, de soort vetstof en het niet eten of drinken van snacks of zoet beleg of gesuikerde dranken.

Bij 5% van de kinderen van 3 tot 6 jaar is het *dagelijks ontbijt* niet de regel. In de leeftijdsgroep van 6 tot 12 jaar bedraagt dit ruim 11% (zie tabel 6.10).

6

Ontbijt (1)

	1 tot 3 jaar	3 tot 6 jaar	6 tot 12 jaar
Eenmaal per week of minder	0,6	2,0	1,6
2 tot en met 4 keer per week	0,6	2,0	6,5
5 tot 6 keer per week	0,0	1,1	3,2
Elke dag	97,4	94,9	88,5
Niet bekend	1,5	0,0	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.10 Kinderen van 1 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest volgens het aantal keren per week dat zij een ontbijt gebruiken – 2001 (percentage)

Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) Informatie verstrekt door de ouders

In tabel 6.11 beschrijven we de consumptie van een aantal voedingsproducten.

De consumptie van *groenten en fruit* is zeker voor verbetering vatbaar. Afhankelijk van de leeftijd, eet ongeveer 18 tot 27% van de kinderen niet elke dag bereide of rauwe groenten. Heel wat kinderen boven de 3 jaar eten niet elke dag fruit. Bij kinderen vanaf 6 jaar is dit zelfs meer dan 40%.

Voor de consumptie van *melk* gelden andere richtlijnen naargelang het om zeer jonge kinderen dan wel om wat oudere kinderen gaat: onder de 4 jaar wordt volle melk aangeraden; boven de 4 jaar halfvolle melk. De dagelijkse consumptie van melk met een verlaagd vetgehalte door 56,7% van de kinderen van 1 tot 3 jaar is minder gezond; de consumptie van volle melk door 25,6% van de kinderen van 6 tot 12 jaar beantwoordt evenmin aan de richtlijnen voor gezonde voeding. We stellen ook vast dat 42,9% van de kinderen onder de 3 jaar elke dag minarine of halfvolle boter gebruikt, wat af te raden is.

De consumptie van *bruin brood* is zeker voor verbetering vatbaar. Minder dan de helft van de kinderen eet dagelijks bruin brood.

Zoet beleg wordt veelvuldig geconsumeerd: bij kinderen van 1 tot 3 jaar gebruikt 46,1% dit dagelijks, bij kinderen van 3 tot 6 jaar is dit zelfs ongeveer 65%. *Gefrituurde aardappelen* worden frequent gebruikt: 60,6% van de kinderen van 1 tot 3 jaar eet dit eenmaal per week of meer. Bij de kinderen boven de 3 jaar loopt dit op tot meer dan 80%.

	1 tot 3 jaar	3 tot 6 jaar	6 tot 12 jaar
Consumptie van vlees, gevogelte of wild			
Minder dan 1x per week	9,3	1,8	4,1
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	50,5	51,9	49,6
Elke dag	38,7	46,3	46,3
Consumptie van vis, schelp- of schaaldieren			
Minder dan 1x per week	33,8	40,6	44,3
1x per week	49,2	50,0	40,8
Meer dan 1x per week	15,5	9,4	15,0
Consumptie van fruit (vers fruit of vers fruitsap, uit blik of diepvries, gedroogd, ...)			
Minder dan 1x per week	7,6	5,6	3,3
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	13,7	38,0	38,6
Elke dag	77,2	56,4	57,5
Consumptie van bereide of rauwe groenten			
Minder dan 1x per week	3,1	2,2	0,4
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	14,8	24,8	22,2
Elke dag	80,8	73,0	77,4
Consumptie van magere of halfvolle melkproducten zonder toegevoegde suikers			
Minder dan 1x per week	10,0	35,1	19,0
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	30,7	15,4	28,1
Elke dag	56,7	49,0	52,3

Vervolg op de volgende bladzijde

	1 tot 3 jaar	3 tot 6 jaar	6 tot 12 jaar
Consumptie van volle of gesuikerde melkproducten			
Minder dan 1x per week	29,6	36,4	46,1
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	14,0	22,1	27,8
Elke dag	54,9	40,9	25,6
Consumptie van bruin brood			
Minder dan 1x per week	29,0	25,7	30,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	21,2	25,9	23,0
Elke dag	48,4	47,3	46,2
Consumptie van minarine of halfvolle boter			
Minder dan 1x per week	47,5	50,0	48,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	6,0	11,0	11,2
Elke dag	42,9	37,4	38,8
Consumptie van zoet beleg			
Minder dan 1x per week	14,1	5,5	6,0
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	38,3	29,5	43,6
Elke dag	46,1	64,9	50,4
Consumptie van gefrituurde aardappelproducten			
Minder dan 1x per week	38,0	18,5	13,1
1x per week	50,6	64,4	70,8
Meer dan 1x per week	10,0	17,1	16,1
Consumptie van zoete of hartige snacks			
Minder dan 1x per week	30,8	8,0	4,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	48,7	50,6	53,2
Elke dag	19,0	40,3	41,6

6.11 Kinderen van 1 tot 12 jaar volgens het gebruik van een aantal voedingsproducten, Vlaams Gewest – 2001 (percentage)
 Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid
 (1) Niet inbegrepen: niet bekend
 (2) Informatie verstrekt door de ouders

3. Veilig slapen

De adviezen met het oog op het voorkómen van wiegendood worden vrij goed opgevolgd

Het risico van wiegendood (zie ook hoofdstuk 5, punt 3.2) kan sterk verminderd worden door enkele zeer eenvoudige maatregelen. Een eerste punt is de slaaphouding van de baby. Er wordt aanbevolen om de baby altijd op de rug te slapen te leggen. De temperatuur is een belangrijk aandachtspunt, met zowel een advies over de ideale (slaap)kamertemperatuur als over kleding en bedekking (gebruik van donsdeken en hoofdkussen wordt afgeraden). Verder is het raadzaam om de baby daar te laten slapen waar hij zo veel mogelijk in het oog kan worden gehouden. Ook roken is een belangrijk aandachtspunt (zie ook punt 6).

De adviezen worden in Vlaanderen vrij goed opgevolgd. In het najaar 2000 sliep 61% van de kinderen onder de 10 maanden altijd op de rug. Zijlig is evenwel nog vrij frequent bij kinderen onder de 3 maanden. Bijna 78% van de moeders met een kind onder de 10 maanden volgt het advies op om geen donsdeken te gebruiken. De (slaap)kamertemperatuur overdag is ongunstig, met ruim de helft van de kinderen die slaapt bij een te hoge kamertemperatuur. De raad om het kind overdag in de woonkamer te slapen te leggen, wordt door ruim 55% opgevolgd. 's Nachts gaat de voorkeur uit naar de eigen slaapkamer, terwijl slapen in de kamer van de ouders wordt aanbevolen (zie tabel 6.12).

Slaaphouding	
Altijd op de rug	61,2
Altijd op de zij	10,0
Altijd op de buik	4,3
Andere	24,5
Gebruik donsdeken 's nachts	
Nooit donsdeken	77,9
Gebruik hoofdkussen	
Nooit hoofdkussen	91,6
(Slaap)kamertemperatuur overdag	
Lager dan ideale temperatuur	3,2
Ideale temperatuur	45,4
Hoger dan ideale temperatuur	51,4
Slaapplaats overdag	
Woonkamer	55,9
Eigen slaapkamer	33,5
Slaapplaats 's nachts	
Eigen slaapkamer	64,6
Slaapkamer ouders	29,8
Andere	5,7
Toezicht	
Ouder gaat altijd kijken na hevige huilbui	73,3
Roken	
Er wordt gerookt in de woning	14,6
Er wordt gerookt in de woning in aanwezigheid kind	7,5

6.12 De slaapsituatie van kinderen onder de 10 maanden (alleen eerstgeborenen; percentage) – 2000
Bron: Kind en Gezin – Enquête naar de slaapsituatie van het jonge kind, 2000

4. Slaap

Slapen kinderen voldoende?

De cijfers wijzen op een tekort aan slaap bij sommige jonge kinderen

Naarmate kinderen ouder worden, neemt het aantal uren slaap af. Tijdens het eerste levensjaar is een slaapduur van 14 tot 16 uren het frequentst.

In het tweede levensjaar slapen de meeste kinderen tussen 12 en 14 uren. Vanaf 3 jaar is een slaapduur van 10 tot 12 uren het frequentst (zie grafiek 6.13). Kinderen onder de 12 maanden hebben meer dan 14 uren slaap nodig*. Bijna 31% van de kinderen jonger dan 1 jaar slaapt minder dan 14 uren. Kinderen in

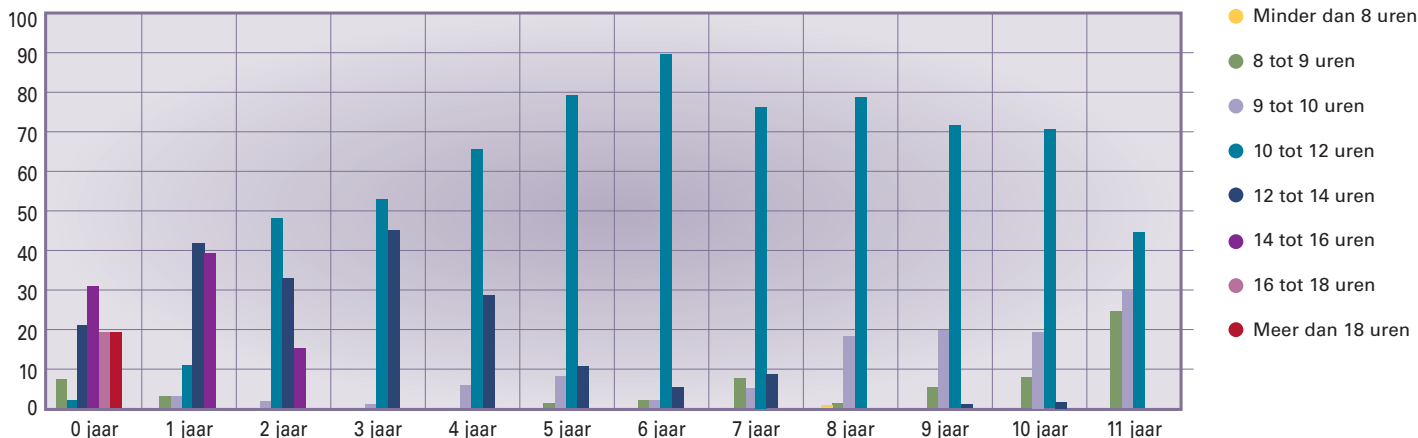
het tweede levensjaar hebben 13 uren of meer slaap nodig. Bijna 18% van de kinderen van deze leeftijd slaapt minder dan 12 uren. Kinderen van 3 tot 9 jaar hebben tussen 10 (9 jaar) en 12 (3 jaar) uren slaap nodig. Het aantal kinderen uit deze leeftijdsklasse dat minder dan 10 uren slaapt, bedraagt ongeveer 2% bij de 3-jarigen en loopt op tot 22% bij de 8-jarigen en bijna 26% bij de 9-jarigen. Op de leeftijd van 10 tot 12 jaar bedraagt de slaapvereiste ongeveer 9,5 tot 9^{3/4} uren.

* Slaapvereisten in de kindertijd. Nelson Textbook of Pediatrics, 15de editie

6

Slaap

6.13 Kinderen onder de 12 jaar: aantal uren dat het kind per dag slaapt volgens leeftijdsjaren (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

5. Geneesmiddelengebruik

Aanzienlijk en in stijgende lijn

In het algemeen gaat het geneesmiddelengebruik in België in stijgende lijn. Ook bij jonge kinderen is het geneesmiddelengebruik aanzienlijk. 24% van de kinderen onder de 12 jaar (Vlaams Gewest) nam in de periode van 2 weken waarover werd nagevraagd, *voorgeschreven geneesmiddelen* in. Naarmate het kind ouder wordt daalt dit, van 36,8% bij kinderen jonger dan 1 jaar tot 19,2% bij kinderen van 6 tot 12 jaar (zie tabel 6.14). Tegenover 1997 nam het gebruik van voorgeschreven geneesmiddelen licht toe.

Geneesmiddelengebruik (1)

	1997	2001
Kinderen onder 1 jaar	32,3	36,8
Kinderen van 1 tot 3 jaar	27,3	30,9
Kinderen van 3 tot 6 jaar	23,1	23,3
Kinderen van 6 tot 12 jaar	18,4	19,2
Totaal	22,6	24,0

6.14 Percentage kinderen dat voorgeschreven geneesmiddelen innam in een periode van 2 weken – Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsenquête België, 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) In een periode van 2 weken

6. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?

De kwalijke gevolgen van actief roken voor de volksgezondheid zijn welbekend. Verschillende onderzoeken hebben ook de risico's van passieve blootstelling aan tabaksrook afdoende aangetoond. Het gaat om een verhoogde kans op longkanker, om irritatie van het slijmvlies van de ogen en van de luchtwegen, met als symptomen hoesten, astma en – zij het minder duidelijk – een invloed op cardiovasculaire aandoeningen. Voor jonge kinderen komen daar nog duidelijke respiratoire effecten en een verhoogd risico van wiegendood bij.

6.1 Roken in aanwezigheid van kinderen onder de 10 maanden

20% van de zeer jonge kinderen rookt passief, meestal wegens rokende personen buiten de woning en soms ook door het roken van de ouders

Een aselecte steekproef van 2000 gezinnen met een eerstgeboren kind onder de 10 maanden werd in december 2000 bevroegd. Uit deze bevraging blijkt dat 7,5% van de kinderen in de eigen woning wordt blootgesteld aan rook. In 5,6% van de gevallen gaat het om rokende ouders; in 1,9% gaat het alleen om rokende bezoekers. 12,3% van de kinderen onder de 10 maanden wordt buitenshuis blootgesteld aan rook (zie tabel 6.15).

Vaders roken iets vaker in aanwezigheid van hun kind dan moeders (zie tabel 6.16).

Kinderen met een "jonge" moeder – jonger dan 25 jaar – worden vaker blootgesteld aan rook. Er is ook een tendens naar frequenter passief roken van zeer jonge kinderen met een moeder die technisch of beroepsonderwijs volgde.

Hieruit mag zeker niet worden afgeleid dat slechts een zeer beperkt aantal vaders en moeders van zeer jonge kinderen actieve rokers zijn. In dezelfde bevraging werd ook nagegaan of er in de woning wordt gerookt en door wie. 7,7% van de moeders en 10,3% van de vaders roken in de woning (zie tabel 6.17 en 6.18).

Passief roken

Ja, door rokende ouders, al of niet gecombineerd met rokende bezoekers en rokende anderen op andere plaatsen	5,6
Ja, alleen door rokende bezoekers, al of niet gecombineerd met rokende anderen op andere plaatsen	1,9
Ja, alleen door rokende anderen op andere plaatsen	12,3
Nee	80,3
Totaal	100,0

6.15 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat passief rookt (alleen eerstgeborenen) in het Vlaams Gewest – 2000

Bron: Kind en Gezin, De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000

Passief roken: wie rookt?

Alleen moeder	0,4
Alleen vader	1,3
Moeder en vader	1,3
Moeder en anderen	0,5
Vader en anderen	0,8
Moeder, vader en anderen	1,1
<i>Totaal rokende moeder</i>	<i>3,3</i>
<i>Totaal rokende vader</i>	<i>4,5</i>
Alleen andere inwonende personen	0,4
Alleen bezoekers en andere inwonende personen	1,9
Alleen bezoekers of andere personen in de woning	1,9
Alleen anderen op andere plaatsen	12,3

6.16 Wie rookt in aanwezigheid van het zeer jonge kind? – percentage van de totale groep kinderen (eerstgeborenen onder de 10 maanden) – 2000

Bron: Kind en Gezin, De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000

Roken in de woning: wie rookt?

Alleen moeder	1,6
Alleen vader	4,4
Moeder en vader	4,3
Moeder en anderen	0,6
Vader en anderen	0,4
Moeder, vader en anderen	1,2
<i>Totaal rokende moeder</i>	<i>7,7</i>
<i>Totaal rokende vader</i>	<i>10,3</i>
Alleen andere inwonende personen	0,4
Bezoekers of andere personen in de woning	1,8

6.18 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat woont in een woning waarin wordt gerookt (alleen eerstgeborenen) – 2000

Bron: Kind en Gezin, De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000

Roken in de woning (1)

Ja	14,6
Nee	85,4
Totaal	100,0

6.17 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat woont in een woning waarin wordt gerookt (alleen eerstgeborenen) – 2000

Bron: Kind en Gezin, De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000

(1) Om het even waar in de woning

6.2 Rookgedrag van ouders van kinderen tot 12 jaar

Passief roken door kinderen tot 12 jaar wellicht frequenter dan in de eerste levensmaanden: nogal wat moeders en vaders roken dagelijks

Uit de gegevens van de Panelstudie Belgische Huishoudens blijkt dat de situatie bij kinderen tot 12 jaar minder gunstig is dan bij kinderen onder de 10 maanden. 24% van de kinderen onder de 12 jaar heeft een moeder die dagelijks rookt en 30% heeft een vader die dagelijks rookt. Uit tabel 6.19 blijkt ook dat ongeveer 16% van de moeders en ongeveer 19% van de vaders gestopt zijn met roken.

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Moeder				
Rookt dagelijks	24,7	22,8	24,7	24,1
Rookt occasioneel	7,8	3,7	7,9	6,6
Rookt niet, maar heeft vroeger gerookt	15,6	17,3	15,8	16,2
Rookt niet en heeft nooit gerookt	52,0	56,2	51,7	53,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader				
Rookt dagelijks	21,7	28,5	32,8	30,0
Rookt occasioneel	7,3	4,6	4,1	4,7
Rookt niet, maar heeft vroeger gerookt	18,8	17,7	19,2	18,7
Rookt niet en heeft nooit gerookt	52,2	49,2	43,9	46,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

6.19 Kinderen jonger dan 12 jaar: rookgedrag van de moeder en de vader
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

7. De Europese context

7.1 Borstvoeding

Vlaanderen is zeker geen koploper op het vlak van borstvoeding. Het percentage kinderen dat als startvoeding uitsluitend borstvoeding krijgt, ligt merkbaar tot zeer veel lager dan in Italië en Zweden (zie tabel 6.20). Het percentage borstgevoede kinderen op 6 maanden in Zweden blijkt opmerkelijk hoog.

7.2 Vaccinatiegraad

De vaccinatiegraad voor polio en DTP is in de meeste EU-15-landen goed. In Duitsland ligt het percentage iets onder 90% voor DTP 3, en in Griekenland, Oostenrijk en Ierland zowel voor polio 3 als voor DTP 3. Voor hepatitis B is de situatie minder goed, met zeer lage cijfers voor Frankrijk, Luxemburg en België en lage cijfers (beneden 90%) voor Duitsland, Griekenland, Spanje en

Oostenrijk. Voor verschillende landen zijn er geen gegevens beschikbaar voor Hep B 3. Ook de vaccinatiegraad voor mazelen ligt nog iets lager dan die voor polio en DTP (zie tabel 6.21).

Borstvoeding

	Bij de geboorte	Bij het ontslag	Op 3 maanden	Op 6 maanden
Vlaams Gewest (2004)	NB	63***	NB	NB
België (1998/00)	63-72*	NB	30-37*	10*
Duitsland (1997/98)	96*	86*/73**	60*/33** (4 m)	48*/10*
Frankrijk (2000)	NB	53*	15*	NB
Groot-Brittannië (2000)	69*	NB	28* (4 m)	21*
Italië (2000)	89*	78**	NB	62*/45**
Nederland	80***	72***	47*/35***	34*/17***
Zweden	NB	98*/93**	83*/68** (4 m)	72*/33**

6.20 Percentage kinderen dat borstvoeding krijgt bij de geboorte, bij het ontslag uit de kraamkliniek, op 3 maanden en op 6 maanden omstreeks 2000

Bron: IRCCS Burlo Garofolo (WHO Collaborating Centre), Protection, promotion and support of breastfeeding in Europe: current situation, dec. 2003, Trieste, Italy

* Enige vorm van borstvoeding

** Overwegend of uitsluitend borstvoeding

*** Uitsluitend borstvoeding

NB: niet beschikbaar

	Polio 3	DTP 3	Hep B 3	Mazelen
België	95	90	50	75
<i>Aangrenzende landen</i>				
Duitsland	94	89	81	92
Frankrijk	97	97	29	86
Luxemburg	98	98	49	91
Nederland	98	98	NB	96
<i>Noordse landen</i>				
Finland	96	98	NB	97
Denemarken	96	96	NB	96
Zweden	99	98	NB	94
<i>Mediterrane landen</i>				
Griekenland	87	88	88	88
Italië	97	96	97	83
Portugal	96	99	94	96
Spanje	98	98	83	97
Oostenrijk	84	84	83	79
Verenigd Koninkrijk	91	91	NB	80
Ierland	86	85	NB	78

6.21 Percentage kinderen dat een polio 3-, een DTP 3-, een Hep B 3- of een mazelenvaccin heeft gekregen – 2003

Bron: Unicef, *The state of the world's children 2005, Statistical Tables* (<http://www.Unicef.org>)

NB: niet beschikbaar

